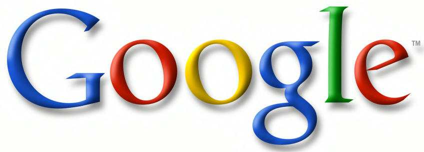

ÆDES CHRISTI
in Academia Oxoniensi

Nordiske Oldskrifter

udgivne

af

det nordiske Literatur-Samfund.

XIII.

Valdemars sællandske Lov

og

Absalons sællandske Kirkelov

ved *P. G. Thorsen.*

KJØBENHAVN.

Trykt i Brødrene Berlings Bogtrykkeri.

1852.

DET NORDISKE LITERATUR-SAMFUND.

Det nordiske Literatur-Samfund har til Formaal at udbrede Kundskab til Nordens ældre Literatur, navnlig ved at udgive nordiske Oldskrifter paa en med Almenhedens Tarv overenstemmende Maade, og ved at udbrede disse i saa vid en Kreds som muligt. Samfundet vil derfor nærmest foranstalte Haandudgaver af de vigtigste islandske og andre oldnordiske Skrifter med en vel bearbejdet Text, og vil ved Siden heraf ogsaa søge at fremkalde lignende Udgaver af de senere Sprogmindesmærker, navnlig af Levningerne fra vor egen Middelalder. Men da Kundskaben til Nordens Oldsprog er saa lidet udbredt, vil Samfundet, i det mindste indtil Tilvejebringelsen af andre fornødne Hjælpemidler gjör det overflødigt, ledsage hine Textudgaver med Oversættelser eller saadanne Oplysninger, som ere nødvendige til fuldstændig at forstaae det udgivne. De af Samfundet besørgede Skrifter skulle indrettes saaledes, at Texterne og Oversættelserne eller Oplysningerne kunne samles i særskilte Bind. Samfundets Love ere:

§ 1. Samfundet har til Formaal, at fremme Kundskab til Nordens ældre Literatur, nærmest ved at udgive og udbrede nordiske Oldskrifter og de til disses Benyttelse fornødne Hjælpemidler.

§ 2. Aarlig afholdes i Kjøbenhavn et Møde, hvorpaa samtlige Medlemmer have Stemmeret.

§ 3. Til at bestyre Samfundets Anliggender vælges paa det aarlige Møde et Raad af 5 Medlemmer. Af disse afgaae efter det förste Aar tre, næste Aar to, og saa fremdeles.

VALDEMARS

SÆLLANDSKE LOV

og

ABSALONS SÆLLANDSKE KIRKELOV,

udgivne

af

det nordiske Litteratursamfund

ved

P. G. THORSEN.

KJØBENHAVN.

Trykt i Brødrene Berlings Bogtrykkeri.

1852.

Forerindring.

De gamle Provindslove ere iblandt de ærværdigste og vigtigste fædrelandske Mindesmærker. De ere ligeså vigtige for Fædrelandets Sprog og indre Historie, som de ere ærværdige ved Oprindelighed, Alder og Sikkerhed. De ere under Folkets Udvikling i en fjærn Fortid blevne til, efter Landenes naturlige Inddeling, ligesom af sig selv; de ere ved den egentlige Bogskrifts Indførelse — efterat de i de proverbielle og poetiske Grundtræk vistnok tidligere have været optegnede med Runer, hvoraf der endnu er Lævninger i de ældste Håndskrifter vi have tilbage endog af Love for de danske Lande, i hvilke dog det gamle i det hele tidligst ophørte — blevne opskrevne så tidlig som noget andet; de have endelig haft en lang Gyldighed, lige ind i den nyere Tid, og fra den Tid, da de således stode i Flor, ere Håndskrifterne, som vi ere henviste til for at lære hin gamle Lovforfatning at kjende, hvilken også er et væsentligt Grundlag for den nærværende.

Man benyttede uden Ophold Bogtrykkerkunsten til at mangfoldiggjöre Rigets enkelte Provindsers gamle, endnu gjældende, Love, dog blev der derved kun tænkt på den praktiske Brug af dem. Jyske Lov tryktes således i Ribe 1504 (på ny i Kjøbenhavn 1508), Eriks sællandske Lov og

skånske Lov begge i Kjøbenhavn 1505. Eriks sællandske Lov gjentoges 1576; »overset« og »med Dansken forbedret« tryktes endelig jyske Lov i Kjøbenhavn 1590, og gjentoges 1642. Skånske Lov tryktes derimod ikke igjen för 1676, i Stokholm, og vistnok nærmest også i praktisk Öjemed, efterat Skåne var blevet en svensk Provinds; imidlertid er denne af Hadorph efter et meget gammelt Håndskrift besørgede Udgave den første, der vedkommer Videnskaben. — Efterat den almindelige danske Landslov var udstædt, hvilket skete påfaldende sent, som bekjendt først 1683, var det naturligt, at de gamle Love en Tidlang næsten glemtes, vel endog ringeagtedes, så at Begivenheder og Forhold, der vedrøre dem, ofte findes i den nærmeste Tid derefter (og til Dels endnu) fremstillede på en meget urigtig Måde, indtil det begyndende ny retsvidenskabelige Studium blev bragt til at henvende sin Opmærksomhed på dem. — Det var Ancher, der ej blot åbnede, men også banede en bred og god Vej i denne Henseende. Hans Agt var det at udgive vore gamle Love, og han udtalte det endnu i sin Lovhistorie. II. 96-97 (1776). I dette store og indholdsrige Værks 1. Tome, der udkom 1769, indførte han Valdemars sællandske Lov S. 527-98; för havde den ikke været udgivet, og dog havde 1752 Luxdorph, som rigtignok stundum var mere kurios end lærd, i en Afhandling, der blev læst i det danske Videnskabers Selskab, undersøgt, men ikke uden tilrettevisende Gjensvar af Ancher, om denne Lov nogen Tid havde været trykt. Særskilt udgav Ancher 1783 jyske Lov, men videre end til disse tvende Arbejder, hvorved særdeles meget vandtes, nåede han ikke. — Kolderup-Rosenvinge optog i en stor Stil, med Understøttelse af Staten, Planen om de »gamle danske Loves« Udgivelse og hans 1821 udgivne Eriks sællandske Lov, hvortil der höjligen trængtes, og blev en betydelig Vinding, kaldtes 2. Del

af hans »Samling«. Ved hans jyske Lov, der udkom 1837, vandtes derimod egentlig ikke synderligt fremfor ved Anchers Udgave deraf, og af Provindslovene udkom ellers kun 1847 skånske Lov på Latin efter And. Sunesen (som allerede Huitfeldt 1590 havde besørget en Udgave af, hvilken naturligvis er meget bedre end en Udgave af Originalen ved ham vilde have været) betegnet mindre heldig som Samlingens 1. Dels 1. Afdeling, idet derved, at noget på Latin er sat i Spidsen for Samlingen, let fremkaldes en urigtig Mening om hine Loves Oprindelse, da de dog så aldeles ere rundne af dansk Rod.

Kolderup-Rosenvinges Udgave af Eriks sællandske Lov var imidlertid ikke besørget efter det bedste Håndskrift, hans jyske Lov var udgivet efter det samme Håndskrift, som Anchers Udgave, han syntes i det hele ej at turde løsrive sig fra Anchers Dom om Håndskrifterne, skjönt det i mange Tilfælde er öjensynligt, at det er nødvendigt, og da det tillige var sandsynligt, at Samlingen ikke vilde blive tilendebragt, og den var givet i et tradisionelt for fornøden anset, men i Brugen ubekvem, Format, ligesom den var bekostelig, havde jeg allerede för denne Samlings Afbrydelse næret det Ønske og forberedt mig til at besørge en Udgave af Fædrelandets gamle Provindslove, der skulde fremtræde fordringsløs, uden store ydre Midlers Anvendelse, og i det mindste ej synes at være mere end den virkelig var, og med det bestemte Hovedformål at udgive hver enkelt Lov - om jeg måtte, som jeg ønsker, komme til at få det hele bragt til Ende - så nöjagtig som muligt efter den ældste og bedste Kilde, i Forbindelse med en Afbenyttelse af andre Håndskrifter, en Ordbog og andre Oplysninger. I Januar 1850 anmældtes fra mig Valdemars sællandske Lov alene og i September 1851 ligeledes Eriks sællandske Lov; den

første udgives herved, den anden vil forhåbentlig følge efter om nogle Måneder, og til dem samlede skal siden slutte sig, hvad jeg efter ovenstående anser det fornødent at ledsage selve Lovene med, som nu først udsendes.

Da vore Provindslove have været ej blot brugte i så mange Århundreder, men også opskrevne lige fra den tidlige Middelalder, er det naturligt, at vi have en Mængde af Håndskrifter af dem (navnlig især af jyske Lov er der mange), men også at de ere af meget forskjelligt Værd, at mange, selv på Pergament, kun ere gjentagne »rettede og forbedrede« Afskrifter, og at de egentlige Codices i stræng Forstand kun ere temmelig få. — Jeg kunde aldeles ikke være i Tvivl om, at det arnamagnæanske Håndskrift Nr. 455, 12mo, som indeholder begge de gamle sællandske Love, var af dem det sikreste og bedste. Dette Håndskrift må ikke være blevet bemærket af Ancher, da han, såvidt mig bekjendt, ingensinde har benyttet eller omtalt det; besynderligt er det, at det således ganske har undgået ham, da det dog ikke i den nyere Tid er kommet i hin herlige Håndskriftsamling, men har været deri, lige siden den blev skjenket til Universitetet af dens Tilvejebringer Arnas Magnæus, denne i og for Videnskaben så store Mand. Kolderup-Rosenvinge har derimod kjendt det og omtalt det, uden at han dog har udgivet Eriks sællandske Lov derefter, men kun efter det samme Håndskrift, hvorefter Ancher havde udgivet Valdemars sællandske Lov, af den Grund, at Ancher (som dog efter Kolderup-Rosenvinges egen Bemærkning ikke synes at have kjendt Nr. 455) havde erklæret det for det ældste og bedste Håndskrift af de gamle sællandske Love. Der kan imidlertid, når man har et omfattende Kjendskab til danske og nordiske Håndskrifter, ej være mindste Tvivl om, at, mens det omtalte af Ancher og Kolderup-Rosenvinge udgivne

Håndskrift er skrevet langt ind i det 14de Århundrede, er det, som nu ved denne min Udgave fremdrages, ikke yngre end 1299; jeg sætter et så bestemt Tal for derved at antyde, at det hører til det 13de Århundrede, navnlig dets senere Trediedel.

Det udmærker sig, som det var at vænte af et Håndskrift af den Alder, ved Skjönhed, rent og godt Sprog, omhyggelig og nöjagtig Skrivemåde. Alle indre og ydre Kjendetegn vise således hen til den angivne Tid. Der er også en höjst interessant og mærkelig Lighed imellem dette Håndskrift og den første og ældre Del af den såkaldte Valdemars Jordebog, lige så vist som det er noget mindre smukt og er yngre end dennes ældste Del, lige så vist er det, hvilket Skrift og Sprog noksom vise, ældre end dens yngre og yngste Partier, der vel også næsten nå ud imod Enden af 13de Århundrede. Mest Lighed er der imellem Håndskriftet og det Brudstykke af Valdemars Jordebog, som vor fortjente Langebeks trofaste svenske Medarbejder, Brocman kaldte det, (og Langebek også bifaldt), der er afbildet i Scriptt. rer. dan. VII, 536 (aftrykt V, 615 fg.) og efter sit Indhold ikke er yngre end 1273. Dette Lovhåndskrift tilhører således ved sin Skrifts og sit Sprogs Væsen den Valdemarske Tidsalder. Særdeles meget ligner det også det andet Håndskrift, der ligeledes hører hin Tid til og med Rette er henført dertil, det nemlig som indeholder Henrik Harpestrengs danske Lægebog og ved at være blevet udgivet er almindelig bekjendt. De se forsåvidt aldeles ens ud, og Skriftens Lighed er så stor, at man næsten ikke kan andet end anse det for samme Hånd, og selv når man ved, at heldigvis i hvert af Håndskrifterne den, der har skrevet det, har navngivet sig og at det er en forskjellig Person, må man dog på visse Steder ligesom gjöre sig Umage for at

at udfinde, at det ikke er den samme Skrift. Med Hensyn til Sproget derimod og omhyggelig, klar Måde at udtrykke og betegne det, er Lægebogen öjensynlig yngre, den er også at sætte efter 1300 eller på Overgangen fra det 13de til det 14de Århundrede. Mulig er det ej heller tilfældigt, at disse ældste danske (ↄ: på Dansk skrevne) Håndskrifter ere formede små og have næsten samme Störrelse. Det samme træffes foruden ved disse også ved andre, der ere meget gamle. Således er det Tilfælde med Resterne af et Håndskrift, der indeholder det meste af skånske Kirkelov, som nu ere satte sammen med Henrik Harpestrengs Lægebog; de ere vel ikke så gamle, men dog af höj Alder. Runehåndskriftet Arn. Magn. 28, 8vo, af skånske Lov, der, skjönt det ej tör sættes höjere end omtrent 1250 eller noget efter, uimodsigelig er det ældste af alle danske Lovhåndskrifter (dog ikke fordi det er skrevet med Runer, men på Grund af sin hele Beskaffenhed), er ligeledes omtrent af samme Störrelse. Kongerækken fra det 13de Århundrede, der er indført i Scriptt. rer. dan. I. 19 er, for at nævne noget af en anden Art, med Hensyn hertil ligeledes at jævnføre. Temmelig overensstemmende er dette således ved de ældste danske Håndskrifter. Det er i den Henseende også at lægge Mærke til, at de Brudstykker af Vestgøtalagen, der iblandt flere til Dels meget vigtige af anden Art ere fundne i det norske Rigsarkiv, gjælder det samme om, og det er dog ganske vist ej med Urette sagt om dem, at de ere den ældste hidtil bekjendte Lævning af svensk Bogskrift. Sammesteds fandtes også noget af et gammelt, men ligeledes lille Håndskrift af Valdemars sællandske Lov. Dette tilligemed Håndskriftet C. 39 i det kongelige Bibliotek i Stokholm nærmer sig i Ælde Arn. Magn. 455, og da hint, på nogle Linier nær, ej er bekjendtgjort og desværre kun er af lidet Om-

fang, og dette hidtil er ubenyttet og forsåvidt ubekjendt, ville hine Brudstykker og en Prøve af sidstnævnte passende kunne til yderligere Sammenligning med 455 gives Plads her, som det næste i Alderen, af Valdemars sællandske Lov, efter dette. (Mærkeligt er det, at det store kongelige Bibliotek her, hvor rigt det ellers er, af danske Lovhåndskrifter intet har, der kan sættes i Sammenligning med de bedste i den arnamagnæanske Samling og iblandt de Håndskrifter, der ere førte fra Danmark og Skåne til Stokholm, og nu gjemmes i det kongelige Bibliotek der.)

Af

Håndskriftet C 39 i Stokholm.

Hær byriæs kapitæl af sælænsk logh book.

(Herefter Registret.)

(Cap. I. § 1.) I. Hva æruæ skal.

Fathær oc moth*ær* ær sun oc dottær næst at at æruæ, sun ful lot oc dottær til half lot, æn of af skiftæs sun ællær dottær ællær bathæ, liuændæ fathær oc mothær, tha faræ the af bo, sun mæth ful lot oc dottær mæth half lot, allæ æm ful lot sum theræ fathær hauær for utæn fæthærns iorth oc the arfuæ, thær han ærfdæ sithæn han fik theræ moth*ær*, ællær theræ mothær sithæn hun fich theræ fathær.

II. hvilt fæthærns iorth ær.

(§ 2.) Thæt kallæ vi alt fæthærns iorth, thær fathær attæ før æn han fich theræ mothær, ællær mothær attæ fyrræ æn hun fich therræ fathær.

III. vm utarvæ.

(§ 3.) Ængin utaruæ æruær nokæt barn i fathærs flæt, dør nokæt hans barn utæn fælugh for utæn afkømd, tha

æruær thæt fathær oc mothær oc broth*ær* ful lot oc systær half lot, æm væl the thær innæn siti a fathærs flæt, svasum the thær utæn æræ.

IIII. at fath*ær* ær nærm*ær* genmælæ.

I allæ skiælnæthæ, thær mællæn barn kan kummæ oc fathær, tha ær fath*ær* nærmær alt genmælæ.

V. vm barnæb*arn*.

(§ 4) Æn um nokæt thæt barn, th*ær* af ær skift fran fathær, oc fangær thæt barn, oc dør thæt thær barn hauær fangæt, før æn fathær dør, oc kallær fathærfathær a barnæbarn ællær fathærbrothær ællær fathærsüstær, at thæt hauær meræ fangæt æn thæt atæ, tha væræ thæt foræ mæth tültær eth oc tviggi mannæ vitnæ ællær thæs væriændæ, um thæt ær anti mø ællær thæt ær æi ful aldræ, at thæt hauær æi meræ fangæt æn thæt atæ. Thæn skal væræ væriænd thær ful aldær ær oc næst ær thæn vagn at byrth vith barnæt oc thær æi a delæ vith thæt, for thæt skil man thær til at hæriændæ ma æi væræ væriændæ.

VI. vm barn kallær til fathærfathær.

(§ 5.) Æn kallær barnæt til fathærfathær ællær til fathærbrothær ællær til fathærsüstær, at thæs fathær ællær thæs mothær fingæ æi alt thæt the atæ, tha væræ oc the foræ m*æth* thæn sammæ logh, th*ær* førræ var mælt ællær rethæ ut.

VII. vm barn fangær barn i fathærs flæt.

(§ 6). Æn um sva kan væræ at barn far innæn fathærs flæt barn, oc dør thæt barn thær barn hauær fangæt, før æn fathær dør, tha faræ barnæbarn ut af bo mæth thæn

sammæ lot, thær thæs fathær ællær thæs mothær skuldæ hauæ takæt um the hafthæ liuæt.

VIII. v*m* fath*ær*fath*ær* vil giuæ barnæbarn.

(§ 7.) Æn um sva væl viliæs fathærfathær ællær fathærmothær vithær therræ barnæbarn, at the vilæ giuæ thæt nokæt, tha mughæ the æi giuæ thæt meræ æn theræ eghæt barn herthæ til lotæ.

IX. v*m* hæfth ær a i fath*ær*fath*ær*s lifdaghæ.

Æn alt thæt, thær the fa særlikæ hæfth[a] a i mothærfathærs oc fathærfathærs lifdaghæ, tha aghæ the at væræ vith mæth vitæ gen fathærbrothær oc fathær süstær, at thæt thær the hauæ i hæfthæ at thæt gaf thæm theræ fathærfathær ællær theræ fathærmothær, thæt skulæ the vitæ mæth tültær eth oc tviggi mannæ vitnæ.

Håndskriftbrudstykket af Valdemars sællandske Lov, fundet i det norske Rigsarkiv.

I, 1. § 10. vítnæ. tha takæ han thæm enæ.

§ 11. Æn of theræ moth*ær* hauær nokræ aruæ ærft ær æi æræ mæth aruæ bítnæ. allær mæt børn myndæ. før hun døø tha aghe børn thæn arf forlothæs. § 12. Æn um ſva warthær. at thæn man ær the børn hauær with thæn konæ ær døth ær. oc hauær nokræ the aruæ ærft th*ær* han. a. æi at ſkiftæ wit ſín børn. allær hans børn hauær nokræ the aruæ ær han a. loth i. oc takær han ſic ſithæn athælkonæ. oc gør æi[b] ællar | at han læggær ſín børn. i fælægh

a) *I Håndskriftet står kun* hæth. b) æl *er tilsat over Linien.*

ællær han mælær fore. fithæn han hauær fanget thæn konæ fnæn fex ukæ rum. tha wæræ thæt alt th*ræ. i. mællæ til houeth lotæ for ut* iorth. Swa ær oc æftær. i. gen. of konæ hauær nokæt barn i. fælæ* mæth fic fithæn hænne bonde do. oc æruær hun fithæn ællær fath*ær* ællær moth*ær* ællær andræ aruæ ær hænne børn aghæ æi. ællær hænne børn æruæ nokræ the aruæ ær hænne hørthe æi. oc faar*)

I, 1. § 19. *c æi hænnæ børnæ før æn hun dør.

§ 20. Æn worthær thæt fua at hun dør før æn mannæn tha far mannæn *ki af thæn arf for thæt at han[a] hauær thæt æi mæth barn mynd. oc æi[b] mæt *ruæ bithæt. tha hørær thæn arf allæ hænnæ børn tel. æm wæl the ær hun hauær haf with thæn man. ænfzæ the ær hun[c] hauær hauit vith thæn annæn maN. § 21. Æn of sna warthær at fathærfæns børn. the fnæn fælægh æræ mæth hanu*m* *c mæth hænnæ. oc ær æi lagh. i. | fælægh. oc mælæ the æi fore. æruæ nokræ arf ællær han æruær. oc a* oc æruær hun fithæn en arf. ællær hænne børn. the ær hans ftibørn æræ tel the aruæ tha bith*ær* hænnæ arf. ællær hænnæ børnæ arf. oc allæ hans børnæ thæm allæ tel f* fælægh. fua gor oc of hun ællær hænnæ børn hauæ nokr aruæ ærft. ÆN æruær han æl* hans børn fithæn nokræ aruæ ofna the. tha bithæ the aruæ. h*ne aruæ thæm allæ tel rætæ ho...

En större Sammenligning med nogle af disse Håndskrifter og andre, og en omstændeligere Beskrivelse af 455 vil lettere oc hensigtsmæssigere kunne foretages i For-

**) Da der ikke er mere end her er meddelt, har jeg ej villet undlade at give det på den Måde som her er sket. Det er to hele Blade, kun er på Siderne lidt borte. Hvad der med Sikkerhed har kunnet gives er trykt med Petit, * betegner hvad der er borte.*

a. b. c.) *Disse tre Ord ere tilsatte over Linien.*

erindringen til Eriks sællandske Lov, efterat det fuldstændig er afbenyttet og udgivet. Kun den Mangel har dette Håndskrift, at der er et Hul deri fra i I, 1. § 12 til sidst i Cap. 6. (her fra S. 3 til 17) nederst. Da det altså var nødvendigt at udfylde dette efter et andet Håndskrift, var det et Held, at just Begyndelsen af Valdemars sællandske Lov, i et meget godt, smukt og gammelt Håndskrift, haves i Arn. Magn. 24, 4to. Det går for fra netop, på en Linie nær, lige indtil det Sted, hvor 455 igjen begynder og hvorfra det uafbrudt fortsættes. Forstyrrende vilde det have været, om det manglende skulde have været udfyldt fra en ringere Kilde, men dette her så belejlige Brudstykke er fra 13de Århundrede og, i Ordformer og andet, ældre end 455, skjönt det næppe er afskrevet fuldt så korrekt. Således kunde der i Henseende til Alderen ingen Betænkelighed være ved at benytte det, det burde endog af Hensyn dertil fremdrages og bekjendtgjöres. Det har, ligesom 455, ikke nogen Inddeling af Loven i Bøger, ikke engang Inddeling i talte Kapitler, som 455 dog har, findes heri, men derimod har det mange flere, af sig selv faldende, små alderdommelige Inddelinger med danske Overskrifter, der stundum næsten ere lige så store som selve Indholdet og give forsåvidt et interessant Indblik i det ligesom uvilkårlige i de gamle Loves Tilblivelse. Desårsag betænkte jeg mig ikke på at give Loven alene herefter, såvidt det nåede; det kunde endog ikke gå an på Grund af de grupperede Kapitler og deres latinske Oversættelser i 455 at tage Lovens Begyndelse (indtil i I, 1. § 12) derfra og kun det manglende efter Nr. 24. Sidstnævnte vilde derved ikke være kommet til sin Ret, og den Omstændighed at ikke alt, som indeholdes deri, manglede i 455, men at dette dog havde, som anført, det første af Loven (hvilket der desuden var Lejlighed til at

meddele passende på en anden Måde), gjorde alligevel sin Nytte og var vigtig for at komme til Vished om, at Forholdet imellem Resensionen af Loven i Nr. 24 og Nr. 455 og ellers var således, at den stemte godt overens. Vistnok have nu således her Lovens 6 første Kapitler især med Hensyn til Kapitlernes Formning og sammes Overskrifter et noget forskjelligt Udseende fra det øvrige af Loven. Da imidlertid alt i den Henseende ikke kunde blive fortløbende formedelst Håndskriftets Beskaffenhed, udtryktes Tingenes naturlige Gang ved, at netop det første Parti af Loven fik et noget ældre og oprindeligere Præg ved hine ydre Egenskaber, og ved at disse ikke havde holdt sig helt igjennem, men forsvandt.

For at det på ethvert Sted med Lethed kan ses, hvorhen det hører efter den sædvanlige Inddeling, er denne tilsat og ligeledes Anchers Inddeling af det første store Kapittel i Paragraffer. — Ancher har iøvrigt oftere fremhævet dette Håndskriftbrudstykke og i sin Udgave af Valdemars sællandske Lov benyttet det til en let Konferering, og givet en Afbildning af de første Linier, der dog ikke er rigtig lignende. Det består af 6 fuldskrevne Blade, der er 23 Linier på Siden, røde Overskrifter, store med røde og blå Farver udsirede Begyndelsesbogstaver foran hver Inddeling, således at skiftevis hver af Farverne er fremtrædende. Af Skriftegenheder er kun at bemærke, foruden at R og N ikke sjælden forekomme midt i og i Enden af Ordene og at ved Siden af f bruges et eget s i Enden — hine ere gjengivne, disse derimod kun ved s — at u hyppig bruges for y, som til en Tid har været almindeligt og kjendes således iblandt andre Steder fra Valdemars Jordebog, H. Harpestreng, og fra Arn. Magn. 26, 8vo, hvorefter Ancher udgav Valdemars og Kold. Rosenvinge Eriks sællandske Lov. Denne gjengav det overalt ved y, Ancher derimod ved ü, hvilket her er beholdt, fordi

det derved engang var indført og Tegnet havdes; er der, som ej kan nægtes, forsåvidt noget fremmedt ved nu at se det trykt, formindskes dette igjen ved, at w, som overalt forekommer i Håndskriftet, er antaget passende at kunne gives ved v.

Omtrent ved 1500 må Håndskriftet endnu have været fuldstændigt, fra den Tid haves nemlig en Afskrift deraf, endnu dog på Pergament, Arn. Magn. 11, 4to, og skjönt det ofte er vanskeligt nok bestemt at kunne sige, hvorfra en Afskrift er taget, er det i dette Tilfælde aldeles tydeligt. Afskriften er, som sædvanlig de yngre ere, meget skjødesløs, ligesom Sproget efter Sædvane også er til Dels gjort meget yngre, og den kan derfor med Hensyn til Enkeltheder af den Art ikke så lige være til megen Nytte, men det er vigtigt deraf at kunne se Lovens Beskaffenhed i det hele i Afskriftens gamle Original og navnlig den fortsatte stærke Inddeling med særskilte Overskrifter. I alt er der 236 for 85 i Nr. 455, (dennes tvende sidste store Kapitler have ikke været optagne i hin), hvilke have samlet sig om Lovens to egentlige, her bestemt som sådanne, fremtrædende Hovedbestanddele: Udarvemål og Mandrabemål (Orbodemål). Jeg har anset dette for så oplysende for Lovhistorien, at jeg har meddelt hine gamle Inddelingsoverskrifter fuldstændig efter det nævnte Håndskrift, hvorved det dog for at få dem alle med og også af andre Grunde var nødvendigt at ty til selve Loven deri og ej blot benytte Registret. Til Lettelse er også her, foruden Løbenumre, den sædvanlige Inddeling tilsat. Ordenen er den sædvanlige på det nær, at hvad der ellers kaldes 2. Bogs 43-46 er her sat ind foran det, hvormed 2. Bog ellers begyndes; nogle små Omstillinger kunne dog bemærkes som i I, 15, hvor det, der er sat sidst i Nr. 11, findes tidligere i Kapitlet efter 455. — I Nr. 3123, 4to

af det store kongelige Biblioteks gamle Håndskriftsamling, hvilket er noget ældre end Arn. Magn. 11, 4to, og ikke som det nogen Afskrift af Arn. Magn. 24, 4to, findes netop den samme Inddeling i samme Omfang, kun ere Overskrifterne stundum lidt kortere og til allersidst ere de slet ikke angivne. Derved afgives således et, om ikke nødvendigt, dog ej uvigtigt bekræftende Vidnesbyrd for Inddelingen. - Endnu må det tilföjes, at det ikke er muligt at vide det mindste om dette, her omstændeligere omhandlede, Arn. Magn. Håndskrift 24, 4to. Sædvanlig har Samleren i Håndskrifterne skrevet eller indlagt noget til Oplysning om dem og deres Historie, men i dette er ikke en Tøddel af nogen Art, og det deler således, besynderligt nok, Skjæbne med Nr. 455, hvorom ligeledes al sådan Oplysning aldeles mangler. Dette Håndskrift, hvorefter altså, i Følge det foregående, Valdemars sællandske Lov her, med Undtagelse af Begyndelsen, er udgivet, vil som sådant bekvemmest og bedst kunne omhandles ved Eriks sællandske Lov. Her må dog allerede bemærkes, at for det ej blot gjælder det samme som ovenfor ved Arn. Magn. 24 er anført med Hensyn til R, f og s, w og v, u og y, men at dette Håndskrift ligesom det stokholmske C 39 også endnu har (dog ikke i Valdemars Lov) Runen þ enkelte Gange, hvilket som bekjendt er en stor Sjældenhed i danske Håndskrifter, når undtages af skånske Lov; (foruden at det selvfølgelig måtte findes i Runehåndskriftet af samme er det meget almindeligt og i det mindste lige så hyppigt som th i Stokholmer-Håndskriftet B. 76, der er det som Hadorph udgav og som kommer Runehåndskriftet af alle næst i Alder.) En gjennemgående ejendommelig og vigtig Mærkelighed har Nr. 455 fortrinsvis derved, at det af Omhu for en nöjagtig Skrivemåde har egne Tegn, nemlig å, og på samme Måde over e, i, o, u, u, y, æ, ø, r, og desuden

æ og øe, i Stedet for aa, ee, ii, osv., som allerede ved den Tid begyndte at komme i Brug og findes aldeles fremherskende i de yngre Dele af Valdemars Jordebog og hos Henrik Harpestreng. Dobbelte Selvlyd forekomme også, men ikke meget, i 455 (ganske som i det ældste af Valdemars Jordebog), de egne Tegn forekomme derimod langt hyppigere og rundt om i Håndskriftet, dog mindst i Begyndelsen og Slutningen og stundum ligesom partivis. Alene å er gjengivet her, da dette Tegn har holdt sig i Brug og denne Figur havdes, derimod er alle de øvrige i Udgaven betegnede med - over Bogstavet (ē, ī osv.). Denne Egenskab er iøvrigt ingen enestående Særegenhed for 455, det samme findes i omtrent samme Omfang i det oftere nævnte stokholmske Håndskrift C 39 fra 14de Århundredes første Halvdel; fra en sildigere Tid i samme Århundrede i Arn. Magn. 26, 8vo, som Ancher og Kold. Rosenvinge udgave, men der er det mindre og af dem ej anført; fra 15de Århundredes første Halvdel i et Håndskrift af Ribe Stadsret, og der igjen i större Omfang (sammenl. Kold.-Rosenvinges Samling af gamle danske Love V, xxxvi). — På 84 Blade har Håndskriftet 455 Valdemars sællandske Lov, med Registret, der er stillet i Spidsen, og Fortalen til jyske Lov, der er sat foran Loven, deri indbefattede, men det manglende har optaget omtrent 12 Blade; som sædvanlig har det røde Overskrifter og store Begyndelsesbogstaver med røde og blå Farver skiftevis fremhævede; dog ere disse Begyndelsesbogstaver ofte anvendte inde i selve Kapitlerne og hentyde derved på en næsten fuldkommen Overensstemmelse med hin ældre, större Inddeling; til Lovens fortløbende 87 Kapitler, der kun er afvigende fra det sædvanlige ved et enkelt (2. Bogs 1) er også her for Tydeligheds Skyld den sædvanlige Boginddeling tilføjet; i 3, 18 er der ladt Plads til et Par Ord, der for-

modentlig have savnedes i Originalen, (den Linie, der som bemærket fattes i, at Arn. Magn. 24 og 455 falde sammen S. 17-18 er tilsat efter Arn. Magn. 11); i Registret til Loven kan den første Side ikke læses mere. Den sællandske af Biskop Absalon givne Kirkelov, der endog er i Lovregistret ligefrem sat som LXXXVIII af Valdemars sællandske Lov, har jeg tilföjet som hørende til samme Tid, og af samme Grund og til yderligere Oplysning såvel med Hensyn til Sprog som Indhold har jeg anset det for hensigtsmæssigt, også at meddele allerede her, som et Tillæg, skånske Kirkelov, der er Kilden til den sællandske; jeg har derfor også, for at dette kan være mere overseligt, anbragt dem lige over for hinanden. Den er aftrykt (og uden at der dertil vil komme videre Apparat) efter det Rantzauske Universitets-Biblioteket tilhørende Håndskrift af skånske Lov (Add. 136, 4to). Begge Kirkelovene ere dog forhen trykte i Thorkelins Samling 1781, men efter andre Håndskrifter. Jeg har benævnt den skånske »givet af Eskil og Absalon« fordi det i Arn. Magn. 37, 4to, et smukt og gammelt Håndskrift, hvori denne Kirkelov findes, hedder i den Henseende således til Slutning: »Thæssæ skra løt Niklæs æælunds sun giælkyræ af lund skriuæ (der står skiuæ) æftir the gamblæ skra thær ærchibiscup æskil oc biscup absalon mæth valdemar kunungs gothvilia gafæ skanungum, thær i lund liggir ok therra incigle fore, ok løt sændæ i hvært hæræth slika skra at bøndør matte them loghlekæ væriæ ok taki æi vithir v loghum.

Ligesom der ikke kunde være nogen Tvivl om, hvilket Håndskrift der måtte udgives efter, således kunde jeg aldeles ikke være uvis om, hvilken Fremgangsmåoe der var at iagttage ved Udgivelsen. Lige så vist som jeg, om jeg skulde udgive »Vederlagsretten«, måtte anse det fornødent at behandle de temmelig ny og ikke gode Håndskrifter, hvori

den er opbevaret, med den största Frihed og endog ej uden at gjöre Konjekturer, med et Ord så ræsonnerende som muligt, fordi der ikke kjendes nogen bestemt Form af dem, og fordi det vilde være den eneste Måde at bringe noget, der var fornuftigt, ud deraf, lige så vist kunde der ikke tænkes på at udgive et så gammelt, ombyggeligt og korrekt Håndskrift som Nr. 455, det ældste forsåvidt fuldstændige, der haves af de gamle sællandske Love, og fra en Tid da de havde fuld Gyldighed, - at udgive det anderledes end ved at følge det nöjagtig som det er. Jeg kunde ikke indse, at man på nogen anden Måde kunde, når Omstændighederne ved Hovedkilden vare som her er angivet, udbringe en sandere, ægtere og troere Resension af Loven, og derom er det jo det ved en Udgave gjælder. Her og der i en Lov, der er opbevaret som denne, at optage efter Skjön, hvorved altid må blive noget vilkårligt, selv om det er nok så begrundet og skarpsindigt, forskjelligt andensteds fra og således ved at sætte sammen fra forskjellige Sider at give en Lovresension, der ingensteds ellers har fundets eller findes og kun kunde være usand, kunde jeg ikke tænke på. — En sådan Beslutning er dog ej så let at komme til som det kan synes, man må have set sig temmelig godt om i Håndskrifter i Almindelighed og de nærmest pågjældende i Særdeleshed for at turde fatte den. Men rigtignok er det min Overbevisning, at det netop ved danske Lovhåndskrifter er i ej ringe Grad Tilfælde, at en stor Del af dem, vel især fordi det varede så længe, inden der kom en almindelig Landslov, ikke føre til at kjende Lovens oprindeligste Skikkelse, om de end naturligvis kunne have ej ubetydelig retshistorisk Interesse, — og jeg kan ingenlunde, som andensteds er set, lægge Vægt på dårlige Afskrifter eller Afskrifter af Originaler, som haves. Desårsag kunde jeg heller ikke optage det i

min Plan at tillægge Varianter fra ringere Håndskrifter nogen synderlig Betydning. Vistnok var det skjönt (hvis det ej i og for sig var for meget) med en Udgave, der havde et fuldstændigt Apparat fra alle, skarpt bedömte og ordnede, Håndskrifter, men foruden det at det ved de gamle Love kun kunde iværksættes på Statens Bekostning, skulde det, for at være noget virkelig, være hvad det udgav sig for, være det ikke mindre med Hensyn til Indhold end til det lingvistiske, ortografiske og palæografiske. Kold.-Rosenvinges Fremgangsmåde var i den Henseende meget afskrækkende, den er hverken hel eller halv. — Valdemars sællandske Lov er altså her udgivet nøje efter Håndskriftet Arn. Magn. 455; naturligvis ere Skrivfejl og andre små Urigtigheder ej medtagne, men dog altid anførte under Siden som Anmærkning, hvortil der ved et lille Bogstav er henvist; Tal er der derimod sat ved de Steder, hvor jeg antog det kunde fornæmlig være af Interesse eller Vigtighed at meddele, hvad der findes i andre Håndskrifter. Ved et sådant Udvalg, som vistnok en anden ikke vilde gjöre just på den Måde, men som heller ikke anmælder sig som andet end det virkelig er, håbede jeg at forsyne Udgaven med det bedre af det, der er at finde andensteds. Det vil blive meddelt, efterat Eriks sællandske Lov er udgivet, tilligemed et lignende Udvalg for denne i et særskilt Slutningshæfte til begge samlede, hvilket også skal indeholde Ordbog til dem begge, nærmere Oplysning om Håndskrifterne og en Kollasionering helt igjennem efter det bedste fuldstændige Håndskrift. Jeg har også anset det for hensigtsmæssigt allerede her, som Tillæg til Loven, at give – foruden jyske Lovs Fortale, der som anført er sat i Håndskriftet foran de sællandske Love –, Begyndelsen af Loven efter Arn. Magn 11, 4to og Arn. Magn. 26, 8vo, og det 455 har af Begyndelsen, inden Lakunen i samme ind-

træder, hvilket ovenfor er nærmere angivet. Disse sammenstillede Stykker med det samme Indhold ville forhåbentlig være meget oplysende med Hensyn til Håndskrifternes Stil og Væsen, noget der i Sammenhæng ikke kan kjendes ved en nok så omstændelig Variantsamling. Endelig har jeg efter det omtalte Rantzauske Håndskrift, Add. 136, 4, tilföjet det tilsvarende af Arvebogen ved skånske Lov (hvortil Valdemars sællandske Lov er Kilden) og der således har Interesse både i Henseende til Indholdet, hvilket vel snarest er efter andre Håndskrifter end vi nu have, og til Sprogformen; formodentlig vil det gå de fleste, som det er gået mig i sin Tid, at man overraskes ved Sprogets Afvigelser og store Hælden over imod Svensk. — Når man ikke kan faksimilere, kan man kun tilvejebringe en mat Efterligning af noget af et Håndskrifts Beskaffenhed og Udseende, og jeg har derfor slet ikke forsøgt noget sligt. En Sammenblanding af Faksimileren og Udgivelse synes det mig også at være, når man lader Skilletegnene blive i en Udgave som de ere i Håndskrifterne, det er i en i det mindste för os mer eller mindre forvirret Form. Jeg har derfor anset det for nødvendigt at interpungere frit og efter bedste Skjönnende, men så lidt og let som muligt; jeg har kun anvendt , og ., da de findes begge i 455 (Kommaet dog, som det synes, i det hele for de större Ophold) og passe bedst til Sætningernes Simpelhed. Linie- eller Stavelseafdelinger ere givne på sædvanlig Måde. Det er angivet, hvor de enkelte Sider begynde i 24, 4to, og hvor de enkelte Blade begynde i 455. I det hele har jeg ved at give Loven så tro som mulig efter den ældste Overlevering søgt i øvrigt, hvor det var tilladt eller nødvendigt, at handle frit, at medgive hvad der syntes at kunne være lettende og at have såvel den lovhistoriske som sproglige Interesse for Öje.

Man antog en Tid, at Valdemars sællandske Lov var gået tabt; det vilde have været stor Skade, da den er så ærværdig og er så simpel. Den kjender kun Kongens Ombudsmand (og Bryde), Herredsting og Landsting, tiltaler direkte og taler i første Person (både i Enkelttal og Flertal) og afspejler en fjern Tids Enfold. Denne Tro, at den var tabt, havde endog Gram, han skrev til A. H. Lackmann 1742: »Quamvis indubium sit, fuisse Legum Saelandicarum corpus aliquod a Valdemaro I. concinnatum, minime tamen id censendum, quod hodie habemus sive in Mss. exemplis, sive in editione Hafniensi anni 1505. Periisse illud olim neque ulla investigatione potuisse reperiri, conquesti jampridem sunt nostrates.« (Lackmann de computatione annorum per hiemes, 1744, p. 46.) Det er höjst besynderligt, men Ordene ere tydelige. Og dog fandtes her dengang de samme Hovedhåndskrifter som nu, så Ancher kunde udgive Loven for henved 100 År siden. Hans Udgave har siden været den almindelige Kilde til Kundskab om samme. Det er mit Ønske, at denne Udgave, hvorved Valdemars sællandske Lov for første Gang fremtræder særskilt, må have en lignende Fremtid, ligesom det har været mig en Glæde at fremdrage noget, der har Betydning, af de mange i vor Besiddelse værende litterære Skatte, jeg dagligen ser, der stå hen og vænte på den fremhjælpende Hånd.

Den 29de Oktober 1851.

VALDEMARS

SÆLLANDSKE LOV.

Thætæ ær then rætæ sialanzfaræ logh oc thæn gamlæ ut aruæ mal.[1]

(Cap. I., § 1.) [a] Fathær oc mothær ær sun oc dotær nest at æruæ, sun til ful lot oc totær til half lot, æn of af giftæs sun æller dotær ællær bathe, liuænde fathær oc mothær, tha faræ the af bo, sun mæth ful lot oc dotær mæt half lot, allæ æm ful lot sum theræ fathær hauær for utæn fæthrinis iorth oc the aruæ, ær han [b] ærfde sithen han fec theræ mother, ællær theræ mothær sithen hun fec theræ fathær.

Um fæthrinis iorth oc mothær.[2]

(§ 2.) Thet kallæ vi alt fæthrinis iorth, ær fathær ate før æn han fec theræ mothær, ællær mothær ate før æn hun fec theræ father.

At ut aruæ æruer æi fathærs flæt.

(§ 3.) Ængin [c] ut aruæ æruir nokæt barn inæn fathers [d] flæt.

Horæ fath*ær* æru*ær* sit barn, thæt ær utæn fælægh dør.

Dør nokæt hans barn uthæn fælægh for utæn afkømd, tha æruær fathær oc mothær oc brothær ful lot oc systær half lot, æm væl the innæn sitiæ fathærs flæt, æszæ [3] the ær uthæn æræ.

---

a) *Her er ingen særskilt Overskrift.*

b) *Er* han *er i Håndskriftet gjentaget, men det sidst skrevne overstreget.*

c) *Et* g *er tilskrevet over Linien, for at Ordet kunde have dobbelt* g, *vistnok senere af en anden, end den oprindelige Skriver.*

d) *I* fathers *er* s *skrevet, oprindelig, over Linien på en noget egen Måde.*

Horæ far ær næst allæ genmæle.

I allæ skiælnæthe, ær mællæ born kan kumæ oc fathær, tha ær fathær nærmer allæ gen mæle.

Vm børnæ børn talæ.

(§ 4.) (2. Side.) Æn um nokat thæt barn, ær af ær skift fran fathær, oc far thæt barn, oc dør thæt ær barn hauer fangget, før æn fathær fath*ær* dør[a], oc kallær fathær fath*ær* a barnæ barn ællær fathær brothær ællær fath*ær* systær, at thæt hauer meræ fanget æn thæt ate, tha væræ thæt fore mæth tültær eth oc tuiggiæ mannæ vitnæ ællær thæs væriændæ, um thæt ær ænti mø ællær thæt ær æi ful aldræ, at thet hauær æi meræ fanget æn thæt ate.

Hvilken børnæ væriænde a at væræ.

Then scal væræ væriænde[b] ær ful aldræ ær oc næst ær then vagh at bürth vith barnet, ær æi a delæ vith thet, for thæt skil man thæt til at hæriænde ma æi væræ væriænde.

Um barn kallær til father fath*ær*.

(§ 5.) Æn kallær barnet til fathær fath*ær* ællær til fath*ær* brothær ællær til father süstær, at thæs fathær ællær thæs mothær fingge æi alt thæt ær the ate, tha væræ oc the fore mæth the sammæ logh, ær før var mælt ællær ræte ut.

Um barn far annæt i fathers flet.

(§ 6.) Æn um sua kan væræ at barn far inæn flæzs thæs fathærs barn, oc dør thæt barn ær annæn[c] hauær fanget, før æn fath*ær*fathær dør, tha fare barnæ barn ut af bo mæth (3. Side) thæn samæ lot, ær thæs father ællær thæs mothær sculde hauæ takæt um the hafthe liuæt.

---

a) *ø er først blevet skrevet noget utydelig, derfor er ved en Prik nedenunder betegnet, at det skal udgå, og ø er igjen derefter skrevet ovenover.*

b) *I dette Ord er* v *skrevet over Linien, uden Tvivl oprindelig.*

c) *Et foran* annæn *sat Bogstav er udslettet, som det synes et* h.

Horæ fath*ær* ma giuæ sit barnæbarn.

(§ 7.) Æn um sua væl villiæs fathærfath*ær* ællær father mother vithær[a] theræ barnæ barn, at the villiæ giuæ them, tha mughu the æi them meræ giuæ æn theræ eghet barn herthe til lotæ.

Horæ børnæ børn æræ vith vistæ.[4]

Æn alt thæt, ær the fa sæx ukæ[5] hæfh a i[b] fath*ær* fathræs oc father mothærs lifdaghæ, tha agæ the at væræ vith mæth vithnæ[c] gen fathær broth*ær* oc gen father systær, at thet ær the hauæ i hæfthæ at thæt gaf them theræ fathærfath*ær* ællær theræ fathær mothær, thæt scule the vitæ mæth tülter eth oc tuiggiæ mannæ vitne.

Hvat logh ær mællæ mother fath*ær* oc barnæ barn.

The sammæ logh ær um mothær father ællær um mother mothær vith barnæ barn, the ær for æræ um father father oc um father mothær mæld.

Hore barnæ barn aræ[d] næst at æruæ.

(§ 8.) Ær barn æi til, tha ær barnæbarn[e] næst[f] at takæ arf, oc tho sua sum the æræ fød af süskinæ til broter ful lot oc süstær half lot, the sciftæ oc sua theræ i mællæ brothær ful lot oc süstær half.

---

a) ær *er, skjöndt Slutningsstavelse, skrevet skilt fra* vith *i Håndskriftet.*

b) *Oprindelig er i Håndskriftet her skrevet:* uckæh æfh al; c *er udslettet i* uckæ, *af en yngre Hånd er over Linien* h *sat foran* æfh *og* i *foran* fathær *med nogen Kunstlen, da begge disse Bogstaver i Forvejen ere tilstæde, skjönt ej på rette Sted.*

c) n *er tilsat over Linien, som det synes — oprindelig.*

d) aræ, *som også findes 1, 15, har jeg dog ej villet forandre.*

e) r *er først tilsat med en yngre Hånd.*

f) *Efter* næst *er oprindelig skrevet* til, *som er udslettet.*

Horæ arf a fram at gangæ.

(4. Side) Æn ær æi barn til oc æi barnæ barn utæn en[6] thes barn, tha takæ thæt arf, for thæt at arf a e fram at gangæ mæth af kumænde ær til, æn the sculæ sciftæ at man tal æm mükæt kunæ sum man, for thet ær gangæ arf.

Um hionæ fælægh.

(§ 9.) Far man athælkunæ, oc hauær[7] annæt theræ til thusænt marc ær mæræ oc annæt en marc silf, tha ær thet[a] til halfs fælægs mællæ theræ for utæn iorth.

Of man hauær for lotæs.

(§ 10.) Then man, ær sin kunæ mister, oc hauer han barn mæth sic æfter i fælægh oc hauer han nocræ the aruæ ærft, ær æi før mæth andræ aruæ bitnæ[8], tha takæ han them enæ.

Horæ man børn haghæ at æruæ mothær.

(§ 11.) Æn of theræ mothær hauær nocræ aruæ ærft,[b] ær huærkæ[c] æræ mæth aruæ bitnæ ær mæth børn mündæ, før en hun dør, tha aghæ the børn thæn arf for lotes.

Of man takær sic athelkunæ i fælægh[d] til sin børn.

(§ 12.) Æn um sua vorthær at thæn man, ær the børn hauær vith thæn kunæ, ær døth ær, hauer nocræ the aruæ ærft, ær han a æi at sciftæ vith sin børn, ællær hans børn hauæ nocræ the aruæ, ær han a æi lot i, oc takær han sic sithæn athelkunæ oc (5. Side) gør han æi ænti, at han lægær sin børn af[e] fælægh[9] ællær han mælær fore, sithen han hauær thæn

a) thet *er tilföjet over Linien med den yngre Hånd.*
b) *Der står her i Håndskriftet* ærtf.
c) r *er tilföjet over Linien, vistnok senere af en anden.*
d) *Det sidste Bogstav kan, som det står, kun læses som* l.
e) *Her er først kun skrevet* a, *ovenover er* f *tilsat med den yngre Hånd.*

kunæ fanget, inæn sæx ukæ[a] rum, tha væræ thæt alt theræ i mællæn til houædlotæ for utæn iorth.

Of kunæ takær sic man i fæl[b] til sin børn.

Sva ær oc aftær i gen of kunæ hauær nokæt barn i fælægh mæt sic sithæn hænnæ bonde do, oc æruer hun sithæn ænti fathær ær mothær ællær andræ aruæ, ær hænæ børn aghæ æi, ællær hænnæ børn æruæ nokræ the arûæ, ær hænæ horær æi, oc far hun sithæn man i bo til them oc gøræ æi ænti theræ rætæ væriændæ ællær theræ frændær, at the lægiæ them i fælegh ællær the mælæ foræ inen sex uckæ rum, mæth thæt[c] at the æræ inæn rigis ællær theræ væriænde, tha gangæ them allæ til houæthlotæ uthæn iorth, æn ær theræ væriænde utæn rigis, tha stande dagh oc iæmlængæ.

Horæ man a at skiftæ møthræne vith sin førstæ børn.

Æn um sua[d] vorthær at then man hauer annæt barn vith annæn kunæ oc skiftis the sum af fælægh fra hanum, tha a han vith them at sciftæ theræ mødrinæ oc al køpæ iord fæ oc al annæn fangh, father (6. Side) oc sun[10] ful loth oc tothær half.

Of thet barn, ær uthæn fælæg ær, dør barn løst.

(§ 13.) Æn of nokæt thæt barn, ær af fælægh ær scift fran fathær, dør barn løs, tha takær fathær oc brothær ful lot oc süstær half, æm væl the i fælægh æræ mæth fathær sum the uthæn æræ.

---

a) *Foran* ukæ *er ved en Fejl skrevet* unæ, *der derfor er overstreget.*
b) *Således er her skrevet uden Forkortelsestegn.*
c) mæth thet *er der herefter skrevet, men overstreget.*
d) *Først er skrevet fejl med* a *foran* u, *men rettet oprindelig.*

Um the børn, ær dø inæn fathers flæt.

Æn um nokæt thæt dør, ær i fælægh ær mæth fathær, tha æruær[a] thet ængin ut aruæ, fore thü[b] at allæ the, ær dø inæn fathærs flet, tha æræ the sum ængi varæ.

Of manhæ fathers børn dø oc sun liuæ æfter.

(§ 14.) Æn um fathær hauær mæth sic i fælægh fæm børn ællær sæx oc dø the al oppæ et[c] ar oc liuær et æftær, tha a han at skiftæ vith sin sun al thæn købæ iorth, ær the hauæ i fælægh, oc thes barn møthrene til halfs, æn ær thæt dotær tha takæ han tua lotæ oc hun trithing. [d]

Of al dø i fælægh af thæn førmer kol.

(§ 15.) Æn dø al the børn, ær i fælægh aræ mæth ham af thæn førmer kol, tha lægæs theræ møthrinis iorth oc al the fangæ iorth, ær han fæc fran thæt han fec thæn førmer fruhæ oc til thæt han fec thæn æfter mer fruhæ, til hans fæthrinæ[11], æn um han hauær fleræ kollæ, tha ær oc thæræ logh thæt før ær um mælt. [e]

(7. Side) Horæ ut aruæ æruæ sin næstæ.

(§ 16.) ÆN um sua ær at fruæn hauær nokær sin børn i fælægh til mannæn oc hauæ nokæt süzken til ut aruæ, oc dør thæt barn, ær i fælægh ær mæth mannen oc fruæn, thæt ær fruænnæ ær barn, tha takær ut aruæ i iorth oc i fæ i allæ munæ æm ful lot sum ante mothær ællær thæt süzkæn, ær i fælægh ær mæth moth*er*.

---

a) tha æruær *er skrevet to Gange, det sidste er overstreget.*
b) thü *er tilskrevet ovenover med den yngre Hånd.*
c) *Foran er et lille Ord udslettet, som var skrevet fejl.*
d) *I Håndskriftet står her kun* trihing.
e) Horæ ut *ender Linien med, det er overstreget, da hele den følgende Overskrift ei kunde få Plads der.*

Um the samæ talæ af flere kollæ.

Æn æræ the flere kollæ, tha aghæ the thot huæren[12] allæ at æruæ thæn dethæ, sum ac[a] af[13] nu sagh.

Of the fa børn samæn, før æn ut aruæ dø.

(§ 17.) Æn thæt vilæ vi, at i vithæ, at of thæn man oc thæn fruæ hauæ børn samæn før æn[b] ut aruæ dør, ær ac haf før um mælt, tha æruæ the sum annæn børn, ær vi hauæ før um mælt.

Of theræ bægiæ børn æruæ iorh i fælegh til them.

Kumær thæt sua at theræ bægæ børn æruæ iorth i fælægh til them, tha stande allæ the børnæ the iorth til fælægs, ær af them bathe fødes, huat hældær the æræ føde ællær u føde e mæthæn the æræ i fælegh samæn.

Um aruæ bithing i mællen børn.

(§ 18.) Æn vorthæR thæt sua at mannæn sithæn han hauer fruæn fanget, ællær fruæn sithæn hun hauær mannen (8. Side) fanget, æruæ tha nocræ aruæ i bo, tha ær thæt theræ skæl, æruær mannæn en arf oc fruæn annær arfh, tha bitær hænnæ arf hans arf til fælægh, tho at hans arf ær thusænt marc oc hænnæ en marc silfs, then samæ logh ær oc um hænnæ arf kumær før i bo æn hans.

Horæ aruæ bitæs.

(§ 19.) Æn æruær hun flæræ aruæ oc æruær han en oppæ the aruæ, tha bithær hans en arf alle hænnæ til houæt lotæ.

---

a) *Et f, der er sat imellem dette og næste Ord, er ved en Prik betegnet at skulle udgå.*

b) *Med den yngre Hånd er tilføjet over Linien* thæn.

Vm han æruær oc flere aruæ.

Æn um han æruer oc flere aruæ, tha bithær the samæ lund hænnæ en arf allæ hans til fælægh.

Horæ man mündær i hænnæ aruæ.

Æn of thet vorther sua at han far sithen flere aruæ, tha standæ[a] the allæ hanum til, æn far hun oc fleræ aruæ sithen hun bet hans aruæ, tha stande the ænni[b] til handæ, for uthæn thæt varthær sua at mannen far sithæn vith hænnæ barn, tha mündær han mæth thæt barn allæ the aruæ, ær hun hauer før takæt sic oc sin børn, hænnæ oc hans[14] børn til handæ, mæth thæt at han üuær liuær hænnæ.

Horæ han mündær æi i hænnæ arf.

Æn allæ the aruæ, ær hun æruær, the ær hans aruæ bithæ æi, ællær the ær hun æruær sithen (9. Side) han hauer barn vith hænnæ fanget, dør hænnæ[c] bonde, tha standær hænnæ thæn arf til oc æi hænnæ børnæ før æn hun dør.[15]

Horæ hænnæ børn æruæ hænnæ særløst.

(§ 20.) Æn vorthær sua at,[d] at hun dør før æn mannæn, tha far mannen æki af thæn arf, for thet at han hauær thæt æi mæth barn münd oc æi mæth aruæ bitheth, tha børær thæn arf allæ hænnæ børn til, æm væl the, ær hun hauer[e] haft vit thæn man, æzæ the ær hun hauer hauæt vit thæn annæn man.

---

a) *Der er skrevet* standær, *men en Prik under* r *viser, at det ej skal læses med.*
b) *Over Linien er foran et* h *tilsat vistnok senere af en anden.*
c) dør hænnæ *er skrevet to Gange, det første er overstreget.*
d) *Imellem det dobbelte* at *står* h *med Prik under, det betyder altså intet.*
e) *Håndskriftet har* hauaer.

Of hun æruær en arf æfter hans arf.

(§ 21.) Æn of sua vorthær at fathers børn, the i fælæg æræ mæth hanum oc mæth hænne, oc æræ æi lagh i fælægh, oc mælæ the æi fore, æruæ the nokær arf ællær han æruer oc arf oc æruær hun sithen en arf ællær hænnæ børn, the ær hans stüpbørn æræ, ofnæ then, tha bithær hænnæ arf[16] hans arf oc allæ hans børnæ arf, them allæ til fult fælægh, sua gør oc of hun ællær hænnæ børn hauæ nokræ aruæ ærft.

Horæ hans arf bitæ hænnæ aruæ.

Æn æruær han ællæ[a] hans børn sithen nokræ aruæ ofnæ the, tha bithæ the aruæ hænnæ aruæ oc allæ hænnæ børnæ aruæ, them allæ til rætæ houæthlotæ, sua scal um allæ (10. Side) the aruæ faræ, æszæ ac hauær før um mælt, for uthæn of hænnæ børn, ær hans æræ stüpbørn, at the æruæ nokræ aruæ, oc far han barn vit theræ mothær, tha mündær han æki mæth thet barn, inæn stüpbørn aruæ.

(Cap. 2.) Of man takær sin sun athælkunæ i flæt til sic.

Æn um sua vorthær at nokær man takær sin sun mæth athælkunæ i flæt til sic ællær sin dothær man til handæ, tha a thæn[b] fruæ ællær thæn man ær tho theræ børn ful houæt lot vit allæ the ær før æræ i fælægh for uthæn af iorth.

Vm thæn iorh sithæn varth aflæt, ær hun kom i fælægh.

Æn um al thæn iorh, ær sithen var aflæth ær hun kom i fælægh til manszæns, tha a hun oc hænnæ børn af

a) *Efter* ællæ *er anbragt et* r *over Linien, som det synes — oprindelig.*
b) a thæn *er sammenskrevet i Håndskriftet.*

thæn iorth oc af alt thæt fæ hvært theræ ful lot vith theræ fathær oc theræ fathær fath*ær* oc vith allæ the, ær i fælægh æræ mæth them.

Vm the børn i fælægh sitæ mæth fathær fath*ær*.

Thæt sculæ i vithæ, at the born ær sua sitæ i fælægh mæth fathær fathær oc mæth fathær mothær, at the fa æki af the aruæ, ær fath*ær* fathær ællær mothærmothær æruær ællær theræ born æruæ, for uthæn sua mükæt sum til theræ fathærs lot horær, mæth at han liuæʀ.

Of kunæ (11. Side) ær tho hænnæ børn æruæ aruæ i fælægh til them.

Æn of sua ær at thæn fruæ ællær hænnæ born æruæ nokræ aruæ i fælægh til them, tha far thær æi af hværken[a] fathærfath*ær* oc æi fathærmoth*ær* oc æi theræ born af thæn arf.

Of skælnæt vorth*ær* mællen børnæbørn oc fath*ær*fath*ær*.

Æn of thæt vorther sua at them skil at bornæborn ællær theræ mothær vith fathærfath*ær* um the aruæ, ær bornæ born hauæ ærft ællær theræ mothær, tha ær fathær fath*ær* nærmer alle gen mælæ vith the ær i stufn sithæ mæth ham, oc tho sua at dül han al arf, tha dülæ mæth tre tültæ, æn gar han vith sum, tha latæ ut thæt ær han gar vith, oc a tültær eth oc tuigiæ mannæ vitnæ at han fæc æi mæræ.

Vm father lægær børn i fælægh mæth sic.

Æɴ kumbæræth[17] sua at fathær vil foræ sin born sakæ lægiæ them i fælægh mæth sic oc sin kunæ, ællær tho at

a) v *er tilföjet med den yngre Hånd.*

stüpbornæ væriænde vil lægæ the born i fælægh mæt stüpfathær oc mæth theræ mothær, oc vorthær fælægh lagh, tha ær thæt rætest at fælægh vorthe sua scift sum lauæt[18] ær.

Horæ thæn ær nærmær, ær til rætæ houæt lotæ vil[a] vithæ.

Æn scil them um, tha ær e then[b] (12. Side) nærmer ær til rætæ houætlotæ vil vitæ, æn hin ær gen mæler, æn han scal[c] vitæ mæth tuigiæ mannæ vitnæ oc tülter eth, at thæt a alt i houæt lotæ at gangæ.

Of man skil at, horæ fælæg vorth lagh.

Æn of thet vorthær sua at i thætæ fælægh, at nokær vil mælæ, at hin annæn a æi meræ æn atændæ lot ær tho minnæ, ællær hin annæn seghær, at thæt var laghæt til fiarthæng ær tho til thrithing,[d] tha ær thæn nærmer ær til iafnæth vil vitæ, oc tho mæth tuigiæ mannæ vitnæ oc tültær æth.

Vm man kallær til gæf i fælægh.

Æn of thæt vil nokær mælæ ær i fælægh ær mæth annær man, at hanum vorh giuæt antæ en lot ællær tua iuær thæt, ær lagæt var oc ær sat, tha ær thæt bæst at thæt[e] alz, ær giuæt var, æn dül hin, ær foræ ær, tha dülæn[19] giæfæn mæth tülter eth oc scifti sithen sum til kumær.[f]

---

a) *Håndskriftet har her* vith.
b) n *er tilsat over Linien, uden Tvivl oprindelig.*
c) scal han *er der skrevet, men med Tegn til, at det skal læses omvendt.*
d) *Håndskriftet har (uden Forkortelsestegn) her blot* trhing.
e) *Over Linien foran* alz *er* h *tilsat, vistnok senere af en anden.*
f) n *er tilføjet, som glemt, over Linien, ligeledes vistnok senere.*

Horæ stüpbørnæ arf bitæ æi.

Æn of thæt vorthær sua at[a] allæ gængs vit, at fælæg var laght, oc hauær han børn, the ær fruænnæ æræ stüpbørn, ællær hauær hun børn, the ær hans æræ stüpbørn, oc æræ the børn i fælægh lagh mæth thæn man oc thæn fruæ (13. Side) oc æruæ the børn, aruæ biægæ vagnæ[20] ællær annær vagh i fælægh til them, thau ær the villiæ skilæs at, tha taki huær sin arf sum ærfd ær til, oc skiftæ sithen theræ fælæg sum thæt lagthes, for thæt sæhiæ[21] vi sua, at al the stüpbørn ær i fælægh ærræ samæn, tha bitæ ængs theræ arf annærs til fælægh.

Horæ aruæ bitnæng ær tho hionæ i mællen.

Æn mannen oc fruæn thot huarn at the æræ i fælægh mæth them, tha stande them i mællæ aruæ bitnægh oc mündæng, sua sum ac haf för sagh.

(Cap. 3.) Of man skils vith kunæ for guz ræt.

Æn of thæt kumær sua at man skils vit fruæn sic liuænde for gusz ræt, tha taki huært theræ half bo, sum ac haf før mælt, æn of the hauæ børn samæn, tha take fathær oc mothær oc sun ful lot oc dotær half,[b] æn al the børn ær theræ biægiæ æræ, tha ær fathær næst at hauæ them i fælægh mæth sic, of han vil, æn døр thæt barn ær i fælægh ær mæth fathær, tha æruær thæt æi thæs mother oc ængen ut aruæ, thær uthæn[c] fathærs flet.

Um theræ børn ær for guz ræt.

Æn worthær sua at fathær vil, at sum the børn fülghe theræ mothær, oc døр nokær the børn (14. Side) sithæn ær i

a) af *er tilsat ovenover med den yngre Hånd.*
b) l *er tilföjet ovenover, uden Tvivl oprindelig.*
c) fælægh, *som er skrevet efter dette Ord, er overstreget.*

fælægh æræ mæth mothær, tha æruær thet fathær oc mothær oc al thæs süskæn, huat the æræ hældær i fælægh mæth them ællær utæn.

Of hion skilliæs æi i theræ liuæ.

Æn skilliæs the æi for æn ænti theræ dør, tha ær thætte ræt um theræ fælægh, fruæn um hun dør før æn mannæn, oc hauæ the æi børn samæn, tha take hænnæ aruæng half bo vit mannen, the samæ leth ahæ oc manszens aruænge at takæ mæth thæt at han dør før æn hun.

Of manz kunæ dør oc hauæ the børn samæn.

Æn dør manz kunæ oc hauæ the barn samæn oc ær æi ængæ ut aruæ til, tha ris æi thæs døthæ lot, num scal sciftæ, fathær takæ ful lot oc sua sun oc dotær half, for thæt at han mündær sin kunæ, of barn iuær liuær sin moth*ær*.

Of fath*ær* dør oc liu*ær* moth*ær* æft*ær* mæth børn.

Æn dør father oc liuær moth*ær* oc børn mæth hænnæ oc[a] ær æi ut aruæ til, tha ris æi[b] thæs døthæ[c] houæth lot, æn fruæn oc hænnæ[d] sun takæ ful lot oc dotær half i køpæ iorth oc i hus oc i allæ fangæ for uthæn fathærns iorh oc møthrens ællær[22] nocræ the iorthe, thær han hauær ærf, tha hørær mæth rætæ thæn iorh hans børn til oc æi[e] hænnæ, for thæt at hun mündær æi (15. Side) manszens egn.

---

a) oc *er skrevet to Gange, det første er overstreget.*
b) tha ris æi *er tilföjet ovenover med den yngre Hånd.*
c) *I Håndskriftet står her kun* dothæ.
d) *Det første* n *er skrevet ovenover, oprindelig, uden Tvivl.*
e) æi *er tilsat ovenover med den yngre Hånd.*

Vm man[a] vil u siuc i clost*ær* faræ.

(Cap. 4.) ÆN of thæt vorthær sua at man vil u siuc i clost*ær*, tha ma han mæth al sin houæt lot i faræ, æn hans børn aghæ af hans fæthrinæ oc møthrenæ oc af[b] allæ the aruæ oc af allæ hans egn sun ful lot vit han oc dothær half, æn thæt sculæ i vitæ, at sin eghen lot ma han æi al afhændæ fran sin børn for uthæns[28] thæt at han far i clostær oc takær vit clæthe.

Of man vil siuc i clost*ær* faræ.

(Cap. 5.) ÆN kumær thæt[c] sua at han varthær siuc oc[d] vil han sithen i clost*ær* ær tho at han vil kirkæ giuæ ællær nokræ andræ mæn, tha ma han æcki afhændæ fran sinæ aruængæ num half houæth lot, thæn man kallæ vi siuc væræ, ær æi ma til things rithæ oc thær sin genmal uppe haldæ.

Horæ man ma æi mær giuæ æn half sin houæt lot.

ÆN vil han giuæ æfther sic døthæn, tha ma han huærkæn hel ær siuc giuæ kirkæ ær clostær ær biskop ær præst ær nokær annær man mer giuæ æn half sin houætlot.

Horæ aruængæ sculæ then væriæ for biskop.

ÆN of biskop ællær clost*ær* ær kirkæ kallær a oc dülæ thæs døthæ aruængæ[e] oc hauæ the, ær a kallæ, vitne thær til at thæt vor giuet, tha muhæ aruængæ (16. Side) væriæ them mæth næfnd of the villiæ, ær tho at the rætæ ut, æn of the, ær a kallæ, hauæ æi vitnæ til, tha værriæ aruængæ

a) *I Håndskriftet står her* mal.

b) af *er tilföjet ovenover oprindelig, uden Tvivl.*

c) thæt *er med den yngre Hånd tilsat ovenover.*

d) *Foran* oc *er et* o *skrevet, der med en Prik under er betegnet som ej hidhørende.*

e) *I Håndskriftet står* aruangæ.

thæt mæth tülter eth, kallær oc nokær annær man ofnæ, tha sculæ aruængæ væriæ thet mæth the samæ logh,[a] ær før ær mælt.

Huat manz houæt lotkallæ.

(Cap. 6.) Thæt kallæ vi manz houæt lot oc fruænnæ, ær the hauæ theræ barn ful lot af skif sun ful[b] lot oc dotær half.

Huilken fruæ siuc kalles.

Thæn husfrø kallæ vi siuc væræ, ær æi ma at sin süslæ gangæ oc rætæ foræ sint hærscap.[24]

Vm man aflær nokæt, sithæn hans børn æræ áfskift.

Æn of fath*ær* skiftær sin sun ællær sin dotær af fælægh fran sic oc sæl han them al theræ houætlot oc aflær han sithæn iorth ællær andræ munæ, tha fa the thær æki af, ær uthæn hans[c] fælægh æræ, for uthæn sua mükæt sum til theræ lot kumær æftær han døthæn.

Vm barn dør hethet.

Thæt scal man oc vithæ, at æncte[25] thæt barn ær hethet dør ma æruæ, æn vorthær thær skialnat a, tha ær e[d] thæn nærmer, ær thæt vil vithæ til cristindom oc tho mæth tültær eth oc tuigiæ mannæ vitnæ.

Vm ufød børn.

Thæt sculæ i oc vithæ, at ængin ufødær takær* arff før

a) *Det oprindelig her skrevne* lggh *er, senere vistnok af en anden, rettet til* logh.
b) ful *er skrevet to Gange, det første er overstreget.*
c) *I* hans *er* s *anbragt på samme Måde som S. 3 (Anm. d).*
d) tha ær e *er skrevet to Gange, det sidste er overstreget.*
*) *Her ender Håndskriftet, hvorefter Loven hidtil er trykt, og her — dog først efter de med mindre Skrift trykte Ord — begynder det Håndskrift, hvorefter det øvrige vil blive trykt (der dog også indeholder, skjönt det meste af det hidtil trykte mangler deri, Begyndelsen af Loven). Det nærmere herom er angivet og omhandlet i Forerindringen.*

wden efter sin father eller efter sin father father eller efter sin (12. Blad) fathær mothær ær tho æftær sin mothær fathær ællær æftær sin mothærmothær, for utæn at sva varthær at ængæn ær annær liuændæ til, thær thes dethæ æruæ ær oc byrdh a vith han.

VII. De hereditate post patrem.

Dør mannæn oc liuær frughæn oc hauær han børn vith hænnæ oc ær ey ut arf til, the thær thessæ dethæ lot resæ, tha takæ thet hans børn oc frughæn takær thær ækki af. Æræ the sithæn i fælugh mæt hennæ oc vorthæ the hværkæn lagh i fælugh ær tho mælt foræ oc dør nokæt thet barn, thær hun oc hennæ børn æruæ i fælugh til them, hvat hællær thet ær i fælugh mæth hennæ ær tho utæn, tha bitær then arf thær hun ærfdæ æftær sit barn allæ the aruæ, thær hennæ børn hauæ før ærfd, the i fælugh sitæ mæth hennæ, hvat hældær thet ær theræ fæthærns ærft ær tho andræ munæ. Sva ær oc of han hauær nocræ arf ærfd oc ærf hænnæ børn sithæn nocræ arf oppæ the thær i fælugh æræ mæth hennæ, tha bitær then arf allæ hænnæ aruæ til houæth lot thæm allæ, thær i fælugh æræ samæn.

VIII. De separacione (13. Blad) filiorum a matre.

Æn of the vilæ skiliæs at, tha takær mothær oc sun full lot oc dottær half, ær ey sun til num mothær oc dottær samæn oc ær ængæ ut arf til, thær fæthærns lot resær, tha takær dottær æm mykæt sum mothær, for thet at men kallæ them tha nockæ frughær.[26] Æn of thet ær sva at nokær man resær fæthærns lot oc ærf the dottær nokær arf i fælugh til mothær oc æruær hun sithæn en arf uppæ then arf, tha bitær then arf allæ theræ aruæ til houæth lot oc skiftæ sithæn, sum ac haf før sagh, æm full lot dottær sum mothær. Sva ær thet oc um dottær vegnh, of hun æruær arf oppæ sinæ mothær arf.

IX. De hereditate matris et filiarum post fratrem.

Æn of thet vorther sva at moth*ær* oc hennæ dottær, then th*ær* i fælugh ær mæth hennæ, at the hauæ nokær broth*ær* utæn fælugh, æn tho at han ær hennæ styupsun[a] oc dør tha nokær then dottær thær i fælugh ær mæth moth*ær*, tha takæ the æftær then døthæ, brothær full lot oc frughæn full lot oc dottær half lot, for thet at man ma them ey tha nockæ kunær kallæ, thæghær han ær i fælugh mæth them. Æn dør hennæ sun oc ær ey annær (14. Blad) æruæ til æn hun oc hennæ dottær, tha takæ dottær æm mykæt sum mother i then arf. Æn varth*ær* thet sva at moth*ær* hau*ær* dottær i fælugh mæth sich, huræ mangæ sum the æræ, oc hauær hun nokær then dottær utæn fælugh thær man hauær, oc dør nokær hennæ dottær thær i fælugh ær mæth hennæ, ællær then thær utæn fælugh ær, then th*ær* ey hau*ær* barn, tha æruær thæræ dottær æm mükæt su*m* mothær i then arf, bathæ then døth ær, th*ær* i fælugh ær oc sva then utæn ær.

X. De composicione matris et filie.

Æn of thet varthær sva at mothær hauær sin dottær i fælugh mæth sich, oc takær hennæ dottær nokær man i flæt til sin moth*ær*, oc dør nokæt thet th*ær* the aghæ at æruæ moth*ær* oc dottær, tha æruæ moth*ær* full lot oc dott*ær* half, for thet at the mughæ ey tha kallæs nokkæ frughær, theghær the hauæ full veriænde i fælugh mæth them. Thet sculæ i oc vitæ, at moth*ær* ma aldræ gangæ at nockæ frughæ ræt vith sin dottær, num hun hauær en sin dottær i fælugh mæth sich, then thær ey hau*ær* laghæ veriænde.

---

a) *Håndskriftet har her* styupsin.

XI. De separacione filiorum a patre.

(15. Blad.) Æn of manz sun far af fælugh fran hanum oc ilviliæs the i mællæn, sva at sun kallær sich ey full lot fanget, tha ær fathær næst allæ gen mælæ, sva sum æc haf før saghæt.

XII. De separatione filiorum a uitrico.

Æn of af fælugh vil faræ fran mannæn anthæ styupsun ællær styupdottær oc kallæ the til theræ lot oc gangæ the styupborn vith, at the fingæ sumt oc ey alt, tha ær e mannæn vith at fingæ[27] alt mæth tültær eth oc vitnæ.

Æn of sva ær at han gar vith, tha rethæ ut for them thet thær the aghæ, æn vilæ the ey oruæs thær at, tha giuæ a tültær eth oc tuygge mannæ vitnæ, at the haf alt fangæt thet the atæ. Æn varthær thet sva at styupsun ællær styupdottær dülæ, at the hauæ ængi pænnigh fangæt, oc gangær tho mannæn vit, at the varæ i fælugh mæt hanum, oc ær sva vitnæ til at the hauæ fangit æntæ iorh ællær hus af hans fælugh, thet ær asyun ær aldræ mannæ, tha æræ the nærmær mæth tültær eth oc vitnæ, at the fingæ ækki, tha skal han theræ arf ut for them rethæ. Æn of sva ma kummæ at nokær man, then thær utæn fælugh ær, kallær sich (16. Blad) i fælugh til annærs oc düll then, thær foræ ær, at han kam aldry i fælugh mæth hanum, tha dülæ thet mæth thre tültæ. Æn um sva varthær at nokær then, ther utæn ær fælugh, callær sich at aghæ arf i annærs manz bo oc dül then, ther for ær, tha veriæ sich mæth thre tültæ[a] ællær tho at han rethæ ut. Sva ær oc um allæ the aruæ mal, thær anthæ kumær mællæn süzkæn ær tho mællæn styupfathær oc styupborn, sva sum æc haf før sagdh.

XIII. De uidua terram alienante.

Æn of ænki ær sva at hun hauær ey attan vintær

a) *Håndskriftet har* tültæ thre, *men med Omsætningstegn.*

gamæl sun oc gangær hennæ thrang a hændær, at hun skal sin iorh af hændæ, tha ma hun ey af hændæ, num hennæ næst æræ vith, then ther full aldræ ær. Æn hauær hun ey broth*ær* thær hennæ veriændæ ma mæth rætæ væræ, tha takæ hun sin frændæ thær hennæ ær næst, han scetæ oc hun halde a oc giuæ ia vith. For thet mælæ vi sva, at æn thot hun scetæ tha at iuzk logh,[28] a hun æy at betæ for hennæ scetninge, en thot hun halds ey. Thet sculæ i oc vitæ, at of hun hauær sinæ børn i fælugh mæth sich tha ma hværkæn hun ællær hennæ veriænde hennæ (17. Blad) børnæ æghn af hændæ mæth rætæ. Æn of sva varth*ær* at børn ær i fælugh samæn oc ær fathær til, tha ma ængæn man theræ ægnh af hændæ mæth rætæ. Æn of broth*ær* then th*ær* full aldræ ær hauær süzkæn i fælugh mæt sich ænthe sin broth*ær* ær sin süst*ær* ællær bathæ, tha ma han ey brothærs iorh af hændæ fürræ en brothæræn ær til sin full aldær kumæn. Æn sin süstær iorh ma han aldræ af hændæ, før æn hun hauær man fangæt. Sva ma oc ængæn annær man [a] hennæ iorh af hændæ. Æn i fæ oc i allæ fangæ tha hauær han vald til at betæ oc at giuæ oc at gialdæ sic oc sinæ süzkæn, e methæn thes at the ær i fælugh samæn. For thet sighæ vi sva, at thet alt thær hanu*m* varth*ær* bøt ær tho giuæt ællær gul-dæt, hvat thet ær hældær iorh ær tho annæt fæ, tha ær thet e hans süzkæn the th*ær* i fælugh æræ mæth hanu*m* oc hans broth*ær* full lot oc süstær half. Thet samæ ær logh mællæ styupfathær oc styupbørn, ænsæ æc saghæ før mællæn brothær oc süstær.

XIV. De filio transferente se ad religionem.

Æn vil nokærs manz sun i clostær faræ utæn fathærs viliæ, tha a man at rethæ ut all (18. Blad) hans houæthlot

a) *Der står i Håndskriftet* man annær *med Omsætningstegn.*

for clostær i kepæ iorh oc i allæ fæ munæ, thær tha varæ til ther han for i clostær. Æn af fathær aflær ællær æruær, sithæn han kom i clostær, nokær iorh ællær annær munæ, tha far han thæræ ækki af, æn æftær sin fath*ær* dethæn ær tho æftær sin moth*ær* ællær æftær sinæ süzkyn ællær æftær nokær annær man, thær do, sithæn han fōr i clostær, tha æruær han ængæn pænning.

XV. De filiis preuignorum.

Æn varthær thet sva at man*n*æn hauær styupbern, oc skil them um at han kallær thet væræ sinæ kunæ ægnh oc theræ methærn, oc hans styupbern kallæ thet væræ theræ fæthærn, tha aghæ sæx theræ næstæ fæthærns frændær[29] at sværæ thet til fæthærn thær the vilæ, styupfathær ær tho styupbern hauæ aldræ val at mælæ thær i gen thet, thær samfrændær geræ um sva vurthæt[a] mal, se the for guth hvat the geræ. Sva ær thet um allæ the skælnæth thær süzkæn ku*m*mær i mællæn, hvat thet ær hældær en coll ær tva ær tho thre. Sva ær thet oc um bern skil vith mothær um iorh, tha skulæ e thæræ samfrændær geræ them skiæl i mællæn, (19. Blad) sva sum æc haf fürræ saghd.

XVI. De patre et filio si moriuntur in peregrinacione.

Æn of sva varthær at fathær oc sun, then thær bern hauær, faræ bathæ utæn lands oc de the bathæ oc hauær fathærn fleræ bern hemæ æftær sich oc de the bathæ thær af land æræ farn, fathær oc sun, oc vorth*ær* them skiælnæth i mællæn at fathærsæns sünær kallæ theræ brothær fer væræ deth en theræ fathær, oc dülæ theræ brothærbern oc sighæ at theræ fath*ær*fath*ær* do fürræ æn theræ fathær,

---

a) *Der er rettet ved det første Bogstav i det oprindelig skrevne.*

tha veriæ thet bernæbern mæth vitnæ oc tültær eth, at theræ fath*ær*fath*ær* do før æn theræ fathær, oc sithæn takæ the full lot vith theræ fathærs süzkæn, sva sum the aghæ mæth rætæ. Sva ær thet oc um fathær oc sun af the faræ til ofrøst[30] samæn oc dø thæræ bathæ, ær tho at the gangæ ofnæ ys samæn oc drucnæ bathæ en stund, ællær at the brænnæ bathæ i et hus ællær hvat døh the fa bathæ samæn, thær men vet ey til skiæls, hvilkæ theræ før do, tha ær̄ e bernæbern nærmær at vitæ sich til mæth vitnæ oc tültær eth, at theræ fathærfath*ær* do før æn theræ (20. Blad) fathær oc tha aghæ the mæth rætæ arf at takæ. Sva ær thet oc um fath*ær* oc dottær oc um mothær oc sun oc um moth*ær* oc um dottær oc um brothær.

XVII. De diuisione fratrum.

Süzkæn aghæ e mæthæn the liuæ at iafnæ them i mællæn oc tho sva at hvart skal sin lot vitæ til iafnæth hvært vith annæt. Æn varthær thet sva at nokæt thet süzkæn af hændær af sin iorh, then thær thet fæch i skiftæ, tha getær thet ey til kumæt annæt süzkæn at iafnæ vith sic, num thes at thet far aftær then iorh ther thet hauær afhænd. Æn of sva varth*ær* at nokær then thær ekki hauær afhænd af sin lot kàllær sich til hins, thær sin lot hauær afhænd, tha a han vithær han at iafnæ oc tho sva at thet, thær han afhændæ, thet a i hans lot at standæ mæth rætæ virhning, oc the andræ thær han hauær æftær, thæræ fullæ hanu*m* af sva mükæt sum han a mæth rætæ oc them herær til iafnæth.

XVIII. De filio exigente hereditatem.

Æn of nokæt süzkæn, thet thær utæ*n* fælugh ær, skil um fæ, at thet kallær sich ey full lot hauæ fangæt af fæ, tha skal then thær kærær vitæ sich til mæth vitnæ oc tül-

tær eth oc latæ ut (21. Blad) alt fæ, thær han tok i then lot thær han kallær sich at varæ van haldæn i. Mæth then samæ logh tha mughæ allæ hans annæn süzkæn ut latæ, of the viliæ, sum æc haf nu sagh, oc skiftæ them sithen i mællæn til iafnæt.

XIX. De abeunte.

Æn of sva varthær at nokær then man far af rikæ, thær ey hauær annær aruæ hemæ en sin halfbrothær oc hauær then brothær annæn halfbroth*ær* hemæ oc dōr then thær hemæ ær, tha faræ thes frændær, thær utæn rikis ær, oc then brothær, thær i sitær, oc sættæ thet til iafnæth hændæ til dagh oc iamlængæ, æn kumær han ey tha hem, then ther ut ær farn af rikæt, ællær sva sannæ iærtægnæ at mæn vet, at han liuær, tha takæ then thær næst ær thæs dothæ arf. Æn um thet kumær sva at thes dothæ brothær liuær, then thær utæ*n* rikæs ær, oc sithæn dagh oc iamlæng ær gangæn, oc liuær oc thes dothæ brothær thær innæn rikæs ær, then thær ækki a bürdh vith then thær utæn rikæs ær, tha skiftæ han vith thes frændær thær utæn rikæs ær oc the takæ hans lot thær utæn rikæs ær.

XX. De divisione fratrum.

Æn of sva kan kumæ at süzkæn (22. Blad) aghæ nokær arf them i mællæn at skiftæ oc ær nokær theræ utæn rikæs, tha aghæ the at bithæ æftær hanu*m* dagh oc iamlæng, sithæn aghæ the mæth theræ frændær vitnæsbürdh at skiftæ theræ ægn oc tho a thes lot i at bæræs thær utæn rikæs ær, oc tha a thet at standæ, ænsæ han varæ thæræ siælf oc gauæ thæræ ia vith. Æn of thet varthær sva at nokræ gøræ thet for theræ folskæ, at the skiftæ them i mællæn oc læggæ ey hins lot af thær utæn rikæs ær, kumær han sithæn hem, tha vet thet skiftæ alz ækki. Æn kumær thet sva at

nokær then man dør ær tho kunæ, thær ey hauæ rætæ af kum*m*ændæ, tha a fathær oc moth*ær* oc brothær full lot oc süstær half. Af the æræ ey til, tha a them at æruæ fath*ær*-fath*ær* oc moth*ær*moth*ær* oc broth*ær*sun oc broth*ær*dottær oc süstær sun oc süstær dottær. I allæ thes küns aruæ tha takæ frughæ æm mükæt sum man. Sva ær um allæ the aruæ thær fram gangæ frændær i mællæ, tha takær e frughæ æm mykæt sum man, for thy at thet kalles gang arf. Æn of sva varth*ær* at ængæn ær then til, th*ær* sva nær ær kumæn, tha takæ e then thær næst ær at bürdh til fæmtæ mannæ. Æn um sva langt (23. Blad) gangær fran them oc varthær them sithæn skiælnæth i mællæn, at then kallær sich til thær ey a, ællær at the vilæ nokær then fran skyutæ, thær mæth rætæ a at æruæ, tha væræ thet theræ tolf sam frændær vald at sværæ then fran kol oc fran arf thær the vilæ, oc then til thær the vilæ, se the for gudh, hvat the sveriæ.

XXI. De debili uolente transferre se ad cognatos.

Varthær man syuc ællær sva fatøk*ær* at han vil sich flæt føræ, tha skal han sich laghbyuthæ sinæ næstæ, at the takæ vith hanu*m*. Vil then vanføræ oc viliæ oc sva hans aruingæ, tha skiftæs hans ægnh them imællæn, oc hin vanføræ faræ them allæ i mællæn oc sculæ the thet a thingæ lyusæ. Vil then van føræ ey faræ them i mællæn, tha skiftæ sin ægn allæ sinæ aruæ i mællæn i houæthlot oc sich sialf en houæthlot oc væræ sithæn mæth sin houæthlot, hvaræ han vil, æn ær thes vanføræ houæthlot bæthræ en thre marc æftær han døthæn, tha skiftæs thet allæ hans aruæ i mællæ, æn ær han ey bætræ en thre marc, tha a then at hauæ thær han var mæth.

XXII. De nolentibus recipere debilem.

Vilæ thes vanføræ næst æruæ (24. Blad) ey takæ vith hanum, tha skal han til things faræ oc lyusæ thet a thingi, at the vilæ ey vith hanum takæ, oc læggæ thing mæn laghdagh foræ hans næstæ oc for hin thær flætføræs vil. Vilæ hans næstæ ey til things kumæ oc ey vith hanum takæ, tha hauæ vald at faræ til hvas han vil oc tho sva, at allæ hans næstæ ær førræ lagh bothet.

XXIII. De responsis pro actis illius debilis.

Hva sum takær vith flætføringh, tha a han at varthæ allæ hans gærning æm val foræ kunungs ræt oc bischops sum for alt annæt. Dræpær han man, tha bøtæ[a] then thær vithær hanum takær thrithing af man bøtær oc frændær tva lotæ. Varthær hau dræpæn, tha takæ han æm mykæt vith allæ hans frændær af hans bøtær.

XXIV. De debili conquerente de uictu suo.

Kærær flætføring at han hauær ey sva got, sum hanum var iat, tha vitæ bondæ thet mæth tyugge manne vitnæ oc tültær eth, at han hauær sva got sum han iatæ hanum, ællær thing men visæ til gothæ men at latæ vitæ, at han hauær sva got at han ma litæ at. Vil han ey logh se oc ey æftær gothæ men asyun vithær væræ, tha faræ burt oc fa ækki[b] af thet thær (25. Blad) han gaf, num thes at han vil aftær til faræ oc litæ at slict sum han hafthæ førræ.

[c]XXV. Qui raserit aliquem ui.

Varthær man mæth vald takæn oc hans har. afrakæt, sumt ær tho alt, oc kærær han, tha dülæ then thær gørthæ mæth thre tültær ællær bøtæ ni marc.

---

a) *Der er skrevet* bøthæ, *men* h *er udpunkteret.*
b) *I Håndskriftet er rettet noget ved dette Ord.*
c) *Her plejer 2. Bog at begyndes.*

XXVI. De amissione oculorum.

Æn varthær man ut slagæt ællær hoggæt ær tho stungæt et oghæ, hvat hællær at stēnæn ær all ut slaghæn ær tho at han sitær i, oc ma han tho ekki se mæth hvat hældær thet varth gort mæth vathæ ær tho mæth viliæ, tha botæ han e haluæ man botær foræ. Æn varthær sva at man slǣr bathæ manz oghæn ut, tha bothæ fullæ mannæ botær foræ.

XXVII. De abscisione aurium.

Æn of manz oræ varthær hoggæt ællær scoræt ær tho slaghæt alt af, tha botæs thæræ foræ haluæ mannæ botær. Æn of sva kan kum*m*æ at nokæt sitær æftær af oræt, tha scal man thæræ for botæ fyarthing af manbotær, for thy at thet ma hüliæ mæth hår. Æn varth*æ*r af hoggæt ællær halft oræ ær tho sumt, tha væræ thet a rætæ bondæ vyrhni*n*g, hvat ther a at botæ foræ vith thet at th*æ*r ær lyutæ a. Æn varthæ bathæ manz ornæ af hoggæn ællær slaghæn (26. Blad) ær tho scoræn, tha botæs thæræ fullæ manbotær foræ. Æn varth*æ*r man sva slaghen i houæth ællær hoggæn at han tapær al sin horænd, tha botæs thærræ for full manbotær.

XXVIII. De abscisione narium.

Varthær manz næsæ af hoggæn ællær scoræn ær tho slaghæn, tha ær thæræ oc fullæ manbotær foræ. Æn of thet kummær sva at nokær takær fræls man oc ristær han i annær nōs, tha botæ[a] han thæræ foræ fyarthing af manbotær. Æn of han rīstær man a bathæ nosæ, tha botæ[b]

a, b) *På begge Steder er Ordet skrevet* bothæ, *men* h *er begge Gange ved et Punkt nedenunder betegnet at skulle udgå.*

han thæræ for half manbetær, for thet at thet ær thræls maarc oc ey fræls manz.

XXIX. De abscisione labiorum.

Æn of manz ofræ læpæ varth*ær* all af hoggæn, tha betæs oc thæræ foræ half mannæ betær.

XXX. Qui amiserit dentes.

Æn of sva vorthær at man mistær allæ sinæ tændær af annæ*n* sin hes [31], tha betæs thæræ foræ half man betær, for thet at man thückiæs tha at mannæn ær half unütær. Æn slar man annæn man sva ællær særær sva at han mistær sumæ sinæ tændær, tha betæ fer sår ær tho for slagh thet thær til herær, oc for hvar kin tan half marc oc for hvar for tan marc e til sex vardhæ.[32] Æn of man slar ær (27. Blad) tho heggær allæ sex fram tændær af annæn hes, tha betæs thæræ for thrithing [a] af man betær oc tha betæs hverke saræ betær oc ey hogs betær, for thet sighæ vi sva, at ho sum the tændær mistær at han ær rætælic lyut til thrithing af manbetær.

XXXI. De abscisione lingue et amissione loquele.

Æn hva sum skær tungæ af man, tha betæs thæræ foræ full man bet*ær*. Æn [b] varth*ær* man antæ sva slaghæn ællær hoggæn at han tapær alt sit mal, tha betæs oc thæræ for full man betær.

XXXII. De secreto membro et liutæ.

Æn of man får nokæt annæt lyutæ oppæ sich, tha sculæ rætæ bendær virthæ thet lyutæ vith then lim thær

---

a) *Håndskriftet har her* thrithring.

b) *Dette Ord er skrevet under det første i § således, at Æ, skjönt kun skrevet der som Begyndelsesbogstav, skal benyttes for begge Tilfælde.*

thet ær næst, sva sum them siunæs. Æn varthær thet sva at theræ frændær[a] ællær theræ vinæ getæ them satæ gørt um liutæs virdning, tha ær thet bæzt, æn ær thet ey, tha faræ til hæræz thing oc hærætz men næfnæ til fyuræ rætæ men at virthæ thet liutæ. Vil han ey en thǣr at oruæs, tha faræ til landsthing oc latæ næfnæ til fyuræ men, the thær bæst kunnæ a se, oc thet thær the mælæ thær um thet skal standæ um thet liutæ. Æn mælær thæræ (28. Blad) nokær man i gen, tha bøtæ han thæræ kunungs ræt foræ, oc kunungs umbatsman thrægæ han tho til at takæ vith then samæ virdhning.

XXXIII. De satisfactione manus et digitorum.

Æn of manz hand varthær af hoggæn i albogh ællær ouærmer ær tho næthærmer, thaghær alt ær af hoggæt, tha bøtæs thæræ half man bøtær foræ. Æn varthær manz thümæl fingær af hoggæn, tha bøtæs thæræ fiarthingæ man bøtær foræ, sva scal han oc bøtæ of han høggær all then annæn lot af handæn for vtæn thümæl fingær. Æn of han høggær en af the fyuræ fingræ af, tha bøtæ han tva marc silfs. Æn varthæ the allæ fyuræ af hognæ thvær særlost[33] en tho at the varthæ allæ at et hog af hognæ, tha bøtæ tho for hvær theræ tva marc silf. Æn of sva kan kumæ at hans hand varthær sva hoggæn, at han nütær ækki af hennæ oc sitær hun tho a, tha a man at bøtæ thæræ for fyærthings man bøtær. Æn of thet kumær sva at manz hand varthær svo sår, at thær kumær ey fyarthings manbøtær til, tha takæ mannæn hvat han vil heldær liutæs bøtær ær tho sar bøtær. Vil han hauæ liutæs bøtær, tha standæ thet til dagh oc iamlænge (29. Blad) um læstæ mal[34], for thet sighæ vi sva, at man vēt ey førræ, horæ liutæ vil giuæs.

---

a) *Håndskriftet har her* frændar.

Æn of han heggær bathæ hændær af man, tha betæ han full manbetær foræ. Æn varthær manz irdh af hoggæt ællær scoræt ær tho slaghæt, tha bètæ thæræ foræ full manbetær. Varthær en rethi sten af slaghæn ællær scoræn, tha betæs half man betær foræ, æn varthæ the bathæ af scoræn, tha betæ full man betær foræ.

XXXIV. De pedum abscisione.

Thet sculæ i oc vitæ, at sva ær um foths afhog oc lyutæ sum hand. Æn af myklæ ta varthær af huggæn, tha betæs thæræ foræ fyarthinge manbetær, æn for then *thær* thæræ næst sitær haluæ minnæ, æn for the andræ thre tha betæs for hvar theræ fullæ sar betær, æn varthæ the allæ fyuræ at et hog af hognæ, tha betæ æm mykiæt for the fyuræ ænsæ for then myklæ ta. Æn hoggær man bathæ føtær af en man, tha betæs thæræ full manbetær foræ.

XXXV. De satisfactione vlneris.

Æn of sva varthær thet at et aræthæ[85] varthær mannæ*n* meræ af hoggat en tva limmæ, tha a man ey thæræ for mēr at betæ en full manbetær. Æn varthæ the fleræ æn tva, tha betæ hvar for sinæ gærningæ sva (30. Blad) sum til kumær. Æn får han i fleræ a ræth nokær afhogh, tha betæs hvær theræ sum til kumær. Æn thettæ vil vi, at i vitæ, at of man hittær at gøræ vith annæn fleræ aræthe, tha betæ han for hvært a ræthæ the gærning thær han gørthæ vith han. Thettæ sculæ i oc vitæ, thet i ænghtæ et aræthæ, hvat sum man gør vith annæn, tha betær han ey meræ thær foræ æn full manbetær, utæn han gør thet mæth hærværkæ. Æn særær nokær man annæn i houæth, betæ foræ thre marc. Æn of han huggær han sva, at thet giær gemæn hiærn-

pan*n*æn til hinnæn, tha botæ thæræ foræ sæx marc, æn of sva kan kumæ at han gær vith sår oc dül han, at thet kam ey gemæn hiærnpannæn, tha[a] dülæ han thet mæth tültær eth oc botæ for sar thre marc. Særær man annæn i euræ hōl ær tho i næthræ, tha botæ sæx marc foræ.

XXXVI. De vlnere in brachiis vel tibiis.

Varthær[b] man sar i euræ armlægh ællær i frambræ ær tho i larben ællær i lægben, sva at margh gar ut, tha ær thet the fyuræ ben, thær man a sæx m*a*rc for at botæ. Æn dul han antæ for hol sar, at thet kam ey i hol, ær tho for the ben, th*æ*r (31. Blad) æc mæltæ for um, at ey kam margh ut, oc gar han vith sår, tha giuæ tültær eth fore oc sithæn botæ han thre marc for sår. Æn far man sar af annæn thet th*æ*r tvymünt ær, oc dül hin annæn, at thet hafthæ ey meræ æn en mun, tha dülæ thet mæth tültær eth oc botæ tho thre marc. Æn thet skal man vitæ, at hvaræ sum man fær sar mæth od oc mæth æg, sva at huthæn gar gemæn oc bloth gar ut, tha botæs thæræ foræ thre marc. Æn varthær thet sva at en man særær then annæn fæm sår, tha a han at botæ thær for fæmtan marc. Æn varthær nokæt sar af the fæm lyutæs sar, tha takæ hin thær foræ varh hvat han vil hældær lyutæs bot ællær saræbot. Æn of en man far af annæn man fæmtan sar at et aræthæ oc ær[c] ey liutæ a, tha botær han tho ey meræ foræ æn fæm marc silfs.

XXXVII. De liutæ et afhog.

Thet skal man oc vitæ, at allæ the afhog oc allæ the liutæ oc allæ the sar, thær nu æræ mælt um, tha a man

a) tha *er skrevet to Gange i Håndkriftet uden at der er overstreget.*
b) *Der står på dette Sted kun* vathær *i Håndskriftet.*
c) ær *er skrevet efter* liutæ, *men ved det sædvanlige Tegn er antydet, hvor den rette Plads er.*

at takæ for hvart theræ næfnd[a] oc tho sva, at of en man vetær andrum fleræ sar ællær afhog ællær liutæ i et aræthæ, tha a han ey tho thæræ for meræ at takæ æn en[b] næfnd. Æn then thær sakæn søkær takæ (32. Blad) then sak foræ, thær han vil oc hanum thykkær mæst væræ oc then thær han vet san væræ, oc for then sak anthæ bøtæ ællær veriæ sich mæth næfnd.

XXXVIII. Quomodo purgabit se pro vlnere et afhog et liutæ.

Æn varthær hanum for fleræ sår ællær for fleræ afhog ær tho for liutæ sak giuæn, the thær han ær saklos for, tha skal han thæsselund logh for sich giuæ. For hvart afhog thær half manbøtær skal bøtæs foræ, tha gifs thær foræ thre tültær, oc for hvart thet liutæ th*ær* varth*ær* vird for half atænd marc ær tho for ni marc ællær for tolf marc ællær for fæmtan marc, tha gifs th*ær* tho ey meræ for en thrigæ tültær eth. Æn varthær liutæt minnæ æn half atænd marc oc sva til thet varthær half fæ*m*tæ marc, tha gifs thæræ for tviggæ tültær eth. Æn varthær liutæt minnæ æn til half fæmtæ marc, tha giuæ thæræ foræ tültær eth. Æn far man thet sar thær sæx marc a at bøtæ foræ, tha gifs thæræ foræ tviggi tültær eth, æn for the sar, thær men bøtær thre marc, thæræ gifs tültær eth foræ.

XXXIX. De vlnere.

Hvilkæt sår sum man far thet thær siælft bær vitnæ til, tha a man thæræ gen sær næfnd at takæ, thet ær ti men, oc hin skiutæ af thre oc sithen (33. Blad) hvat sum fleræ sveriæ, thet scal standæ. Æn latær han ey annæt vitnæ

a) *Håndskriftet har her kun* næfd *uden tilsat Forkortelsestegn.*
b) *Det er i Håndskriftet skrevet* en *æn ved en Omsætning.*

fram æn ar̄ oc hauær han nokær then stath fangæt sar, thær han vil ey meth ar̄ a hændær latæ vitæ, tha skal han latæ bæræ hanum vitnæ a hændær mæth tva men, at han fæch fult sar af hanum oc tha takæ han athær thæræ sār næfnd fore. Thet sculæ i vitæ, at man scal e førræ latæ mælæ vitnæ fram ær tho ar̄ te, før æn han fæstær næfnd. Æn varthær ey antæ førræ vitnæ boræt ællær ar̄ teæt, før æn hin fæstær logh, tha far han thæræ ekki meræ for æn én tültær eth.

XL. De vlnere unde extrahuntur ossa.

Æn of man varthær sva særæth ællær barth at ben takæs af, tha a man for hvart thet ben, thær men mughæ ey hüliæ mæth thuær thümul fingær sæx øræ bot. Æn [a] for allæ the thær han gar vithær oc for allæ the thær han dül, tha giuæ for hvært theræ siatæ manz eth, oc for hvert thet ben thær væl ma hüliæ meth thvær thümul fingær, tha a man at bøtæ half marc for, æn horæ mangh sum han düll,[b] tha ma han them allæ düliæ mæth sætæ manz eth. Æn for hvært thet ben thær af varthær takæt, thær i (34. Blad) mullagh skiældær[86] üuær fingær, tha a man at bøtæ fore hvært theræ tva øræ, oc for hvært thær han düll, tha düliæ mæth en thrithiæ manz eth. Æn for hvart theræ thær man ma se oc kennæ, at ben ær, tha bøtæs for hvært theræ half thrithiæ ørtugh. Æn sva mangh sum han dül, tha düliæ them allæ mæth thriggæ manz æth.

XLI.[c] Qui percusserit alium fuste vel baculo.

Æn far man stangæ hog af annæn man hvat thet varthær hældær et ær fleræ, sva at thæræ ær ey liutæ a, tha

a) *Der er sat Prikker under dette Ord, men det synes dog ikke at behøves, at det udgår.*

b) *Et* d *foran Ordet er udpunkteret.*

c) *Dette og næste Kapittel er betegnet som* LXI *og* LXII *i Håndskriftet.*

botær man thæræ for sæx marc, æn dül hin thær sach varth*ær* giuæn oc vitnær hanu*m* a hand antæ af ællær tviggæ mannæ vitnæ, tha a han at takæ thær næfnd i gen. Æn thet skal men oc vitæ, at hvilkæn man thær sak varth*ær* giuæn um barhdagh, at han ma aldrih latæ üuær gangæ for ængthæ forfal, at han scal ey anthi a thrithie thing, ær tho then thær hanu*m* ær niuæ næst, ællær takæ næfnd i gen ær tho betær fæstæ, of han gær vith. Oc sculæ i thet vitæ, at thot annæn man fæstær næfnd for annæn, tha a han at varthæ næfnd, thær hænnæ fæstær, oc hin skal tho sveriæ thær til sak hauær giort. Æn metær ey anthi a (35. Blad) thrithe thing botfæstneng ær tho næfnd, tha a thæræ at demæs hans manhælghe for utæn alt annæt skot, for thü at thet ær sketæs til sognæ for utæn thiufnæth, for thet sighæ vi sva, at thet thükkær man mest scam væræ at varthæ bælugh barh.[87]

XLII. Qui precipit famulis suis uærberare aliquem.

Æn biuthær man sinæ frælsæ svenæ at beriæ nokær man, tha betæ hvar theræ sum til kumær oc fer ær saght um barhdag. Æn of nokær theræ düll, tha dülæ han mæth thet th*ær* ferræ ær um mælt. Æn hin th*ær* them visdæ til, han betæ anthæ sæx marc, ær tho at han dülæ thet mæth tviggæ tültær eth.

XLIII. De satisfactione pro actis serui.

Æn biuthær man sin thræl at beriæ nokær man, oc varthær han barh, tha betæ for sit both sæx marc ællær han dülæ thet mæth tviggæ tültær eth at han bēth thet ey, oc latæ thot hvaræn thrælæn i hins vald, th*ær* barthær vår, ællær han betæ for han thre marc. Æn dül han bathæ for

sit both oc sva for sin thræl, tha giuæ han logh for hvart theræ sum foræ ær sagh. Æn æræ the fleræ thrælæ, at thær beriæ mannæn, tha bøtæ han for hvær theræ oc theræ gærninge sva sum til kumær (36. Blad), oc for sit both anthi bøtæ ær tho giuæ logh sva sum foræ ær um skild. Æn biuthær nokær man fræls man ær tho annøgh man at beriæ fræls man oc varthær han ey barh, tha bøtæ han ey meræ for bothæt æn for barhdagh.

XLIV. Qui percusserit alium lapide.

Æn of nokær man kastær sten at annær man ær tho ben oc hittær han thæræ mæth, tha bøtæ han thæræ foræ thre marc, af ey ær liutæ a, ællær dülæ mæth tültær eth.

XLV. Qui percusserit alium manu.

Slår man annær man mæth hand ællær tuttær[38] ær tho tvær, tho botæ thæræ for thre marc ællær dülæ meth tültær eth.

XLVI. Qui traxerit alium per capillos.

Æn dræghær man annær i hår, ær tho at han far af hanum iordh hog for utæn stang ællær staf, tha a han at bøtæ thæræ for thre marc ællær dülæ thet mæth en tültær eth. Æn varthæ allæ thessæ i et aræthe vith en man gørthæ, tha bøtær han tho ey meræ æn thre marc, ær tho at han dülæ meth en tültær eth, of ey ær liutæ a. Æn of liutæ varthær a for nokræ the gærninge thær nu æræ sagh, oc vil han heldær hauæ liutæs bøtær then[39] thre marc, tha bøtæ han liutæ sva sum til kumær ællær dülæ mæth næfnd, of liutæt bær siælf (37. Blad) vitnæ til oc ey ællær.

XLVII. Qui percusserit baculo.

Æn far man stangæ hog i thænnæ barhdagh thær nu

ær af sagh,[a] tha a thet at heghæs oc hint annæt alt nithær at læggæs thær vith han var gørhd i et aræthe.

XLVIII. Qui percusserit freno.

Æn takær nokær man sich sten i hand ællær ben ær tho bezcel ællær rēp ællær nokær andræ slikæ munæ oc beriær sva nokær man, tha væræ um thet barhdagh sum um stangæ høgs barhdagh bathæ til bōtæ oc til loghe.

XLIX. Qui proiecerit alium ad terram.

Æn of tva men ællær thre ær tho fleræ takæ en man oc lyftæ up oc latæ han fallæ nithær oc lüftæ han athær up oc latæ nith*ær* fallæ oc beriæ han sva, for thet at the viliæ hans bøtær minzkæ, tha bøtæ thot hvaræn hvær theræ sæx marc ællær at huær theræ düliæ mæth tvigæ tültær eth, um ey ær liutæ a. Æn ær liutæ ofnæ, tha væræ um thet liutæ bathæ til bōte oc sva til loghæ sum főr ær saght um annær liutæ.

L. De homicidio.

Dræpær nokær man fræls man, tha a han at løsæ sin frith vithær kunungs umbuzman mæth thre marc silf. Æn ær hans houæthlot mindræ æn (38. Blad) thre marc, tha ma kunugs umbuzman han ey meræ kræfiæ[b] æn hanz houæthlot, sithæn han hauær sin frih køpt, tha a han til landzthing at faræ oc sit mål til botæ at biuthæ, oc tha aghæ landæ at læggæ for hanu*m* oc for then, thær thes døthæ ær næstæ a niuæ et thing oc annæt. Æn hauæ ey the thær thes døthæ frændær æræ a thrithi thing thes til at færæ,

---

a) *Der synes snarest at være skrevet* sogh, *men og er noget utydelig sammenskrevet.*

b) *Håndskriftet har her* kræftæ.

at han hauær giorth orbotæmal, tha aghæ landæ hanum hans frith at dømæ oc vith botæboth at mælæ. Æn kumæ hans sakæ sithæn til things, thær hanum var hans frith dømd, the thær næst æræ vith botæfæstningæ at takæ oc vilæ ei takæ, tha bøtæ thæræ kunung thre marc foræ. Æn æræ ey thes døthæ næstæ aniuæ a thingæ, tha læggæ man them foræ et thing oc ånnæt oc thrithie, æn kumæ the ey tha oc takæ vith botæfæstningæ, tha dømæs thæræ kunung theræ thre marc, mæth thü at han ær ey for utæn rikæs faræn, førræ æn landæ lagthæ hanum dagh foræ, ællær tho at han ær i sotæ forfall sva at han ma ey til things kumæ.

LI. De deprehensis in adulterio.

Varthær thet sva at man takær annæn man (39. Blad) mæth sin athælkunæ i sængæ oc dræpær mannæn horkarlæn ællær tho horkunæn mæth hanum, tha a han ble oc bulstær til landsthing at føræ, oc æræ the blothek, tha a tho mannæn at mælæ tvigæ mannæ vitnæ thet han tok them samæn a then ondscap, oc sithæn a horkarlæn utæn kirkæ gardh at læggæs oc horkunæn, of hun varth*ær* dræpen mæth hanum, oc mannæn a hværkæn at bøtæ thæræ for kunugs ræt oc ængæn annæn man en pænneng, foræ thet sighæ vi sva, at the thær sva varthæ samæn taknæ, the æræ til alz rætæ for lagh. Æn[a] sva varthær at horkarlæn varth*ær* enæ dræpæn oc vitnæs thæræ ofnæ mæth bulstær oc mæth ble oc meth tviggæ mannæ vitnæ, sva sum førræ ær um mælt, tha ma mannæn horkunæn æltæ burt fran sich oc giuæ hennæ ængæn pænning, num han vil.

---

a) *Enten mangler vel her et, eller der er at læse* varthær sva.

LII. De adulterio et eius satisfactione.

Hauær nokær man gierth then scam vith*ær* nokær bondæ, at han hauær lighæt hos hans athælkunæ, oc biuthær then betær foræ thær thet hauær giert, tha a bondæns dōm sialf um at standæ, oc takæ thet thæræ foræ thær han vil sialf hauæ mælt. Æn ær nokær thæn usæl man, thær (40. Blad) sin kunæ hauær mæth hordom takæt, oc vil han hauæ thæræ logh for ællær betær oc hauær han tviggæ man*n*æ vitnæ til, tha takæ hin thær sak varthær um giuæn anti næfnd foræ ællær[a] betæ fiurtyughæ marc. Æn ær ey vitnæ til, tha dülæ mæth thre tültær, for thet sighæ vi sva, at horkarlæn[b] varæ ællær of frælsær vith then man, th*ær* ey hauær fult meghin at hæfnæ sich.

LIII. De orbotæ mål.

Hvilkæn man far heem til annærs manz oc dræpær han i hans eghit hus ællær i hans læ gardh ællær i hans fæ gardh ællær i hans lathæ gardh ær tho i kyrkæ gard, tha ær thet orbotæ mal, sva ær oc of man dræpær annæn a thingi, sva ær oc of man dræpær annær opa bettæ betær, for utæn thes at han vil ey til fuls betæ, oc hans frihd varth*ær* thæræ for a landsthing takæn. Thet skal men oc vitæ, at thessæ thrü thær nu æræ sagh the æræ orbotæ mal, oc thæræ a kunug at takæ allæ theræ houæthlot foræ, thær houæzmen æræ i slikæ gærningæ, i allæ the munæ thær the aghæ for utæn theræ iorh. Frithkep ma ey kunug af the men takæ oc ey theræ frith mæth rætæ them at giuæ, num thessæ at han far (41. Blad) theræ viliæ til, thær næst æræ aniuæ vith then dræpnæ oc ful aldræ ær oc mæth rætæ a vith botæfæstningæ at takæ. Æn the thær i far oc i fülghæ

---

a) *Håndskriftet har* allær.
b) *I Stedet for* l *er skrevet* k *i Håndskriftet her.*

æræ mæth then, thær dræpær man hemæ at sin eghæn ællær a bøttæ bøtær, tha bøtæ sva thæræ foræ sum um annæt drap fülghær, thær foræ ær mælt.

LIV. Qui uiolat pacem uel interficit alium in placito.

Dræpær man annæn a thingi, tha ær thet e orbotæ mal. Æn um nokær man brütær frith a thingi ællær mæth sar ællær mæth hogh ær tho mæth tuttæn, tha bøtæ han thæræ for thet thær til høræra oc thæræ til fürtyughæ marc, for thet sighæ vi sva, at hva sum brütær frith a thingi, tha a han at bøtæ thæræ for fürtüghæ marc oc kunung fürtüghæ marc.

LV. Qui interficit alium post pacem factam.

Dræpær nokær man annær a gruth gifuæn ær tho a bøtær fæste, tha a kunung then at sküflæ of han vil, for thet sighæ vi sva, thet han a kunung at bøtæ for thet nithings værk fürtüghæ marc æn for utæn annæn bøtær. Æn of nokær man vil hæfnæ a bøttæ bøtær ællær a bøtær fæstæ ær tho a gruth gifuæn, oc gør anti at han slar hin ællær at han høggær (42. Blad) han, oc far han ey døh af, tha a han at bøtæ hanum sarbøtær ællær hogs bøtær sum til cumær, oc thæræ til fürtyughæ marc hanum oc fürtyughæ marc kunungi.

LVI. De hærvirkæ.

Thet skal man vitæ, at æy mughæ færæ men gøræ b hærvirke æn fæm, oc tho sva at hvar theræ hauær thrü folkæ vapæn. Æn rithæ anti gangæ fæm men ællær fleræ i manzæns gardh oc gōr antæ at the beriæ han ællær særæ ær tho tuttæ ællær tuhæ han ællær nokær hans hion frælst

a) *I Håndskriftet er her skrevet* horær.
b) *Her står ligeledes* goræ.

ællær annogth ællær sla hans dürræ up ællær hoggæ hans tymbær sündær ællær hans anboth ællær at the brütæ hans hūs ællær at the takæ mæth vald nokær af kostæ burt mæth them, tha aghæ the thæræ foræ at botæ sum til kum*ær* oc fullæ hanu*m* all then skathæ thær the gorthæ vithær hanu*m*, oc botæ sithæn th*ær* houæths man ær fürtiughæ m*a*rc mannæn oc fürtiughæ marc kununge. Æn dull oc hauær mannæn vitnæ til a thingi, tha takæ næfnd i gen. Æn hauær han ey vitnæ til, tha dülæ hin mæth thre tültæ. Oc huar then th*ær* i far oc i fülughæ var mæth hanum i thet hærvirki, tha botæ mannæn thre m*a*rc oc kunungi thre m*a*rc ællær dülæ mæth (43. Blad) tültær eth.

LVII. Qui incendit domum alterius uoluntarie.

Fær nokær man til oc sættær eld mæth sin viliæ i annærs manz hus ællær i hans lægardh ællær i hans fægardh[a] ællær i hans mülnæ ær tho i nokær hans fæ hus, thær han hauær a markæ, tha gialdæ han mannæn atær hans scathæ oc thæræ til fürtiughæ m*a*rc oc kunungi fürtiughæ m*a*rc. Æn dül han oc hauær mannæn vitnæ til, tha takæ næfnd i gen, æn ær ey vitnæ til,[41] tha dülæ han mæth thre tültæ. Æn æræ the flere samæn i fülghæ at then gærningæ, tha botæ hvær theræ, thær eld sættær i, bondæn fürtiüghæ m*a*rc oc kununge fürtiughæ marc ællær dülæ mæth then samæ logh, th*ær* forræ ær mælt. Æn allæ the thær them fülghæ til oc ey sattæ eld i, tha botæ hvær theræ bondæn thre m*a*rc oc kunungi thre marc ællær dülæ mæth tültær eth for mannæn oc sva for kunningi. Gar oc nokær man til oc sættær eld i bondæns haghæ ællær i hans ollgardh ællær i hans svinæ sthi, tha botæ thæræ foræ ni marc ær tho dülæ

a) *Her er i Håndskriftet skrevet* gargh.

mæth thre tültæ, oc kunungi thre marc ællær dülæ mæth thre tültæ. Æn hvar then thær i far oc i fülghæ ær thæræ mæth, tha betæ bondæn thre marc oc (44. Blad) kunung thre marc ær tho betæ mæth tültæ eth.

LVIII. De succidente indaginem alterius.

Heggær nokær man annær manz ollgardh up ællær hanz haghæ ællær hans svinæ sthi, thær a hans marc stær̄, tha betæ hvar thær at var thre marc bondæn oc thre marc kunun̄ge ællær dülæ mæth tültær eth, vtæn thes at the varthæ mæth logh upp dempt. Æn varthær thet sva at hærætz mæn domæ gardh up ællær haghæ, tha ma man mæth then dom them up hoggæ. Æn domæ hærætz men nokær manz hus up at hoggæ oc takær han them ey sialf up, tha betæ han thæræ foræ kunungi thre marc. Æn ængæn annæn man haue thæræ vald til at hoggæ manz hus up, num thes at han får thæræ til laghæ dōm a landzthing oc tha skal tho hoggæ them up oc ey brænnæ. Æn hvar sum brand kumær i, hvat sum thet ær hældær mæth viliæ ær tho mæth dom ællær andræ lund, tha botæ e thæræ foræ sum ferræ ær um mælt ællær dülæ thet mæth the loghæ, thær ferræ ær saghd.

LIX. Qui ligauerit innocentem pro furto.

Takær nokær man fræls man oc bindær, tha a han at betæ thæræ foræ fürtyughæ marc mannæn oc fürtyughæ marc kunungi, æn düll han (45. Blad), tha a hin, thær bondæn var, at feræ til things vol oc band oc tvigæ mannæ vitnæ til at han var bundæn, oc thæræ gen a hin næfnd at takæ, æn hauær han ey vitnæ til, tha dülæ han mæth thre tültæ. Æn hvær then thær i far oc i fülghæ var mæth hanum, tha betæ then, thær bundæn var, thre marc oc kunung thre marc ællær dülæ mæth tültær eth.

LX. Qui defert alium ui.

Takær man annær man oc føræ han af sit eghæt vald anthe heem til sich ællær til annærs manz ællær til scogs ællær nokær annærstath gen hans somæ, tha a han at bøtæ hanum thæræ for fürtiughæ marc oc sva kununge, oc hvar then thær hanum fülghær thre marc. Æn dül hin thær houæthz man ær, oc bitær hanum vitnæ ofnæ hand, tha takær han thær næfnd i gen. Æn bitær hanum ey vitnæ a hændær, tha dülæ mæth thre tültæ, oc hvar thær fülghær mæth tültær eth. Æn gør man bathæ at et aræthæ, at han bindær man oc føræR[a] han af hans eghet vald, tha a ey tho meræ for at bøtæ æn fürthiughæ marc mannæn oc fürtyughæ marc kununge. Æn takær nokær man annær man oc førær han til skiæls til bü, sva (46. Blad) thet han vil hauæ tak for hanum, ællær at han ma ey fangæ tak foræ hanum, ællær at han læggær siælf laghæ haft a sich, ær tho at[b] han vil ey læggæ siælf[c] haft a sich, oc førær man han til kunungs umbusman oc læggær mæth hans vitnæ laghæ haft a han til rætæ loghæ, oc førær man han sithæn til things, oc faræ mæth sum thing men, sighæ at ræt ær at sva gørdh, tha bøtæ thær ængæn pænning foræ.

LXI. De heruirkæ, si femina ui opprimitur.

Takær nokær man fræls kunæ nøthugh, tha bøtæ thæræ for fürthiughæ marc, oc hennæ veriændæ skal them takæ af hennæ hændæ, oc kunungi fürthiughæ marc, oc hvar then thær i fülghæ var mæth bøtæ hennæ veriændæ thre marc oc sva kunnungi. Æn then thær kunæn ær næstæ væriændæ, sva at han ær full aldræ, of hun hauær ey bondæ, then veriændæ scal hennæ bøtær takæ oc hennæ i hændær fangæ,

a) *Midt i Ordet er her skrevet med dobbelt* r.
b) *Håndskriftet har her kun* a.
c) *Tre Bogstaver efter dette Ord i Håndskriftet ere udpunkterede.*

oc hun geræ sithæn af, hvat hun vil of hun ger thæræ ey u skiællik mæth.

LXII. De femina latænter cognita.

Takær nokær frughæ man i lond, tha a then man thær kunæn hauær takæt i lōnd at betæ thæræ foræ sæx marc, oc the (47. Blad) skal hennæ veriændæ takæ oc giuæ hennæ æy en pænning af, for thet at hun hauær thæræ siælf sin ræt for gorh.

LXIII. Qui uiolat pacem in foro.

Dræpær nokær man annær a torghæ[42] ællær beriær ær tho særær, tha a man for bardaghæ at betæ sum til kumær oc for saar oc for torgh oc thæræ til fürtiugh marc mannæn for torgh frith oc sva mykæt kunungh. Æn dül han, tha dülæ mæth næfnd. Æn æræ the fleræ, tha a hvar theræ thær then gærning gorthæ fürtiughæ marc mannæn oc fürtiughæ marc kunungi, æn dülæ the, tha takæ hvar theræ næfnd i gen[a] mæth thet, at them bitær vitnæ a hændær.

LXIV. De bunkæ brut et eius satisfactione.

Far nokær man til oc vetær man hemæsocn til skips oc ger vith han bunckæbrut, tha betæs thæræ for sum for annæt hærvirkæ. Æn æræ the fleræ samæn en fæm, tha gialdæ the bondæn all hans skathæ atær oc betæ, of the hauæ nokæt a han siælf giordh ællær a fülghæ[b] hans, sva sum til kumær oc hvær theræ th*ær* til thre m*a*rc.

LXV. De rapina manuali.

Ger nokær man vith annær handran i hvat sum thet ær oc ær thæræ vitnæ til, tha betæ thæræ (48. Blad) foræ

---

a) *Et herefter sidst paa Siden skrevet* m *er udpunkteret.*

b) fulghæ *er skrevet foran* a, *men med Omsætningstegn.*

thre marc, um vitnæ ær til, ællær dulæ mæth næfnd. Æn rænær man annæn at hans eghet i hans eghæn gard i hans a syun, huræ mügheæt sum thet ær, oc hauær han vitnæ thæræ til, tha botæ thre marc ællær veriæ sich mæth næfnd. Æn rænær nokær man annæn utæn hans iathær, en tho at bondæn seer siælf a, tho a han æy for minnæ at takæ næfnd æn for half marc mun. Thet scal man oc vitæ, at for hvært thet ran, thær man vil næfnd for se, tha a han at[a] latæ mælæ ferræ rans vitnæ æn hin fæstær logh foræ. Varthær thet sva, at nokær man takær sin eghæn kostæ fran annær man oc æy af hans hand, tha botæ thær thre marc foræ ællær dülæ mæth tültær eth. Thet sculæ i vitæ um hand ran, at of nokær man rænær sit eghæt af annærz manz hand, tha dülæ thet mæth næfnd ællær botæ sum til cumær. Thet skal man oc vitæ, at hvar sum man latær mælæ rans vitnæ a thingi, tha scal hin e vith næfnd takæ ællær botær fæstæ ællær man takær hans man hælghæt. Æn varthær anthi theræ giordh, tha a han at botæ kunung thre marc oc sva hinum, thær han sæctæthæ.

LXVI. De aliquo inuento in silua alterius iuxta stufn.

(49. Blad) Thet skal man vitæ, at hværkæn foræ iorhd ran ællær for scogh ran ællær for vitsthor tha hauær thær aldræ væræth minnæ til, at thær tox næfnd foræ. Thet callæ vi vitstorh, at man hoggær i annærs mans scogh oc resær vith stofn tolf las. Thær thet gers, tha botæ bondænum thre marc ær tho dülæ mæth tültær eth. Æn for vitsthor ællær[b] for annæn scogh hog tha a man æy at botæ kunungs ræt, vtæn bondæn cumær siælf vithær, oc hin færær

a) *Der er skrevet* lat, *men* l *er udpunkteret.*
b) *Håndskriftet har her* allær.

thet sithæn burt gen bondæns forboth, tha ma thæræ kunungs ræt vithær cummæ for ræt løsæ. Æn høggær man i annærs manz scogh, tha a han thet ut at latæ thær han hauær i høggæt, hvat thet ær hældær gørth ællær ugørt. Æn um thet ær æy til, tha bøtæ for hvart las tva øræ, horæ mang sum the æræ, ællær at han dülæ hvært theræ mæth thrithiæ manz eth.

LXVII. Cognati non possunt auferre matri puerulos.

Frændær mughæ ey børn fran theræ mothær takæ, e methæn hun vil manløs lifuæ oc væræ for sinæ børn oc æy theræ eghæn for hegthæ, frendær sculæ til se mæth hennæ. Æn vil theræ mothær mannæs, tha gømæ then theræ eghæn thær næst ær niuæ oc ful aldræ ær. Ær nokæt (50. Blad) hennæ barn spæt, tha væræ thet meth hennæ til thet ær syu vintær gamælt, oc then thær barnsæns eghæn gømær giuæ thes mothær hvart år half marc for thes føzæl, num thes at han ær sva rik man at han vil meræ giuæ.

LXVIII. De filiis concubinarum.

Hauær man bathæ athælkunæ børn oc sløkæfrith børn oc vil han nokæt giuæ sinæ sløkæfrith børn, tha gøræ thet for kunungi ællær a landz thing ær tho a hærætz thing oc liusæ thet, at the æræ hans børn oc giuæ them thet thær han vil, iordh scøtæ han oc bo fæ liusæ han for thingmen oc fangæ them thet i hand at sich liuændæ, fangæ the thet æy i hand oc i hæfdh at hanum liuændæ, tha fa the ække æftær hanum døthæn, for thet at æftær theræ fathærs døth tha fa the ey annæn arf æn thet, thær han gaf them oc andvorthe liuændæ. Æn æftær sit süzkæn tha takæ the

æmmükæth sum athælkunæ bern, of the fingæ thet thær theræ fathær gaf them i sit līuæ oc æy ællær. Thet sculæ i oc vitæ, thet æn tho at fathær kallær sich væræ sin slekæfrith barnæ brüti, tha hiælpær thet ey thet barn num til sva mükæt, sum thet hauær utæn sins fathærs iathær i sin hæfth. Hvat sum fathær ær (51. Blad) hældær hiæ̅l ellær siuch, tha scal han e a thingæ liusæ thet thær han vil giuæ sinæ slekæfrith bern. Æn æftær theræ mothær oc æftær hennæ bern, tha takæ the full arf hvat the æræ hældær thing liusdæ ællær[a] æy.

LXIX. De filiis ante matrimonium legitimum generatis.

Aflær[b] man barn i lend vith then frughæ, thær hanum ær æy lagh giuæn, tha ma thet æy kallæs athælkunæ barn, æn tho at han far hennæ sithæn loghlik, æn allæ the bern thær sithæn varthæ aflæth ær hun var lagh giuæn, the kallæ vi athæl kunæ bern. Æn thet barn thær ferræ var fed, thet takær æy arf æftær sin fathær, num thes at thet varthær thingliust oc tho sva at fathæræn giuær thet nokæt. Æn æftær sin mothær oc æftær sinæ süzkæn tha takær thet iafn lot vith annær bern. Hauær man slekæfrith bern oc æræ the ey thing liust, tha takær han æy arf æftær them, of the de ferræ æn han. Æn varthær nokæt dræpæt, tha a han[c] at takæ betær æftær thet. Æn æy a han at betæ for thes gærningæ. Hauær man barn vith sin huskunæ oc hauær han thet ey frælsæ giuæt oc ey thingliust, tha a han ey meræ at betæ for thes gærninge æn for annæt annogthæ

---

a) *Her læses i Håndskriftet* allær.

b) *Håndskriftet har* afulær, *hvilket jeg ej har troet at burde optage.*

c) *Der er skrevet* han a, *men med Omsætningstegn.*

(52. Blad) bionne. Hauær man slokæfrith born oc vil han giuæ them alt æftær sich, tha skal han goræ thet foræ kunungi ællær a landzthing ær tho a hærætzthing oc scotæ them, sithæn takæ the alt æftær hanum hvat hældær the æræ innæn iathærs ær utæn.

LXX. De hereditate non legittimorum ad legittimos.

Æn får han sithæn athælkunæ born ær han liusdæ thettæ, tha fa the slokæfrith born æy meræ æn half lot vith athælkunæ born. Hvar sum manz born æræ mang i fælugh samæn, oc fær annæn man ens theræ lot ær tho tvigæ i theræ iordh u skifte, tha bæræ sva manghe lotæ innæn, sum at hændæ æræ thær skiftæ skal, oc æy sva manghæ sum the varæ. Thet sculæ i oc vītæ, at horæ manghæ lotæ thær annær man far i theræ iordh, tha aghæ the e samæn at læggæs.

LXXI. De edificante domos in platea.

Bo men i bü samæn oc kæræ summæ, at nokær theræ hauær husæth theræ gatæ, tha væræ vith vitǣ, thær them allæ viliæ til hændæ vitǣ, oc sithen aghæ the at iafnæ hustoftæ them i mællæn um all bü thær them skil um. Æn ær nokær then i thær ey vil til reps latæ oc til ræt mål, tha aghæ grannæ at kallæ han til kunungs ællær til things, oc thingmen aghæ at læggæ hanum laghdaghe fore. Vil han æy repæ æftær then laghdagh (53. Blad) vith them, tha svaræ kunungs ræt thær foræ.

LXXII. De uia ciuitatis si claudatur.

Fæstær man vægh i bü for allæ grannæ, tha aghæ the at vitæ them til vægh mæth tvigæ grannæ vitnæ oc en tültær

eth. Fæstær mæn[a] vægh for hæræthz mæn ællær for all bügd, tha aghæ hæræz men at vitnæ up mæth tvigæ mannæ vitnæ oc tültær eth. The men thær vægbæn sculæ up vitnæ, the sculæ næfnæs til for kunungе ællær a thinge. Vilæ the ey sværæ thær til varthæ næfndæ, tha bøtæ kunung hvar theræ thre marc.

LXXIII. De uia ecclesie.

Skil soknæ men um kyrke vegh, tha a biscop at næfnæ til tolf men i kyrke sokn oç the sculæ vitæ them til kyrke vegh thæræ the vilæ. Vilæ the ey sværæ, tha liggæ hvær theræ thre marc vith at biscops ræt.

LXXIV. De communi uia si claudatur.

Hva sum athelvægh spillær mæth graf ællær mæth ardagh ær tho mæth gardh, tha bøtæ kunungi thre marc.

[b] LXXV. De terminis uillarum.

Skill nokær bü vith annæn um markæskiæl, tha a man at næfnæ tolf gothæ men af bügdæn, æn the æræ til oc the sværæ markæ skiæl thæræ the vilæ, se the for guth, hvat the sværæ.

LXXVI. De ornume.

Æn um sva varthær at men skil i bü (54. Blad) um ornumæ oc annæn iorh, tha skal næfnd oc thæræ um gøræ sva sum um markæ skiæl. Æn the thær sværæ sculæ hauæ thettæ mun hof.[48] Bithæ them sva guth hiælpæ[c], at the gøræ thet ey for vild oc ey for fæ, num for thet at the væntæ sva væræ rætæstæ markeskial ær tho ornumæ skiæl

---

a) *Der bör vel læses* man *her, skjönt jeg ej har bestemt turdet optage det.*
b) *Her plejer 3die Bog at begyndes.*
c) l *er skrevet over Linien, fra først af.*

vith annæn iorhd hvat hældær ær. Æn vil nokær man sæcthæ hin ther markæskiæl ær til handæ svoræth, oc seghæ at han hauær fanghæt nokæth frammær mæth ællær andær lund, tha veriæ the them mæth en tültær eth, laghfastæ men, for thet at næfnd ma ey annæt gøræ æn sveriæ then vith hefth, ther them thükkær at ræt hauær. Æn thet ær theræ mun hof, thær for hinæ sculæ veriæ. Bithæ them sva guth hialpæ, at hinæ svoræ sat, oc for thet a han thet oc ænghæn annæn man. Æn varthær al bü sæcthær um thet samæ, tha sculæ the allæ hofuæ ethen, thær i bü aghæ, horæ manghæ sum the æræ, oc allæ mæth et mun hof sværæ, oc æftær them sværiæ ællufhæ lagh fastæ men.

LXXVII. De illis, qui nolunt iurare in terminis faciendis.

Æn of nokær man af the ær i bü bo samæn vil ey hefthæ ethæn mæth them, tha mistæ sva mükæt af thet, thær at them ilzkæthæs, sum han (55. Blad) atæ thæræ i, oc hinæ hauæ thet thær a kallæthæ. Æn um nokær af the men thær i bü bo samæn æræ i for fal, theghær sveriæ scal, tha aghæ tva men hans for fal at vitnæ, oc sithæn thær han kumær heem, tha sværæ han thet samæ, ær hans grannæ svoræ førræ oc hauæ sin lot sum en theræ. Viliæ the men ey sveriæ marke skial thær til varthæ nefndæ, tha betæ hvar theræ kuningı thre marc.

LXXVIII. De purificacione mansi.

Skil nokær man, the thær i bool hauæ samæn, tha mughæ the hvar dagh iafnæ them i mællæn oc tho sva, at atyng kallæ a fyarthing oc fyarthing a halft bool oc halft bool a helt bool, helt bool ma kumæ all bü til reps, sva manghæ bool sum the æræ. Vil ey fiarthing repæ vith ær

tho halft bool vith fiarthing ællær bool vith halft ællær bü vith helt bool, tha faræ then thær kæræer a hæræhzthing ær tho a landzthing oc stæfnæ them thing, thær æy vilæ repæ, et oc annet, kumæ the ey gen oc svaræ ræt hinum thær a kæræer, tha botæ for hvart thing tva oræ, oc sithen tha stæfnæ han them thrithiæ thing, geræ the ey ræt a thrithiæ thing, tha botæ hinum thær kæræer thre marc for ræt losæ. The men ther i bool æræ samæn mughæ æmval iafne (56. Blad) them i mællæn, sithen saåt ær sum forræ, oc then thær annæns hauær saåt[44] mistæ sin sath. Æn um sva varthær at bool skil vith all bü, tha a thet at bithæ til at korn kumær af, num thes at lagthe forræ forbuth a, forræ æn the sathæ, tha aghæ the at repæ, oc han botæ foræ thær sathæ oc mistæ sin sath oc af hanum repæs.

LXXIX. Qui vendunt agros et non fundum.

Sæl man burt sit utlændæ minnæ ær tho meræ oc hauær han siælf æftær husæ toft oc thre akre, en akær i hvar vang of thre vangæ æræ, ællær tva akræ of tva vangæ æræ, ællær en akær of en vang ær, oc fangær annæn man sithen at kopæ then hustoft mæth the akræ, sva sum vang ær til, tha ma han vitæ alt utlændet til husthoftæn ællær vithær giald.

De eodem. Thettæ vilæ sum*mæ* men til logh hauæ, at foræ husæ toft scal lething, innæ oc stuth rethæ, ællær kumær then illæ vith, thær allæ scüldæ scal uppæ halde for hustoftæn oc ey meræ. Skal thet oc ey sva væræ at man scal vitæ utlændæ til hustoft, tha vet rēp ekki, for thet at scal man ey væræ vith logh for sin hæfdh, oc vet then, thær a, mükæt han a innær alyng ællær fyarthing[45] oc mælær sva i gēn, rēp of thū vilt, sva (57. Blad) mükæt haf æc fanget i thin lot oc thet vil æc hauæ for min hæfdh,

tha dugher rēp ekki, for thet at thet tax ekki fran hanum mæth rep, oc scal rep nithær læggæs, tha thükkæs then logh unüt væræ, at man scal for sin hæfdh sakæ vitæ aker ællær æng fran husæ toftæ.

De eodem. Æn får man alt utlændæ, tha ma han vitæ hùstoftæn til utlændæ mæth tültær eth af lagh fastæ men.

LXXX. De terra legittime habita per triennium.

Thet scal man oc vitæ, at hva sum vith værn scal væræ, han scal hauæ hæfdhæ thet thre vintær u ilzkæth i sin hefdh, hvat han hauær hællær fangæth akær ællær æng ær tho scogh, for thet sighæ vi sva, at ældær kůmær then illæ vith thær usæl varthær, at han ma ey sælæ burt sin akær ær tho sin æng sich til hiælpæ oc bó ofnæ sin eghæn hustóft til sins døthæ mæth litæt utlænde, heldær æn han væræ annærs landbo. Scal han ey mughæ thet gøræ, tha thükkæs han ey at væræ fræls üuær sit eghet. Æn ey ær rep thæræ for unæt, for thet at the men thær i bü bo samæn vitæ val, hvilkæ grannæ atyng a oc hvilkæn fiarthing a ællær meræ ællær minnæ, oc for thü theghær repæ scal oc vitæ thet grannæ, at man scal repæ vith annæn, (58. Blad) oc repæs nokæt af hanum, tha mistær han thet, of han mælær æy førræ i gen æn repæs. Æn mælær han sva i gen, rēp of thu vilt, æc ællær minæ forældræ hauæ fangæt af thin iorh øræs land ællær meræ ær tho minnæ oc thes vil æc ey mistæ for min hæfdh sakæ, hvat hældær thet gangær thik til mæth rep ællær ey, oc tha haldær han thet oc ællær ey. Æn thet ær mest rath at man vyrthæ meræ guth oc sannændæ æn nokær annæn mun oc afhændæ sich ey guth for iorhd.

LXXXI. Qui uendit terram et non scotauerit.

Festær man vith annæn iorhd at køpæ oc vil han ey haldæ, betæ sæx øræ ællær sætæ manz eth, mælær han til køps oc vil ey haldæ, betæ tva øræ ællær thrithiæ manz eth.

LXXXII. Qui scotauerit et negat.

Thet sculæ man vitæ, at of man sæl sin iorhd burt oc scøtær a thingi oc vil sithæn dülæ, at han saldæ ey oc scotæ ey, tha dughæ thet hanum ey thingi i gen. Æn then man thær then iordh hauær fangæt ma ey væræ vith værn, førre en han hauær hæfth fangæt ofnæ iorthæn, thet ær thre vintær u ylzkæth. Æn illær annæn man æn hin thær saldæ, tha scal hin thær saldæ varthæ hanum iorthæn, til han hauær laghæ (59. Blad) hæfdh fangæt a hennæ. Gitær han ey varth hanum iorthæn, til han får laghæhæfdh a, tha latæ ut thet thær han tōc, oc a en tültær eth at han gitær hanum ey hemælt haldæt oc bøtæ thre marc. Æn gitær han varthet hanum iorthæn, til han far laghæhæfdh a, tha scal han sithæn sialf varthæ hennæ for hvem, sum a kallær, mæth tültæn eth oc tvigæ mannæ vitnæ. Thet scal man oc vitæ, at sithæn han får laghæhæfdh, tha a hin thær saldæ ey at væræ i logh mæth hanum utæn han vil. Æn varthær sva at iorthæn gangær hanum af hændæ æftær laghæhefd, for thet at han matæ urætælich hauæ fangæt hennæ, thær hanum saldæ, oc hin vil ey mæth men eth veriæ, tha a han at kallæ a hin, thær hanum salde oc takæ af hanum sit værth ællær logh foræ, for thet sighæ vi sva, at iordh scal iordh varthæ ær tho men for sværæ, thet scal sva undær standæ, at sithæn hin far laghæ hæfdh ofnæ hennæ, oc gær hanum sithæn iorthæn af hændæ, tha scal hin ther hanum saldæ atær gialde ællær logh for giuæ, at han saldæ ey. Thet scal man oc vitæ, at hvar sum man hauær fangæt laghæ-

hæfdh ofnæ iorhd oc (60. Blad) ilzkæs hun sithæn at hanum, tha a han at veriæ sich mæth en tültær eth laghfastæ men oc scotæ vitnæ, bithæ sich sva guth hiælpæ, at han fech af rætæ eghændæ oc hauær thæræ laghæ hæfdh hauæt ofnæ oc for thet a han thet, gitær han ey vardh thet, tha latæ ut. Æn skil man um hefd, tha aghæ man at næfnæ til tolf gothæ men i hæræth, oc the speræ then vith hæfdh thær the viliæ, oc liggær them thæræ kunungsræt vith. Sva scal oc gøræ hværstathæ thær man skil um hæfdh. Æn then, ther the sværæ vith hæfdh um iorthæ delæ, han veriæ sich mæth thre tültæ. Æn sæl man annæn man iordh oc gitær han ey hemælt, bøtæ hanum thre marc. Gitær han hemlæth oc vil ey, num sighær thet i gen, at han vil ey mistæ sin iorhd, num vil heldær bøtæ thre marc, tha hauæ han ey thes vald, num haldæ sit kōp.

LXXXIII. Qui uendit duobus terram.

Sæl man tva men iorhd, tha hauæ then thær hin vil hemlæ, num thes at hin annæn hauær laghæhefd a hauæth, tha væræ han vith værn. Æn han ma hemlæ hvem han vil, til thet ær a thingi giorth ær tho foræ kunungi. Æn hva sum ællær kallær (61. Blad) thæræ a, tha veriæ sich mæth en tültær eth.

LXXXIV. Qui incausat alium pro terra.

Ilzkær man iorhd at annæn oc ma han ey fa hemæ ræt af hanum, tha stefnæ hanum thing oc thingmen mælæ hanum annæt foræ, sitær han quær[a] oc sekær æy førstæ thing, bøtæ tva øræ, kumær han ey at annæt, bøtæ oc tva øræ, kumær han ey at thrithiæ thing, bøtæ oc tva øræ, ær tho at men svaræ hans for fal oc læggæ thing men hanum

a) *Et q foran er ved en Prik betegnet at være fejl skrevet.*

fyarthæ thing foræ, kumær han ey tha i gen ællær nokær man, thær fult svarær af hans haluæ, tha a bondæn thæræ hans ræt at domæs oc sva oc kunungi hans ræt. Æn kumær han a fyarthæ thing oc sighær, at hanum var ey laghlighe stæfnd, for thet at han var i laghæ for fal, tha a han at sialændzfar logh antæ ut at rætæ a fyarthæ thing ær tho logh at fæstæ.

LXXXV. Qui impignorat terram.

Sættær man sin iorhd at væth oc væthscotær a thingi, tha a thet at standæ thær a thingi ær giorth. Æn sighær hin sithæn thær iorthæn hauær i sin hæfdh, at hun var væreldz sceth, oc minnæs ey thing men hvat hældær var væthsceth ællær værældzsceth, oc minnæs them tho (62. Blad) at sceth var, tha ær e then nærmær thær sighær, at værælzsceth var, æn hin thær gen mælær, oc mæth tvigæ mannæ vitnæ oc en tültær eth. Æn vil hin annæn düliæ, at thet var hværkæn væthsceth ær tho værældsceth[46], tha ær e then nærmær thær i sin hæfdh hauær, oc tho mæth then samæ logh thær ferræ ær sagh.

LXXXVI. De ræsponsis pro actis særui.

Hvat sum bondæn biuthær sin thræl at goræ ællær rathær anti bæriæ ællær hoggæ ær annæt nokæt at goræ hærvirkæ[a] ællær bindæ nok*ær* man ællær thülict, tha botæ e han æmfullælich sum han hafthæ thet syælf giorth. Æn dül han, tha dülæ thet mæth threm tültær, um thet ær fyrtiughæ m*a*rc mal, at thet var ey hans buth ællær hans rath. Ær thet oc afhog ællær allæ the mål thær hoghær æræ æn ni marc bot, tha dülæ han oc thet mæth thre

---

a) *Håndskriftet har her kun* hærvikæ.

tültæ. Æn ær thet læghær æn ni *marc* ællær oc ni *marc*, tha dülæ han thet mæth en tültæ oc betæ thrælsæns gærning. Æn of thræl bindær fræls man ællær han takær kunæ nethugæ ællær nokæt thet thær fyrtiughæ marc mål ær, tha botæ bondæn for thre *marc*, at han tamdæ han æy betær (63. Blad) oc latæ thrællæn i hins vald, thær han hauær bruttith vithær. Æn heggær han anti fot af fræls man ællær hand ær tho eræ ællær hvilkæt liutæ, sum han gør, thær heghær ær æn hoggit ællær saræt, tha takæ e thrællæn thet a sich, thær han hauær vith*ær* hin giort, oc bondæn betæ thot hvaræn thre *marc* foræ at han tamdæ ey sin thræl. Æn vil bondæn oc fult betæ foræ, sva sum han varæ en fræls man, tha hauæ han sin eghæn thræl. Lepær thrællæn burt sithæn han hauær gærningæn giorth, tha scal bondæn thet düliæ mæth tültær eth, at han raddæ han ey burt, oc han ær ey burt kumæn mæth hans scüld, oc hauær hanum ey forthræth i vægh, tha betæ han sva thre *marc*, sum mælt ær, oc hin letæ siæluær at hæfnd. Æn ær thrællæn mæth bondæn ællær at dræpæ ællær særæ ællær hærvirki at geræ, tha betæ bondæn æm fult for thrællæn sum han varæ fræls. Æn hvaræ sum bondæn vil düliæ foræ thrællin, at han gerthæ ey, huræ het sum thet varthær, tha dulæ han at thet heghæstæ mæth thre tültær eth sva e til ni *marc*, varthær thet læghæræ, tha dülæ mæth en tültær æth. Æn slår thræl fræls man ællær særær, tha betæ (64. Blad) bondæn thre marc foræ, hvat sum hældær ær, særær han oc fleræ sår at et aræthæ oc varthær æy liutæt heghær æn saræth, tha betær han ække meræ. Æn slar man annugth, tha botær han tva eræ foræ, særær han han oc tha ær thet samæ. Æn særær han han sva, at han liggær i siangæ æftær, ællær beriær, tha gialdær han bonden atær daghsværkæs spial oc giuæ lækis gift foræ han, tho ma thet ey

heghræ varthe mæth alt samæn en thŭlmerki, thet ær tolf øræ bōt. Æn beriær man threl for bondæns eghæn, tha betæ han bondæn tolf øræ foræ, um thrællæn takær ey a*tær* gen, æn slar thrællæn atær gen ællær takær i har ær thæskyns nokæth, tha betær hin frælsæ ække meræ for thrællæn æn tva øræ, oc bondæn for thrællæn thre marc. Æn dræpær nokær man bondæns thræl, tha betær han tva m*a*rc silfs foræ, oc sighær bondæn, at han var bætræ, oc han gerthæ hanu*m* meræ scathæ, tha latæ han ut thet han thor, oc sværæ ofnæ mæth siætæ mannæ, at han var ey bætræ. Æn vil han ekki ut latæ, tha scal han sva dŭliæ mæth tŭltær eth, at han gerthæ hanu*m* ekki meræ scathæ i thŭ at han drap han. Æn heggær han anti hand af ællær fōt ællær annæt liutæ, tha gialdæ hanum thær atær thet (65. Blad) thingmen sighæ, thær varthæ næfnde, at hin giorthæ scathæ at hanum vith thet, ær han varæ dræpæn, oc thæræ ofnæ logh, at han hauær hanu*m* ey meræ scathæ giorth, for thŭ at hvat sculdæ hanum then thræl[a] thær han ma ængthæ gahgn af takæ. Æn stæl thræl, tha risær først kunungs ræt at stŭld til fæm pænning, oc ær thet til thær han hauær stolith, tha latær han ut oc fæm pænninge bondæn ofnæ, oc kunungs umbætsman får fæm pænninge minnæ æn en m*a*rc. Stel han ørtugh oc ær thet til thær han stal, tha latær bondæn thet ut oc andræ ørtugh ofnæ oc kununge ørtugh minnæ æn m*a*rc. Stel han øræ oc ær thet til ther han stal, tha latæ bondæn thet ut oc annæn øræ ofnæ oc umbuthsman sin øræ. Æn ær ey thet til thær han stal, tha latæ bondæn ut en øræ foræ thæn øræ thær stolin var, oc annær øræ ofnæ oc kunungi siæx øræ. Æn stæl han

---

a) thræl *er her i Håndskriftet to Gange skrevet, uden at der igjen, som sædvanlig ellers, er overstreget.*

til thre oræ oc ær ey thet til thær han hauær stolæt, tha latæ bondæn ut thre oræ oc andræ thre oræ ofnæ oc kununge fa ey meræ en tva oræ. Sva ma han ækki meræ for gøræ bondenum, thegher han stel æn til marc. E thes meræ han stæl til half marc varthær, thes minnæ (66. Blad) far kununghs umbuthsman af. Æn stæl han half marc, tha hauær han sich sialf for stolith. Takær hin han mæth then thyufnæth thær han hauær stolith til half marc, tha foræ han til thinghs, æn gitær han ey takæt hanum mæth oc sæctær han bondæn, at hans thræl giørthæ thet, oc thor han ey veriæ han meth tültær eth, tha foræ han han til things oc standæ thet at hans viliæ, thær til hauær førdh, oc thingmen oc kunungs umbuthsman, hvat han scal heldær til løsn latæ, um bondæn vil han løsæ, ællær man sculæ han hængæ. Æn løpær thræl från bonden, tha ma han ækki bondænum meræ for gøræ mæth sit burtlop æn sich sialuæn, thet ær nu sva um han dræpær man, tha bøtær bondæn ækki meræ, æn thrællæn gangæ a theræ vald thær han hauær gen giørth, um han varthær fangæn, hafthæ han oc giorth hærvirkæ ællær takæt kunæ nøthugh ællær bundæt annæn man ællær theskûns nokæt, tha gangæ han oc i theræ vald thær han hauær gen giørt. Æn hoggær han manz fot af anti hand ællær annæt sva stort lyutæ, thær meræ ær æn sår lyutæ ær ællær bardaghæ, tha gær (67. Blad) thet oppæ thrællæn siælfuæn, hauer han oc stolæt til half marc oc varthær takæn mæth, tha gar han oc i thingmen vald. Æn hauær han oc særth nokær man ællær slaghæt oc kumbær han heem til bondæns atær, tha dülæ bondæn mæth tültær eth anti bardagh ællær saar, ær tho bøtæ foræ thre marc, foræ thü at bart varæ fræls man, at han varæ barthær ællær særthær oc han vissæ hin thær giørt hafthæ oc sculdæ hværkin fa bøt fore ællær logh. Læghs bondæns

thræl vith fræls kunæ, tha a bondæn at betæ thre marc frændum. Æn lægs fræls man vith bondæns annegh kunæ, oc ær thet hans sæthis ambuth, the thær hværkin ey mall oc ei bakær oc ey ger andræ theskins gærninge[47], tha a han at betæ bondæn siæx eræ foræ. Æn ær thet annæt ambuth, tha a han at betæ bonden tva eræ foræ. Æn kan sva varthæ at thræl takær frælsæ kunæ, ær tho fræls man takær annegh kunæ oc tholæ thet bathæ frændær oc sva husbondæn oc dræghæ the samæn them til kotzæth oc hauæ hus innæn bondens gardhz lith, ællær thet hærbærgh thær the hauæ inberstol i hans gardh[48], æn thot kunæn varæ fræls oc mannæn (68. Blad) varæ annegth oc han hafthæ bern vith hennæ, tha væræ bernæn frælsæ, oc dethæ antugh thrællæn ællær the frælsæ kunæ, tha æruær hværkæn thrællæn ær bernæn nokæt af bondæns gardh, for utæn at bondæn vil them fore guthz sakæ nokæt af giuæ. Æn hauæ the hus utæn hans gardz lith ællær hærbærgh thær the hauæ inberstoll, æn thot kunæn ær annugth oc hun hauær annugth bern oc dethæ hun, tha ærfdæ æy bernæn, for thü at annugth bern mughæ ey æruæ. Æn varthær nokæt thet barn thær bondæn hafthæ fürræ frælsæ giuæt, oc varæ hin frælsæ man vighthær vith the annugthe cunæ ællær han hafthæ lyust thet a thingi sich til barns, tha takæ thet aruæn. Æn varæ ey thet til, tha aghæ hins frælsæ mans frændær at æruæ. Æn varæ kunæn fræls, tha gingæ thet til hennæ oc til hennæ bern. Æn takær fræls man annugthe kunæ nethugh, tha betæ han bonden thre marc foræ, kumær thet oc sva at nokær man takær mans thræl oc bindær for utæn thiufnæth, tha betæ han oc bundæn thre marc foræ, oc hvaræ sum men betær for frælsæn man fürtiughæ marc böt, tha betær man bondæn thre marc for thrællæn. Æn lepær nokær (69. Blad) thræl burt ællær an-

nugthe kunæ, oc lyusær han a thingi at oc biuthær nokæt a thingi til meræ en laghe gift ær, tha ær thet vært, at han halde thet, thær han hauær til[a] bothit. Æn biuthær han ey a thingi til, oc takær man han innæn landz, tha a han foræ hvart hiōn han takær tva eræ. Æn takær han han utæn landz, tha a han at giuæ for hvart hionæ half marc, the pænningæ sculæ tho væræ æftær botæ virthning, thet ær tva orthughæ silfs for tva eræ.

LXXXVII. De furæ.

Æn stæll nokær man, tha ma han ey bindæ mæth minnæ æn for fæm pænninge[b] mun, oc æy ma liggæ minnæ vith æn fæm pænnings mun for utæn agnbak[49], æn agnbak ær thot han stalæ ey meræ æn til half skiæppæ mun, oc varthær han takæn mæth, tha ma man han bindæ, oc sva a han at betæ kunungs ræt. Æn varthær han sectæth um at han hauær stolith oc farr man til hans hus oc tacsættær han, æn tho at han ær laghfastæ man, tha a han thōt hvaræn foræ sich at sættæ dagh for thiufnæth sak. Sæctær man han for thiufnæth, tha gar thæræ alt en logh foræ fran[c] fæm pænningæ til half marc. Æn varthær han til things callæht oc dül han thet, at han var ey thiuf, tha a han (70. Blad) at fæstæ thre tültær eth foræ. Gitær han varth sich mæth tültær eth, tha væræ han skær, æn fallær han at loghæ, tha latæ ut bondæn thet, han hauær af hanum stolith oc a tvigild oc kunungi thre marc. Æn hauær han kunæ oc bern oc ær ey hans eghæn houæth lot sva goth sum thre marc, tha ma han ey meræ for geræ æn sin houæthlot enæ oc thet af fæ oc ey af iorhd. Æn ær han

a) *I Håndskriftet står her kun ti.*
b) *Foran Ordet står p, just ved Enden af en Linie, ikke udpunkteret.*
c) *Her står ligeledes foran et f, som dog er udpunkteret.*

landbo annærs mans ællær garthzætæ, tha scal hans houæthloth af skiftæs bathæ i thet fæ, ær ûuær therskilden ma gangæ, oc sva af annæt, oc skal hin bondæ thær stolin var aldræ først sit ut hauæ oc thæræ tvegild ofnæ, oc scal man thet ætlæ mükit, thet ær[a] ûuær[b] thærscüldæn ma gangæ, oc horæ gōth hans lot varthær thæræ af, oc sva hint annæt ær ûuær thærscüldæn ma ey gangæ, of thet ær ey meræ æn thre marc (thet han stal)[c], thet takær hin thær stolin var sva mükit meræ af oc af hint annæt sva müclæ minnæ, sum thæræ cumær til thær han stolith hafthæ, oc thaghær han hauer sin ræt af takit thær stolin var, tha alt thet ûuær ær, th*ær* ûuer therscülden[d] ma gangæ, thet a kunungs umbutzman. Æn thet ey ma ûuær therskilde (71. Blad) gangæ, thet ær hans iorthæ bit thær iorthæn a, thær thiufuæn boor ofnæ. Æn v*a*rthær han takin mæth thet han hauær stolit oc ær um snaræn, tha takær bonden først sit eghit ut thær han hauær mæth hanum hit, then thær stolæn var, um thet ær alt til, oc fulnæth of thet ær ey alt til oc til af hans houæthlot sum førræ ær mælt, oc[e] horæ gōth hans houæthlot ær, um han varthær bundæn oc til things førth, tha hauær han alt for giort, oc sva sum førræ ær mælt alt thet thær ûuær thærskülidæ ma gangæ thet herær alt kununge, oc hint annæt herær til iorthæ bit, oc thæræ går hværkæn til af bernæ houæthlot oc ey af kunæn, thot enæ at thær varthær hit undær hennæ indræ lås, thet ær anti indræ clæuæ ællær hennæ kistæ, tha går kunung at hennæ

---

a) thet, *som her igjen findes i Håndskriftet, har jeg udeladt, da det vistnok af Uagtsomhed er kommet med.*

b) ær, *som er skrevet herefter, er udpunkteret.*

c) *De her med mindre Skrift trykte Ord findes ikke i Håndskriftet, derimod er der ladt Plads åben omtrent til en halv Linie.*

d) r *er, oprindelig, tilföjet over Linien.*

e) *Et over Linien imellem* mælt *og* oc *tilsat Tegn, der er anstrøget med Farve, antyder mulig, at der her skulde være en större Deling.*

houæthlot til thre *marc* um sva mükæt ær til. Æn um man sculæ mannæn til things foræ oc hans huth af hanum dømæ, um thingmen vilæ, oc kunungs brüti a at takæ band af hanum, um han ær a thingi, æn vil han ey ællær ær han ey a thingi, tha takæ bondæn af, th*ær* bant, mæth thingmannæ domæ oc væræ saclesæ. Varthær man sæctæth um thiufnæth ællær foræ half *marc* (72. Blad) ællær meræ, tha ma man callæ han til hæræthzthing ællær til landz thing, hvat han vil hældær. Kallær man han til hæræthzthing, tha a man hanu*m* thrü thing at stæfnæ, oc kumbær han ey at thrithiæ thing, tha læggiæ thingmen hanum fiarthæ thing foræ, oc kumbær han ey tha ællær hans sotæ for fal ællær ma*n* sværæ hans for fal, thet han liggær i sot, tha mughæ men hans man hælghi oppæ hæræthz thing takæ, oc førstæ thing han vil æftær tha faræ til landz thing mæth hæræthz vitnæ, at hans man hælghe var thæræ takæt, oc latæ thæræ dømæ hans frith, oc væræ sithæn fegh oc frithløs, hvaræ sum men kumæ vith hanum, tha føræ han til things oc gøræ thæræ thet, thær logh ær üuær hanu*m*. Kumbær thet sva at then, thær thiuf sach varthær giuæn, at han var fürræ hemæn faræn, æn han var callæth, ænti af land ællær utæn rikis, oc kumær hans veriænde gen, th*ær* thiuf sac varthær giuæn oc biuth*ær* logh foræ, at han var førræ burt faræn sum sagth ær, tha scal han nütæ sum annær man thes daghæs, thær til ær mælt, dagh [a] oc sæx ukæ, of han ær innæn landz oc innæn rikis, oc dagh oc iamlængæ (73. Blad) of han ær af rikis, ær han oc i sot, tha gangæ thæræ um sum mælt ær førræ, for thü scal man them ey harthæn ræt mælæ, at the æræ ey allæ thiufæ thær thiuf sach varthær giuæn. Æn kumær han til things

---

a) *Et foran dette Ord ved Enden af Linien skrevet à er udpunkteret.*

anti førstæ ællær annæt[a] ællær thrithiæ ær tho fiarthe oc biuthær logh foræ, tha a han at fæstæ logh, oc hin næfnæ hanum sæxtan men, sva manughæ sum førræ ær mælt um firtvighæ *ma*rc mal, iorhd eghæn men, oc ey af hans æghnæ süzlinge, oc tha scal hin thær sakh ær giuæn af skiutæ thre oc scal han atær heem faræ til siu nætær[50] æftær oc fa tha them til mæth sich, thær til æræ næfndæ. Geræ ti af the thrætan han skæræn, tha væræ skār, æn fallær[b] hanum af the ti nokær, tha ær han fældær at sakæn, oc thær tak*ær* man hans manhælghe, oc han faræ tho burt, at man takæ han ey then dagh oc ey then nat, for thü at han a daghs oc natæ rum at hauæ at letæ sich scogh oc mosæ, oc men faræ sithen til næstæ landz thing atær oc takæ hans frith thæræ, ey foræ thü at men mughæ ey hans frith væl førræ takæ, thær hans manhælgh ær ey takæn æftær daghs rum oc nat, num thæræ foræ at han ma sic sithæn værræ fialæ[51] (74. Blad) oc hvar man vēt, at hans[c] frith ær takin, oc hvar scal bøtæ foræ thær sithæn ær mæth hanum. Æn han ma ey utæn hæræth varthæ takin for manhælgh, thüs enæ han mistær sin frith. Æn takær man thiuf mæth half *ma*rc ællær meræ, tha a han at faræ til things mæth[d] han oc thingmen aghæ at dømæ anti til hange[52] ællær til kunu*n*gs garth ær tho buthæn af hanum, oc thet varthæ mæth hins viliæ thær stolin var. Æn hans houæthlot gangæ af sum førræ var mælt vm hin annær thiuf, oc kunæ oc børn nütæ theræ num sva mükæth, at thet ær takith undær hennæ lås oc lükki, sum førræ ær

---

a) annæt *står i Håndskriftet foran* førstæ, *men med tilsat Tegn til, at det skal omsættes.*

b) *I Håndskriftet er her således skrevet, at der, som der står, ej kan læses anderledes end* fallær, *— jeg har troet at burde optage* fallær.

c) *Håndskriftet har kun* han, *vistnok en Fejlskrift.*

d) *Et* m *foran dette Ord i Enden af en Linie er udpunkteret.*

mælt, oc then takæ aldre først thiufgild[53] uppæ sit eghæt thær stolith var. Æn kum*ær* thær nokær vithær thæn ær sith kennær stolit, oc vet man, at thet ær hans, tha takæ han e sit ut først, æn førræ æn hin takær tvi gild sit ællær kunungs umbuthz man takær nokæt af. Æn ække takær han thær tvigild ofnæ, thær sit hentær thæræ, for thü at then a tvigild thær thiufuæn resdæ, ællær then thær han took mæth sinu. Hvilkæn ællær sum hittær sit, tha takæ sit oc oruæs th*ær* at. Æn sva går thet mellæn kunungs brüti oc landbo ællær garthzæt, sum (75. Blad) før ær mælt, hins houæthlot af hans fæ. Æn ær thet iordh eghændæ man thær stel, tha gar hans houæthlot all up til kunungs umbusman i fæ for utæn sva mikit, sum hin får ut sit eghæt oc tvigild a, æn iorh sinæ ma ey thiuf for stælæ oc ey a thet thing, thær han var løsd af bande, sin iordh scøtæ. Ær thet oc sva at han varth*ær* til kunu*n*gs gardh giuæn[54] then thiuf, thær iordh æghænde ær, tha gangæ hans iordh hans børn til hændæ, æn varthær hanu*m* frælsæ giuæth sithæn, tha hauæ han sin iordh atær gen, æn ey ma han sin iordh atær gen fa, førræ æn hanum ær frælsæ[a] liusd a thingi, oc ey ma han a thet samæ thing hanum varthær frælsæ liusd sin iordh burt scøtæ, sithæn hun kumær i hans vald oc hanum varth*ær* frælsæ liust, tha gøræ han su*m* han vil. Varthær sva at nokær ma*n* far vildær æftær sin thiuf oc sin thiufnæth, kumær han til things oc biuthær fæ til, hva sum a hanum sithæn halder, tha sva mükæt sum jatær foræ han, sva mükæt scal han haldæ, um hin vil takæ thær hit hauær. Æn takær annær man thiuf oc han hauær hanum ey bothit til, um thiufnæth ær sva got sum (76. Blad) marc silfs ællær meræ, æn varthær minnæ tha giuæ sva mükæl minnæ af the m*a*rc silfs, sum thiuf-

a) *Et f foran dette Ord i Enden af en Linie, og sluttende Siden, er udpunkteret.*

næth ær minnæ til. Hart varthær hanum thær stolin ær, um varthær stolith fran hanum anti half marc ællær sæx øræ, at hin scal thet alt takæ, thær[a] uninge[56] logh scal takæ. Æn takær han anti, tha giuæ tva øræ thet ær tva ørtugh silfs. Thet skal man oc vitæ, at takær nokær bondæ the costæ, thær thiufuæn hauær stolit, oc latær han anti burt løpæ, ællær han løpær burt for utæn hans thac, oc lønær han oc liusær ey bathæ foræ hans grannæ oc a thingi, tha ma han væl thet samæ nafn hauæ thær hin hafthæ, thær tōk førræ. Æn liusær han thet a thingi oc gitær han ey mannæn spurt, thær a, tha scal han til things føræ oc latæ thet thæræ virthæ, tha ma han thet val haldæ til dagh oc iamlinge, oc latæ tha bathæ liusæ a landz thing oc a hærætz thing. Kumær hin at, thær æghænd ær, innæn dagh oc iamlinge, tha hauæ han, æn kumær han ey at, tha giuæ kunungs umbutsman uninge logh oc takæ sic thet. Æn far kunungs umbutzman thet af thiufuæn, tha scal han allæ the samæ lund gøræ sum førræ ær mælt um bondæn, bathe til things føræ oc thæræ (77. Blad) virthæ. Ær thet oc hæst ællær klæthæ ær thes kuns man ma gømæ, tha scal han thet ey burt latæ foræ iamlinge dagh. Æn liusær han ey thet thær han hauær fangæt, oc latær thet virthæ a thingi ællær skiuthæ thet burt innæn iamlinge, um thet æræ the costæ thær gømæ ma, tha hauæ ræt slicth samæ nafn foræ, sum han hafthæ takith thet siælf. Æn stæll nokær man i hungær år math sich ællær sinæ kunæ, at han gitær ey fød sich ællær, tha ær then hårdh bathæ foræ guth oc foræ men, thær han latær hængæ ællær storæ pinæ vithær gøræ, ær thet for hungærs nøhd gørthæ.[56]

a) thær står ikke her i Håndskriftet, dette Ord bör dog vistnok optages.

ABSALONS

SÆLLANDSKE KIRKELOV,

TILLIGEMED

DEN SKÅNSKE KIRKELOV

(GIVET AF ESKIL OG ABSALON).

(78. Blad) **Thettæ ær then ræt ær sat vardh a malstæfnæ i ringstathæ lund af absalon ærkibiscop æftær allæ siallænz faræ bøn, for thü at rætæn var førræ af hardh mællæ biscop oc bøndeR.**[57]

Kyrki of vigh varthæR ma ey annæt sinnæ vighæ, num løs varthær altær sten ællær hürnæ bristæR af altære, num thüs at hun varther sva myklikæ spiællæt, at thær ma ey gutz thianæstæ i vethæ. Æn scal man vighæn, tha aghæ kirky men at haldæ biscop en nat a theræ cost, hans caplan sculæ the giuæ half marc oc hans bursven en øræ, hælæghdom scal biscop til latæ a sin cost.

Varthær kyrky løs, tha sculæ kirkie men præst til tækæ mæth biscops viliæ, brütær præst vith sinæ kyrki men, tha bøtæ sin bruth æftær sinæ gærninge oc væræ vith sin kyrkie, bøndær aghæ ey præst at vrækæ, oc ey ma han vith them skiliæs utæn theræ viliæ.

Varthær frith brot i kirki ællær i kirki gardh, tha then ær frith brøt bøtæ thre marc, oc biscop skæræ kyrki ær tho kirky gardh, æn of thet ær sva fatøk man thær i kirky brütæR, at han a ey thre marc, tha scal han fastæ thüt meræ.

Tækær man af kirky ællær utæn kyrki thet ær guth ær til hændæ vight, ællær af kyrki (79. Blad) nokæt thet ær annær man hauær til haldz lauh, utæn hins lof æR thet thæræ lauthæ, tha rætæ ut thet ær han tōc, oc bøtæ a thre marc.

KYRKERET.

Thettæ ær then ræt then ær sattir var a malstevne i lund af ærkebiscopi æskil efftir alla skanunga bøn oc mest *meth* thorthe gielkare, thy at rettin var för v harth.

Kyrke vm vigh vorthir skal ey oftir vigha, num løs varthir altare steen ellir brystir aff altare horn. Æn tho at kyrkiu varthir bøt vdan vorthir sva mikit aff spiellat, at ey thole guths ræt, at hun mughu v vight vortha. En vm vighe skal, tha skula bøndir byscop halda oc føtha i thre nettir ok capellanum half marc geve oc bursvena øre. Hælik dom lade byscop til.

Kyrke vm løs varthir, tha skula bøndir *meth* byscops villie *prest* til vælliæ. Hittir *prest* at misgøra vithir bonda, bøde brut siin oc nyde kyrku sina. Bøndir mvgha ey *prest* vraka ok ey ma han vdan th*e*rres villie skillies vithir.

Varthir frith brudin i kyrku garthe ellir i kyrku, hin ær brøt bøde brøt siin *meth* threm marcum oc byscop skære kyrku ellis kyrkegarth oc bethis ekki meer af bondanum. En vm hin orkar ey thre *mark*, ær brudit hav*ir*, tha følle til k*y*rke men sva at thre mark se.

Th*et*te ær logh vm kyrke ran. Takir man aff kyrkiu ellir vdan kyrku th*et* ær guth ær til handa vight, ællir af kyrku nokut th*et* ær annar man hav*ir* th*er* lakt vdan hins loff ær th*er* lavthe, rette vt ok bøde thre

Æn of man ploghær af kirki akær ællær æng, oc varthær thet kiært, biuthæ til rep oc ræt mal, æn repæs af hanum, tha hauæ for giort sit æruæth, æn kirki ran ma thet betæ, num han vil ey repæ oc føræ in a for both. Æn tækær han repdraghæn iordh af kirki, alt ællær a sær thockæ, ær tho æng, oc callær sich thet aghæ, tha veriæ sic mæth næfnd i kirki socn, æn bristær hanum næfnd, tha rætæ thet ut han took oc betæ thre marc.

Æn hüggær man i kirki scogh veuælas[58] oc dyll han, tha veriæ sic mæth thre men ællær betæ tva oræ. Æn gør man vithstor i kirki scogh, tha veriæ sich mæth tültær eth ællær betæ thre marc. Æn of man brütæʀ hælgh i kirki gardh oc dyll han, tha veriæ sic mæth tolf lagh fastæ men, æn brütær han i kyrkie, tha veriæ sic mæth næfnd i kirki sokn [a].

Vil nokær man giuæ i sot, tha ma han ey meræ giuæ æn half sin houæth lot, æn um hans ærfungæ vile dyliæ thet æftær han døthæn, oc sighær præstenæ, at thet var giuæt, tha mughæ ærfvngæ thet dyliæ mæth tolf lagh-fastæ (80. Blad) men, æn ær tviggi mannæ vitnæ til ær a herthæ, tha mughæ arvingæ [b] dyliæ thet mæth næfnd i kyr-kiæ socn oc tho ey vildæ næfnd. Vil man heel i clostær faræ, tha ma han in faræ mæth all sin houæthlot.

Of man fæstær sin frænkunæ oc fræghnær biscop thet oc læggær han thær a forboth, oc tækær han hennæ sithæn a forboth, før æn thet var thær loghlikæ delt, tha a biscop han at banføræ. Æn cummær thet til loghe, tha a man thær til at næfnæ siæx men a hans vagh oc siæx men a hennæ vagh oc tho a then vagh ær theræ burth tæls samæn, oc the sculæ sværiæ them sündær ællær samæn, sva ær oc um

---

a) *Mulig skal der her læses* socku.
b) *Ordet er her skrevet uden* i *i Håndskriftet.*

mark, dyl han vita *meth* tolff mannum them ær til vortha nefnde af kyrku soghn vdan v vinum sinum. Æn vm han pløgbir af kyrku iorth aghir ellir æng oc vorthir th*et* kært, bivthe til reps vm repdryt ær, en vm af honum repas, have forgiort værknathe sinum oc sæth sine, vm han hav*ir* saat. Æn kyrke ran ma th*et* ey heda, vdan han vil ey repa oc førir in a farbuth. Æn vm man takir af kyrku alt repdrøyt land ellir af thokka lande aghir eller eng ok kallar sik eygha, vite th*et* *meth* nefnd kyrku manna ellir rette vt oc a thre mark.

Huggir man i kyrke skoghe las oc netar han, vite *meth* threm mannum ellir bøde tva øra. Æn vm han gør vith stort, dyli *meth* nefnd ellir bøde thre mark.

Æn vm man brydir hælgh i kyrku garthe oc dyl han, vite *meth* tolf laghfastum mannu*m*. Æn vm ma*n* brydir helgh i kyrkiu sielve, dyli *meth* tolf nefndum mannum.

Liggir man a døthz daghum oc givir han guthi eyghn sina, tha ma han geve halvan sin hovith løt oc ey i sottum mera. Æn vm vil dyllie th*et* arva hans at honum døthan oc sighir p*re*stin at givit var, tha dyli th*et* arva *meth* tolff laghfasta manna. Æn vm vitne ær til, the th*er* a hørtho oc iv*ir* sado oc vil æn tha arvin gen vitnæ, dyli *meth* tolff nefndum mannu*m* i kyrkiu soghn. Æn vm hel man vil sik in geva, tha fare han in *meth* allum hovith løt sinu*m*. Æn ey æræ fler*ir* nefnd*ir* vm kyrkiu ran.

Um kyncimmi ær th*ett*æ ret. Um man festir frendkona sina oc fregnar th*et* byscop ok leggir a forbuth ok takir han henne sithin i forbuth, før en logh ær vm gangit, tha a han i ban at ganga. Æn vm til logha combir, tha skal til nefna siex men i hans vagh oc siex men a

man tækær sin frændekonæ ællær sin konæ frænkonæ. Æn varthær thet i lend giort, æn tho at the[a] attæ børn samæn, tha veriæ sic thó mæth tolf man eth, um han düll. Thettæ ær ræt um kuyn bardaghe[59], næst süzkinæ børn oc alt thet thær for innæn ær a at dyliæ mæth næfnd, sva ær oc um kuyn ran. Æn thessæ lund a næfnd at gangæ. The ær næfndæ varthæ the sculæ anti sværiæ mæth then ær sæctæth æR, ær tho mæth then ær sæctæthe. Æn um nokær theræ vil sic undæn skiliæ oc vil hværkin sværiæ, tha bøtæ siæx (81. Blad) øræ for hvær stæfnæ ær han svær ey, utæn han latær møtæ laghæ for fall oc se tho atær sküld at sveriæ. Æn mannæn ær sæctæt ær se e u fæld, til thes ær anti sværs.

Thet ær ræt um scra.[60] Varthær man dræpn oc gar thær ængin man vith, tha a hin ær thet vil søkæ ni men til næfnd at kummæ oc sithæn latæ han ban sættiæ. Æn vil han æn thæn tindæ man a hændær søkæ, tha scal han sværiæ hanum a hand mæth tolf lagh fastæ men, oc veriæ hin sic mæth næfnd. Thet samæ ær logh um troldom ællær um forgærninge.

Thet æræ the timæ ær man scal hælgt haldæ. Høst hælgh fran sanctæ olafs dagh oc til annæn dagh æfti mikiæls missæ. Iulæ hælgh fran aduent oc til atænd dagh æfti tolftæ dagh. Crücæ[61] ukæ. Allæ buthhælghæ daghæ fran mitdagh then half hælghær[62] oc annæn dagh til qvældz, hva sum tha brütær hælgh i the timæ, tha bøtæ thre marc ællær veriæ sic mæth en tültær eth, hvaræ sum man brütær mæth vathæ oc ey mæth viliæ, thær botæs ey biscops ræt for. Æn hælghæ brüt ma ey søkiæ at ürræ[63] man æn fæmtan vintær gamæl. Hor sac ma ængiæn (82. Blad) man giuæ manz kunæ num bonden siælf. Æn vil han sæctæ

a) *Håndskriftet har her* thet.

henne vagh oc tho a the vaghe ær kyncimmi therre tels samman oc sverie syndir ellir samman. Sva ok vm han takir the kuna, ær for atte frende hans ellir frenkuna kona sine, æm vm i londum ær giort tha at kunt se, dyl han vite m*eth* tolff lagfastu*m* mannum.

En vm vedir man mishalde i bordagha eller i rane fathir ellir mothir, broth*ir*, systir, syskina bornu*m* ellir nest syskynabornu*m*, th*et* skal m*eth* nefnd dylliæ. Æn vm frameer varthir, tha skal vita m*eth* laghfaste manne.

En vm misliken vorthir p*rc*st th*et* skal m*eth* nefnd dyllia, en vm a synt ær ellir asyna vitne igeen, tha scal boda. En sva skal tha nefnd vara, at vm kyrke ran ær, tha skal nefnd vara a kyrke soghn. En vm kyncimmi skal af kyni nefna. En thessi lund a nefnd at fara, the ær nefndi æræ, the skulu annat tvigge sveria m*eth* them, ær sæktathir ær, ellir them ær sæktar. En vm annan skil sik vndan oc vil hverkin sværiæ, tha bode han siex ora for hverio stefne ær han svor ey, vdan honu*m* fullas lagha forfal ok se tho e skyldir at sveriæ. En bondin th*en* ær sæktathir ær, se e v feldir til annat tvigge svers.

Fore troldom ellir fordæthe skære men sik m*eth* nefnd, vm ingin vil them a hendir sveria. Sva ok vm man varthir sectathir fore manveght. En vm brut the, ær giorth vortha i kyrku ellir i kyrkiu garthe, i kyrkiu rane ellir j kymcimmis brydi, i vightha manna mishelde eller i manvætum, tha skal th*et* boda, tho at vdan helgh se giort. Thessi æra the time, ær helgh skal innan halda, host helgh fran olafs messu aftan oc til en dagh eftir mikismessu dagh, Iula helgh fran then time hun gar in, ok til attande dagh eftir tolfta dagh oc fran ni vghnu fastu oc til pasca vghu lykkis, j pingis vghu, j kryci vghu ok alla buth helgha dagha fran mith dagh, thagh*ir* half hælikt ær oc an-

hennæ, tha veriæ sic mæth næfnd hanum i gen oc biscop. Thræll ma ey meræ for geræ i hælgh brut æn sin huth.

Ængæn sac scal man af bügd stæfnæ num for hionæ skiælnæth. Æn allæ andræ sakæ standæ, til biscop cum*m*ær i then bügd, oc umbutz man liusæ for then, ær sæctæth ær oc for hans grannæ, oc sithæn a thet at standæ til annæ*n*s biscops comæ. Æn hauær han ey æn tha sæt, tha sændæ for sic then, ær fult svaræi for han. Æn v*a*rther man sæctæth, oc vil ey biscop i bygdæn bithæ, tha ma biscop han handær meræ valkæ.[64] Æn sæctær biscops umbuz man nokær man, tha a han sic at veriæ mæth sinæ grannæ, æn vinnæs hanum ey grannæ, tha takæ i kirki socn. Æn sæctær han sva mangæ, at ey vins til logh, tha sværæ in bürthæs til allæ æræ varthæ.[65]

Man a at stæfnæ annæn a sin brofiæll at grannæ a herandæ, sitær han tva stæfninge, tha betæ hvært mæth siæx eræ ær tho dyliæ mæth siæx me*n*, sitær han thrithiæ stæfningæ, tha betæ thre marc ær tho dülæ mæth (83. Blad) tolf men, fiarthæ sinnæ a præst at stæfnæ i skruth. Kum*m*ær han ey tha, tha ær han fallæn bathæ for socn oc sva for houæth sak, oc tha a præst at sættiæ han i for both oc ey i ban at latæ for dagh oc iamlange, num thes at han spillær thianæstæ for kirkie men. Æn ger han thet, tha a han i ba*n* at gangæ, oc hva sum sithæn hauær sam fund mæth hanu*m*, tha latæ sic bannæ sla oc betæ thre marc.

Æn hva su*m* i ban varthær sat mæth ræt skiæll oc vil han af i ferstæ år, tha betæ stæfninge oc sac oc thre marc for ba*n*. Æn gar thet a annæt år, tha betæ stæfninge oc sac oc sæx marc for ban. Æn[a] gar thet a

a) *I Håndskriftet står her* æt.

nar dagh til quels. Hva som helgh brydir i thenne time, bede thre mark ellir dyli *meth* tyltir eth laghfaste manna. En hvat som man brydir at vatha oc ey *meth* villiæ, th*et* skal ey beda at guths rætte. Heligh bryt skal ey seka at yngri manni en femtan vintra. H o r s a k ma ey man geve hesfrv mans vdan for sektir henne husbonde henne. Oc vm han sektir, skære sik *meth* nefnd kyni begge th*e*rre bondanum i gen ok biscopi. T h r æ l ma ey mera forgera at helgha brut æn huth sina. S a g h s k a l i n g i n a f b y g d s t e f n a, vdan man skils opinbarlika vithir kuna sina. Ællir han taki (kyn) kuna sina i hionelagh. Æn alla andra sakir, tha standa vsotta til biscop combir i the bygd. Vmbuths man livse for therre sakum fore grannum hins, ær sectathir ær, oc fore sieluum honum oc lade tho valk lesa standa. Ok vare fore tilkemd biscops ok stefne thijt allum them ær sækti æræ, oc svari hvar sakum sinum, vdan man havir sotta forfal, tha sveries th*et* *meth* tvem mannum ok standa sithin til andra kemd biscops. Æn vm han hav*i*r æn tha sot, sende fore sik annan man th*e*n ær fult svarar for han. Æn vm annar man varth*i*r sæktathir oc skivdir sic vndan oc vil ey byscop i bygd bitha, tha skal han lengra vm land valkas. Man skal hver til logha taka ferst i by sinum laghfasta manna eth. En vm ey vinz th*e*rre eth, tha taki aff kyrkiu soghn. En vm sva manga men vartha syndir sekti, at ey vinnes men i kyrkesokn sær *meth* hveriom at sveria, tha gange til the samma men ok sveria for alla. En thesse lund skal sak seka. Stefni skal mannin a brofiel at a hero granna, sidir han tva stefni quar, bede hverie *meth* siex era ellir dyllie *meth* siex mannum. Sidir han quar at thredie stefne, bede thre mark ellir tyltir eth. Tha skal stefne fierthe stefne at kyrkiu vm hælghan dagh i p*r*est a hera oc sokna manna. Sidir han

thrithiæ ar, tha betæ stæfning oc sac[a] oc for ban ni marc. Æn gar thet a fiarthæ ar, tha betæ stæfninge oc sac oc for ban fürtiugh marc oc æcki meræ. Thet scal man oc vitæ, at for hvær lenlic sünd ær man ær scrifthæt for oc hauær han thær præst vitnæ til, for æn han var sæctæth thær for, tha a han sac les at[b] væræ.

For thennæ ræt hauæ bendær iat biscop thrithings tindæ af allæ theræ socn oc en stath heem at feræ i kirky socn. Æn um man varthær vit, at han hauær ey tindæth (84. Blad) ræt, tha veriæ sic mæth en tültær eth. Æn vitær man hanum, at han hauer sumt ut ræd oc ey alt, tha latæ ut oc betæ a half marc ællær veriæ sic mæth sin enæ eth. Skill biscop vith bendær[c] um logh, tha scal thennæ skrift them i mællæn væræ.

66 Thænnæ ræt var sat a mal stæfnæ oc liust a landz thing a then othæns dagh, ær fyuræ daghæ var for sanctæ iacobs dagh, oc a fiurtandæ vintæR valdemar konungs, sithæn han varth en valdugh konung, oc a thrættandæ vintær absalon ærkibiscops oc en iamlangæ oc thre ukæ oc thre daghæ, sithen sanctæ knūt i Ringstath var laugh i skrīn oc knūt konung valdemar sun var crunæth oc til konung vight, oc thre vintær oc fæm ukæ sithæn Re var vnnæt til cristindom af valdemar konung oc laugh til sialænz biscop dom af valdemar konung oc af alæxander pauæ, fran then dagh ær værældæn var scapæth oc til then dagh, ær then ræt var sat, tha varæ gangnæ sæx thusænde vintær oc thrü hundræth vintær oc syutyugh vintær, fæm manæt minnæ oc sæxtan daghæ, oc sithæn guth var fed, tha varæ

---

a) *Her er skrevet* fac.
b) at *er skrevet to Gange i Håndskriftet på dette Sted.*
c) *Håndskriftet har* bondær.

quar at the stefni, tha ær han sot til boda bathe for stefni oc fare hovith sak. Tha vm han vil ey beda, skal honum thieniste forbivtha oc samfund manna ok ey fore iemlinge i ban at sædie vdan han spielle thiæniste oc samfund. Æn vm han gør th*et*, tha skal han i ban sædiæ, oc hva som sithin hav*ir* samvist m*eth* honu*m* bøde thre mark ok lade sæ aff banne sla. Vil hin bansatte sik af banne løza a forste are, bøde sak ok stefne oc thre mark far ban. Æn gangir ofna annat ar, bøde stefne oc sak ok siex mark far ban. Gangir ofna fierthe ar, bøde stefne oc sak oc føretivgho m*a*rk fare ban ok aldrey mera. Th*et* skula alla men vida, at vm man gør lønlik synd ok takir fore skrift for æn han varthir sæktathir, hav*ir* han til thes prest vitne, tha vare han orsaka.

Thenne ret i geen tha hava bøndir iettat biscopi thredivngs tinde af allu sæth sine oc en stath heem at føra i kyrkiu soghn. En vm sak vorthir gevin bonda oc han hav*ir* alsikin reet af sinum tinde, stande fore m*eth* tolff laghfaste mannu*m*. Varthir honum sak gevin, at han hav*ir* sumt reet oc ey alt, vite m*eth* een ethe sinu*m* ellir lade vt tinde ok bøde half mark. En vm sakir æræ nokra glømde, thøm skal tho m*eth* th*e*n samma ret søka. Skil bøndir oc biscop vm logh, tha skal thesse skrift skillia th*e*rre i mellum.*

*) *Herefter ere, som det synes, fire Linier i Håndskriftet ganske bortkradsede, der vel snarest, da Tidsangivelsen for Kirkelovens Affattelse forefindes, ligesom tilfældig for sig selv langt foran, må antages at have angået selve Håndskriftet, som slutter her.*

ga*n*gnæ[a] thusænde vintær oc hundræth vintær oc siutyugh vintær (85. Blad) oc syu manæth oc tolf daghæ.[67]

Explicit per manum fratris iohannis iutæ.[b]

---

a) *Et* g, *som er skrevet foran, er udpunkteret.*

b) iutæ *vilde næppe her kunne gives med fuldkommen Sikkerhed, dersom ikke ved Slutningen af den efter Vald. Lov i Håndskriftet følgende Eriks sællandske Lov, der er skrevet med samme Hånd, netop i de samme Ord den samme Efterretning var meddelt, aldeles tydelig skrevet.*

JYSKE LOVS FORTALE

som den findes

foran Valdemars sællandske Lov

— dog efter Registret over Lovens Kapitler og disses Indhold —

i Håndskriftet, også indeholdende Eriks sællandske Lov,

hvorefter her er trykt.

(4. Blad) Sva byriæs en fortalæn a iutæ logh thær kunugh valdæmar gaf oc danæ tokæ vith*ær.*

Mæth logh scal land byggæs, æn vildæ hvær man ornæs at sit eghæt oc late men nütæ iafnæth, tha thürftæ men ekki logh vith, æn ængi logh ær æm goth at füllughæ sum sanænd, æn hvaræ sum mæn æuær um sanænd, thæræ scal logh letæ hvilt sannænd ær. Varæ ey logh a landæ, tha hafthæ hin mest thær mest matæ gripæ. Thü scal logh æftær allæ men geræs, at rætæ men oc spakæ oc saclesæ nütæ (5. Blad) theræ spækæ oc urætæ men oc folæ ræthæs thet thær i loghæn ær scriuæt oc thor ey for thü fulkumæ theræ undscap, thær the hauæ i hughæ. Val ær thet oc ræt, at then thær guz ræzæl oc rætæns ælscughæ mughæ ey lockæ til godz, at hefthings ræzlæ oc landæns vithær logh forfangæ them at geræ illæ oc pinæ them, af the geræ illæ. Logh scal væræ ærlic oc ræt, thollich æftær landæns vanæ, quæmælich oc thürftælic oc opænbaræ, sva at allæ mæn mughæ vitæ oc undærstandæ hvat loghæn sighær. Logh scal ey geræs æth scriuæs for ænnæn manz særlic vild, num æftær allæ mænz thürft thær i land bo. Ængæ man scal oc demæ gen thæn logh thær kunungh giuær oc land takær vithær, nu*m* æftær thæn logh scal land demæs oc rætæs. Thæn logh thær kunung giuær oc land takær vith, then ma han oc ey skiftæ æth af takæ utæn landzæns viliæ, utæn han ær opænbarlic gen guth. Thet ær kunungs æmboth oc hefthings, thær i land ær, at gemæ dom oc geræ ræt oc

frælsæ them thær mæth vald thuyngæs, (6. Blad) sva sum ær vidue oc verilosæ born pelegrim oc ut lanz mæn oc fatekæ men, them geræs tithæst vald, oc latæ illæ men, thær ey vilæ rætæs, i hans land ey lifuæ, for thü at thær han pinær æth dræpær u dæthæs men, tha ær han gudz thianæstæ man oc landz giætzlæ man, for thü at sva sum hin hælghæ kyrki stüræs mæth pauæn oc biscop, sva scal hvart land stüræs mæth kunung æth hans undær rætær oc veriæs. Thæræ mæth æræ oc allæ sküldügh thær i hans land bo at væræ hanum hørsum oc lüthæn oc undærdanugh. Oc for thy ær han oc scüldich at geræ thæm al frith. Thet sculæ oc vitæ allæ værælz hofthyng, at mæth thet vald thær guth saldæ them i hand i thæs væræld, tha saldæ han oc them sin hælugh kyrki at veriæ for alt thet thær a bethæs, æn vorthæ the glømend æth vildugh oc veriæ ey sum ræt ær, tha sculæ the a domæ dagh svaræ, af kyrkiæns frælsæ oc landzæns frith minzkæs for theræ scüld i theræ timæ. Vitæ sculæ allæ men thær thænne bok se, at valdemar (7. Blad) kunungh annæn valdemar sun, thær sancte knuts sun var, then timæ han hafthæ væræt kunungh ni vintær oc threthyughæ, oc at vor hærræ var fød varæ gangæn thusænd vintær oc tu hundræth vintær fyurthyugh vintær, i marz manæth thær næst æftær lœt han scriuæ thænnæ bœk oc gaf thennæ logh, thær hæræ standær scriuæn a danskæ, i vorthingburgh mæth hans sünær rath. Thær vit varæ kunungh erich, hærtogh abel, iunchærræ kristofor oc uffæ, thær tha var ærkibiscop i lund, oc biscop niclæs i roskæl, biscop yvar i fyun, biscop pætær i arus, biscop Gunnær i ripæ, biscop Gunnær i vybærgh, biscop ionæs i vændæl oc biscop ionæs i hethæbü oc thæræ til allæ bæstæ menz rath thær i hans rikie varæ.

Begyndelsen

af

VALDEMARS SÆLLANDSKE LOV

(1, 1, 1-12)

— tilligemed det tilsvarende Stykke fra Arvebogen ved skånske Lov —

efter Håndskrifter

fra forskjellige Tidsaldre.

1. Arn. Magn. No. 11, 4to.

I. Thettæ ær then gamle vtarffue maal.

Father oc mother ær søn oc dater nest at ærve, søn til ful lodh oc dater til halff ladh, æn om aff gifftæs søn eller dater eller bathe, leuende father oc mother, tha faræ the aff bo, søn meth ful ladh oc dater meth halff lodh, alle om ful lodh som there father hauer for vden fætherns jordh oc the arve, ther han ærffde sithen han fik there mother, eller there mother sithen hvn fik there father.

II. Om fæthernis iordh oc møthers.

Thet kalle vy alt fæthernis iordh, ther father atte før æn han fek there mother, eller mother aatte før æn hvn fek there father.

III. At vdarffue ærffuer æy fathers flæt.

Ænggen vdarve ærvir noghet barn innen fathers flæt.

IV. Hure fath*er* e*r*ver sit barn, th*et* vden fælig dør.

Døør noghet hans barn vden fæligh for vden affkømd, tha ærver mother oc father oc brother ful lodh oc søster halff ladh, æn vele the innen sidiæ fathers flet, aszæ the the vden ære.

V. Hure father ær nest alle geen mæle.

I alle skælnede, thær mellem børn kan kome oc father, tha ær father nærmer alle geen mæle.

VI. Om børne børn talæ.

Æn om noghet thet barn, thær aff ær skifft fran father, oc fonger thet barn, oc dør thet ther barn hauer fonget, før æn father father døør, oc kaller father father a barne barn eller father brother eller father søster, at thet hauer mere fonget æn thet aatte, tha være thet fore meth tylter eth oc tvigge manne vidne æller thes væriende, om thet ær antigh møø æller thet ær æy ful aldræ, at thet hauer æy mere fonget æn thet aatte.

VII. Huilken børne væriende a at væræ.

Then skal væræ væriende ther ful aldre ær oc nest ær then vagh at byrdh vith barnet, ær æy a dele vith thet, for thet skyl man thet til at hæriende ma æy være væriende.

VIII. Om barn kaller til fatherfather.

Æn kaller barnet til fatherfather eller til father brother eller til father syster, at thes father eller thes mother finge æy alt thet ther the ate, tha være oc the fore meth the same logh, ther før var mællt eller ræte vdh.

IX. Om barn fonger annet i father flæt.

Æn om svo kan være at barn faar innen fletz thes fathers barn, oc døør thet barn ther bannen haver fanget, før æn father father dør, tha faræ barnebarn vdh aff bo meth then same lood, ær thes father eller thes mother skulde haue taghet om the haffde leffuet.

X. Hure father ma give sit barne barn.

Æn om svo vel velies father father eller father mother vether there barnebarn, at the velie give them, tha mve the æy them mere give æn there eghet barn hørdhe til lade.

XI. Hure børnæ børn ære vith vistæ.

Æn alt thet, ther the fa sex vgher heffdh a i fatherfathers oc fathermothers liffdaghe, tha aghæ the atvære vith meth vithne geen fatherbrother oc geen father syster, at thet ther the haue i hæffthe at thet gaff them there father father eller theræ father mother, thet skule the vithne meth tylter eth oc tvigge manne vithne.

XII. Huat logh ær mellen motherfather oc barnæ barn.

The same logh ær om mother father eller om mothermother vith barnebarn, the ther før ær om fatherfather oc om father mother mæld.

XIII. Hure barnæ barn ære nest til at ærffue.

Ær barn æy til, tha ær barnebarn nest at taghe arff, oc tho svo som the ære fød aff sitzskene til brother ful lodh til søster halff lodh, the skifftæ oc svo thære i mellæm brother ful lodh oc søster halff.

XIV. Hure arff a fram atgange.

Æn ær æy barn til oc æy barne barn vden een thes barn, tha taghe thet arff, for thet at arff a e fram atgange mæth aff komende ær til, æn the skule skifftæ at man taal om meghet kone som man, for thet ær gangen arff.

XV. Om hionæ fæligh.

Faar man athelkone, oc hauer annet theræ til thusænde mark ær mæræ oc annet een mark sølff, tha ær thet til halff fæleghs melle there for vden iordh.

XVI. Om man hauer forlodes.

Then man, ther sin kone mester, oc hauer han barn meth sigh effter i fæligh oc hauer han noghre the arve ærfft, ther æy før meth andre arve bytnæ, tha taghe han them enæ.

XVII. Hure man børn aghæ at ærffue mother.

Æn om there mother haver noghre arve ærfft, ther huerken ære meth arve bydnæ æller meth børn myndæ, før æn hvn døør, tha aghæ the børn then arff forlodhes.

XVIII. Om man tagher sigh athelkone i fæligh til sin børn.

Æn om svo vordher at then man, ther the børn hauer vith then kone, ther døth ær, hauer noghre the arve ærfft, ther han a æy at skifftæ vith sin børn, eller hans børn haue noghre the arve, ther han a æy lodh i, oc tagher han sigh sithen athelkonæ oc gør han æy ænti, at han læger sin born aff fæligh eller han mæler fore, sithen han hauer then kone fonget, innen sex vgher rvm, tha være thet alt there i mællæn til hovetlodhe for vden iordh.

XIX. Om konæ tagher sigh man i fæl til sin børn.

Svo ær oc effter igeen om kone hauer noghet barn i fæligh meth sigh sithen henne bonde døthe, oc ærver hvn sithen antigh father eller mother eller andre arve, ther henne børn aghe æy, eller henne børn ærve noghre the arve, ther henne hører æy, oc fangher hvn sithen man i bo til them oc gøre æy ænti there ræte væriende eller there frender, at the legge them i fæligh eller the mæle fore innen sex vgher rvm, meth thet at the ære innen righis

eller there væriende, tha gange them alle til hovetlode vden iordh, æn ær there væriende vden rigis, tha stande dagh oc iæmling.

XX. Hure ma*n* a at skifftæ møthernæ.

Æn om svo vordher at then man hauer annet barn vith annen kone oc skifftæs the svo aff fæligh fra hanu*m*, tha a han vith them at skifftæ theræ møthernæ oc all kobeiordh fæ oc all annen fangh, father oc søn ful lodh oc dater halff.

---

2. Arn. Magn No. 26, 8vo.

Thættæ ær thæn rættæ siælændzfaræ logh.

Fathær oc mothær ær søn ok dotær næst at æruæ, søn til ful lot oc dotær til half lot, æn of af giftæs søn æll*ær* dotær æll*ær* bathæ, liuændæ fath*ær* ok moth*ær*, tha faræ the af bo, søn mæth ful lot ok dotær mæth half lot, allæ mæth æm ful lot su*m* th*ær*ræ fathær hauær for utæ*n* fæthærnæs iorth ok the aruæ han ærfdæ, sithæn han fik thærræ moth*ær*, ællær th*ær*ræ mothær sithæn hun fik thærræ fathær. Thæt kallæ vi alt fæthærnæs iorth, th*ær* fath*ær* attæ førræ æn han fikh th*ær*ræ mothær, ællær mothær atæ førræ æn hun fik th*ær*ræ fathær.

Ængin utaruæ æru*ær* nokkæt barn i fathærs flæt, der nokæt hans barn utæn fælugh for utæn afkemd, tha æru*ær* fath*ær* ok moth*ær* ok brothær ful lot ok süstær half lot, æm væl the thær innæn sitiæ a fathærs flæt, sum the th*ær* utæn æræ. I allæ skiælnæthæ, th*ær* mællæn bern kan kom*m*æ ok fathær, tha ær fath*ær* nærm*ær* alt genmælæ. Æn um nokæt thæt barn, th*ær* af ær skift fran fathær, ok faar thæt barn, ok der thæt th*ær* barn hau*ær* fangæt, fer æn fath*ær* der, ok kallær fath*ær*fath*ær* a barnæbarn æll*ær* fath*ær*brothær æll*ær* fathærsüstær, at thæt hau*ær* meræ fangæt æn thæt atæ, tha væræ thæt foræ mæth tültær eth ok tuyggi mannæ vitnæ æll*ær* thæs væriændæ, um thæt ær anti me æll*ær* thæt ær æy ful andær, at thæt hauær æi meræ fangæt æn thæt atæ, thæn skal væriænd væræ th*ær* ful aldræth ær ok næst ær thæ*n* vagh at bürth vith barnæt, th*ær* æy a delæ vith thæth, for thæt skil mæn thær til at hæriændæ ma æy væræ væriæ*n*dæ.

Æn kallær barnæt til fath*ær*fathær æll*ær* fath*ær*brothær æll*ær* til fath*ær*süstær, at thæs fath*ær* ællær moth*ær* fingæ æy alt thæt the atæ, tha væræ ok the foræ mæth thæ*n* sam*m*æ logh, th*ær* ferræ var mælt æll*ær* rætæ ut.

Æn um svo kan væræ at barn faar innæn fathærs flæt barn, ok deer thæt barn th*ær* barn hau*ær* fangæt, fer æn fathær deer, tha faræ barnæbarn af bo mæt thæn samæ lot, th*ær* thæs fath*ær* ællær thæs moth*ær* skuldæ hauæ takæt u*m* the hafthæ liuæt. Æn um svo vil viliæs fath*ær*fathær ællær fath*ær*mothær vithær th*ær*ræ barnæbarn, at the viliæ giuæ thæt nokæt, tha mughæ the æi giuæ thæt meræ æn th*ær*ræ eghæt barn herthæ til lotæ, æn alt thæt th*ær* the fa særlekæ hæfth a i fath*ær*fathærs ællær fath*ær*mothærs lifdaghæ, tha aghæ the at væræ vith mæth vitnæ gen fath*ær*brothær ok fath*ær*süstær, at thæt th*ær* the hauæ

i hæfthæ at thæt gaf thæm thærræ fatherfathær ællær thærræ fathermother, thæt skulæ the vite mæth tültær eth ok tuyggi mannæ vitnæ, then samæ logh ær ok um motherfathær ok mothermothær vithær barnæbarn, the thær før ær um fatherfathær ok fathermothær mælt.

ÆR barn æy til, tha ær barnæbarn næst at takæ arf, ok tho svasum the æræ fød af süskæn brother ful lot ok süstær half lot, the skiftæ ok thærræ thæm sva i mællæn brother ful lot ok süstær half lot, æn ær æy barn til ok æy barnæbarn utæn ens thæs barn, tha takæ thæt arf, for thæt at arf a e fran at gangæ mæthæn afkømd ær til, æn the skulæ skiftæ at man tal æm mükæt konæ sum man, for thæt ær gangæ arf. Faar man athælkonæ, ok æruær annæt thærræ til thusændæ mark ællær meræ ok annæt en mark silfs, tha ær thæt til halft fælugh mællæ thærræ for utæn iorth. Thæn man, thær sin konæ mistær, ok hauer han barn mæth sikh æftær i fælugh ok hauer han nokræ the aruæ ærfd, thær æy varæ førræ mæth andræ aruæ bitnæ, tha takæ han thæm enæ.

Æn of thærræ mothær hauær nokræ aruæ ærfd, thær hværky æræ mæth arue bitnæ ællær mæth børn mündæ, før æn hun dør, tha aghæ the børn thæn arf for lotæs.

Æn um sva vorther at thæn man, thær the børn hauær vith thæn konæ, thær døth ær, hauær nokræ the aruæ ærfd, thær han a æy at skiftæ vethær sinæ børn, ællær hans børn hauæ nokræ the aruæ ærfd, thær han a æy lot i, ok takær han sikh sithæn athælkonæ ok gør han æy antigh, at han læggær sinæ børn i fælugh æller han mælær foræ, sithæn han hauer thæn konæ fangæt, innæn sæx ukæ rum, tha væræ thæt alt thærræ i mællæn til houæth lotæ for utæn iorth, sva ær ok aftær gen of konæ hauær nokæt barn i fælugh mæth sikh sithæn hænnæ bondo do, ok æruær hun

sithæn anti fathær ællær mothær ællær andræ aruæ, thær hænnæ born aghæ æy, ællær hænnæ born æruæ nokræ the aruæ, thær hænnæ horær æy, ok faar hun sithæn man i bo til thæm ok gor æy thærræ væriændæ ællær thærræ frændær, at the læggæ thæm i fælugh ællær the mællæ foræ innæn sæx ukæ rum, mæth thæt at the æræ innæn rikys ællær thærræ væriændæ, tha gangæ thæm allæ til houæth lotæ utæn iorth, æn æræ thærræ væriændæ utæn rikis, tha standæ dagh ok iæmlinggæ, æn um sva vorthær at thæn man hauær annæt barn vith annæn athælkonæ ok skiftæs the summæ af fælugh fran hanum, tha a han at skiftæ vith thæm thærræ mothærnæ ok all kopæ iorth fæ ok all annæn fang, son ful lot ok dotær half lot.

---

3. Arn. Magn. 455, 12mo.

Af arf. I.

Fathær oc mothær æræ sün oc dottær næst at æruæ, sün til ful lot oc dottær til half lot. Æn of af giftæs sun ællær dottær ællær bathæ, liuænd fathær oc mothær, tha faræ the af bo, sun mæth full (s. Blad) lot oc dottær mæth half lot, allæ æm full lot sum theræ fathær hauær for utæn

fæthærns iorhd oc the aruæ, thær han ærfdæ [a] sithæn han fich theræ mothær, ællær theræ mothær sithæn hun fich theræ fathær. Thet kallæ vi alt fæthærns iorth, thær fathær atæ førræ æn han fich theræ mothær, ællær mothær atæ fürræ æn hun fich theræ fathær.

Ængin ut arf æruær nokæt barn i fath*æ*rs flæt. Døør nokæt hans barn utæn fælugh for utæn afkømd, tha æruær fathær oc moth*æ*r oc brothær full lot oc systær half lot, æm val the thær innæn siti a fathærs flæt, sva sum the thær vtæn æræ. I allæ skialnæth, thær mellæ børn kan kum*m*æ oc fathær, tha ær fathær nærmær alt genmæl*æ*.

Æn um nokæt thet barn, thær af ær skift fran fathær, oc far thet barn, oc dør thet thær barn hauær fangæt, før æn fathær dør, oc kallær fathærfath*æ*r a barnæ barn ællær fathærbrothær ællær fathærsüstær, at thet hauær meræ fangæt æn thet atæ, tha væræ thet for mæth tültær eth oc tuyggi mannæ vitnæ ællær thæs veriænde (9. Blad), um thet ær ænti mø ællær thet ær ey full aldræ, at thet hauær ey meræ fangæt æn thet atæ. Then scal væriænd thær full aldræth ær oc næst ær then vagh at bürdh vith barnæt, thær ey a delæ vith thet, for thet skil men thet til at heriænde ma ey væræ veriænde. Æn kallær barnæt til fathærfath*æ*r ællær til fathærbroth*æ*r ællær til fath*æ*rsüstær, at thes fathær ællær thes moth*æ*r fingæ ey alt thet the atæ, tha væræ oc the foræ mæth the samæ logh, thær førræ var mælt ællær rethæ ut. Æn um sva kan væræ at barn far innæn fathærs flæt barn, oc dør thet barn thær barn hauær fangæt, før æn fathær dør, tha faræ barnæbarn ut af bo mæth then samæ løt, thær thes fathær ællær thes mothær sculdæ hauæ takæt um the hafthæ liuæt.

---

a) *Håndskriftet har her* ærnæfdæ.

Æn um sva vel vilies fathærfathær ællær fathærmothær vithær theræ barnæbarn, at the vilie giuæ the*m*[a] nokæt, tha mughæ the ey giuæ the*m*[b] meræ æn theræ eghæt barn herthæ til lotæ. Æn alt thet, thær the fa særluckæ hæfh a i fathærfathærs oc fathærmothærs[c] lifdaghæ, tha aghæ the at (10. Blad) varæ vith mæth vitæ gen fathærbrothær oc fathærsüst*ær*, at thet thær the hauæ i hæfthæ at thet gaf the*m* theræ fathærfath*ær* ællær theræ fath*ær*moth*ær*, thet sculæ the vitæ mæth tülftær eth oc thuyggi mannæ vitnæ. The samæ logh ær um mothærfathær oc um mothærmoth*ær* vith*ær* barnæbarn, the thær før ær um fathærfath*ær* oc fath*ær*mothær mælt. Ær barn ey til, tha ær barnæbarn næst at takæ arf, oc tho sva sum the ær fød af süskinæ til, brothær full lot oc süstær half løt, the skiftæ oc sva theræ i mellæ, broth*ær* full lot oc süstær half. Æn ær æy barn til oc ey barnæbarn utæn ens thæs barn, tha takæ thæt arf, for thet at arf a e fram at gangæ mæth afkøm*m*ænd ær til. Æn the sculæ skiftæ at man tal æmmükæt kunæ sum man, foræ thet ær gangæ arf.

Far man athælkunæ, oc æruær annæt theræ til thusænde mark ællær meræ oc annæt en marc silfs, tha ær thet til halft fælugh mællæ theræ for utæn iorh. Then man, thær sin kunæ mistær, oc hauær han barn mæth sich aftær i fælugh oc hauær han nokræ the arf ærfd, thær ey førræ mæht (11. Blad) andræ aruæ bitnæ, tha takæ han them enæ. Æn af theræ mothær hauær nocræ arf ærfd, thær hværke æræ mæth aruæ bitnæ ællær mæth børn mündæ, før en hun dør, tha aghæ the børn then arf forlotæs. Æn um sva varthar at then man, thær the børn hauær vith then kunæ, thær døh ær, hauær nocræ

a, b) *På begge Steder er i Håndskriftet først skrevet* thet, *men rettet til* them.
c) mothærs fathær *har Håndskriftet med Omsætningstegn.*

the arf ærfd, thær han a ey at skiftæ vith*æ*r sinæ børn, ællær hans børn hauæ nocræ the arf, thær han a ey lot i, oc takær han sich sithæn athælkunæ oc gør han ey antügh, at han læggær sinæ børn i fælugh ællær han mælær foræ, sithæn han hauær then kunæ fangæt, innæn sæx ukæ rum, tha væræ thet alt theræ i mællæn til houæthlot for utæn iorhd. Sva ær oc aftær gen of kunæ hauær nokæt barn i fælugh mæth sich sithæn hænnæ bondæ do, oc æruær hun sithæn æhti fathær æth moth*æ*r ællær andræ aruæ, thær hænnæ børn agh ey, ællær hænnæ børn æruæ nocræ the aruæ, thær hænnæ høræ ey, oc far hun sithæn man i bo til them oc gøræ ey theræ veriænde ællær theræ frændær, at the læggæ them i fælugh ællær the mæ*) .....

---

4. Add. 136, 4to.

Fathir mothir døtha ær søn oc dottir nest at arva, søn til fullan løt oc dotir til halvan løt. En af giftis søn ellir dottir ællis bathe, levande fadhir oc mothir, fare aff søn m*eth* fullan løt oc dottir m*eth* halvan løt, allum em fullum som th*e*rre fathir hav*ir* far vdan fathirnis iorth oc them arvum, th*e*r han ærfde sithin han fik th*e*rres mothir, ellir th*e*rres mothir sith*i*n hun fik th*e*rres fathir.

*) *Det følgende mangler i Håndskriftet indtil sidst i Cap. 6 (jfr. ovenfor S. 17-18).*

Thet callum vi men alt fathirnis iorth, ther fadhir atte for en han fik therres modhir, ellir mothir atte før en huun fik therre fadhir. Engen vt arva ervir nokit barn innan flet fathirs. Dør nokut hans vdan far vdan aff-kømd, tha ærvir fathir oc mothir oc brothir fullan løt oc systir halvan, em vel the innan sidie flet fadhirs, som the ther vdan æræ I allum skilnathum, ther mellum børn kan komma oc fathirs, tha ær fathur nermir allum genmælum.

En vm nokut thet barn, ther aff ær skift fran fathir, oc far thet barn, ok dør thet therra barn havir fangit, før en fathir dør, oc callar fadhir fathir a barnabarn ellir fathir brothir ellir fadhir søstir, at thet havir fangit ær thet atte, tha væri thet fori meth tyltir eth oc tvigge manna vitne ellir thes væriende, vm thet ær enti mø ellir ey ful aldra, at thet havir ey mera fangit en thet ati, then skal tha vara veriende ther ful aldra ær oc nest ar then vagh at byrth vith barnit, æra ey a dele vith thet, fore thy sighir man thet at hæriendi ma aldrey vara veriende. En callar barnit til fathir fathir ellir til fadhir brothir ellir til fathir systir, at thes fathir ellis thes mothir fingu ey alt thet the atte, tha væri oc the fore meth them samma loghum, ther for var melt ellir rette vt. En kan sva vartha at barn far innan flets fathirs barn, oc dør thet barn ther barn havir fangit, før en fathir dør, tha fare barnabarn vt af bo meth thøm samma løt, ther thes fathir ellis thes mothir skulde hava takit vm the havthe levat.

En vm sva villias fathir fathir ellir fathir mothir vithir barna børn therre, at the villia geva thøm, tha mugha the ey mera thøm geva en therres eyen barn vrthi til løda. En alt thet the fa siex vghna hefth a i fathirfadhirs ok i mothirmothirs lifdaghum, tha aghu the vara vith vitu gen fathir brothir oc gen fathir systir, at thes ære the hava i

hefdhum at th*et* gaff them rettelika th*e*rre fathirfadh*ir* ellir therres fadhir mothir, th*et* skula the vide m*eth* tyltir eth oc tvigge manna vitne. The samma logh æræ oc vm mothir fathir ellir vm mothirmothir vith barnabørn therræ, th*er* før er vm fathirfath*ir* oc fathirmothir melt. En vm børnabørn fa ey the gift i therre hefth siex vghur i fathir fathirs lifdaghum, tha vari fathir brothir ellir fathir systir børnana vithir vitu gen børna børnum m*eth* tyltir ethe, at thøm var ey gevit, en vm the thing vitne se til, viti se fare guthe, hvat the sveriæ. Eræ ey børn til, tha æræ børna børn nest at taka arf, oc tha sva som the æræ fød af syskin til brothir fullan løt oc systir halvan, the skifta oc sva th*e*rre i mellum brothir fullan løt oc systir halvan. En ær ey børn til oc ey børnabørn vdan æn therra børn, tha take the arf, fare thy at arf a e fram at ganga mæthin af kymmandi ær til. Æn skulu skifta at mantali emmikit kuna som manne, fore thy at th*et* ær gange arf.

Far ma*n* athulkuna, oc hav*ir* annat therre til hundrathe marc ellir en mera oc annat therre ey mera en ena marc, tha ær th*et* tho til halff fæligh mellum th*e*rre far vdan iorthu. Bonde th*e*n, th*er* kuna sina mystir, oc hav*ir* han børn m*eth* sik i fæligh eftir oc hav*ir* nokra the arva erfd, som ey æræ før m*eth* andrum arf rettelike bitna, tha takir han thøm en sammin. En the oc th*e*rre mothir havir nokra the arva erft, th*er* hverkin æræ m*eth* aruum bitna ellir m*eth* børnum mynda, før en hun dør, tha eyghu the børn th*e*n arf forlødis. En vm sva can cumma at th*e*n bonde, th*er* the børn hav*ir* vith the kuna, th*er* døth ær, havir nokra the arva erft, th*e*n han a ey at skifta vith sin børn, ellir hans børn hava nokra the arf, th*e*n th*er* han a ey m*eth* rettum løt j, oc takir han se sithin nokra athulkona til handa oc vm han gør ey en-

tim tvigge, at han leggir siin børn i fæligh ellir han meli fore, sithin han havir the kuna fongit, innan siex vkun rum, tha vare thet alt therre i mellum til rette hovith løde for vdan iorthu. Sva ær oc eftir igen vm kuna havir nokir børn i fæligh meth sik sithin henne bonde do, oc havir hon sithen enti fathir ellir mothir ellir nokra andra arva, the ther henne børn aghu ey, ellir henne børn ærva the arva, ther henne høra ey til handa, oc far huun sithin man i bo til thøm oc gøra ey anti tvigge therre frendir, ther therre væriande the therre rette æræ, at the leghia them ellir i fælagh ellir at the mæla fori i siex vghum, meth thy at the aræ innan rikis, ellir vm therre væriande æræ vdan rikis, tha stande dagh oc iemlinge. Æn vorthir sva i then timan at henne børna fæligh varthir ey lavt vith henne bonda, tha gange thet thøm allum samman til fæligh sva som vppæ er før vmmelt. En vm sva kan cumma at then man havir annar børn vith andra athulkona oc skiftis the som fran honum aff fæligh, tha a han vith thøm skifte therre møthirne oc alla køpt iorthu fæ oc al annar fang, fathir oc søn fullan løt oc dottir halvan.

REGISTRE

— efter Håndskrifter —

til

VALDEMARS SÆLLANDSKE LOV.

I.

— meget omstændeligt og alderdommeligt*) —

efter Arn. Magn. 11, 4to.

Thettæ ær then rætæ sialantzfaræ logh oc then gamle vdarve maal, som effterscreven ær.

*) *Jfr. Forerindringen.*

Side

Side

(3. Bog.)

---

*) *Skjønt Loven således her har 236 Inddelinger, 114 i dette Registers første Afdeling og 122 i den anden, ere dog de to sidste, meget store, Kapitler af Loven (LXXXVI og LXXXVII), som sædvanlig ellers findes, ikke i hint Tal indbefattede.*

II,

efter Håndskriftet, hvorefter Loven er trykt,

— med Undtagelse af I, 1-6, hvis Enkeltheder med Hensyn til Overskrifterne ere angivne i det foranstående Register S. 99-101. —

(De sædvanlige danske Kapitteloverskrifter ere, for ej at savnes, fuldstændig, også for I, 1-6, tilføjede efter Arn. Magn. 26, 8vo.)

*) *Bladets første Side er af Tiden således medtaget, at de derpå indeholdte latinske Overskrifter til 1-16 ikke tydelig kunne læses; Overskrifterne kunne dog, som her er gjort, tages fra selve Loven — på dem til 2-6 nær, da det første af Loven (som oftere er bemærket) fattes i Håndskriftet, med Undtagelse af Begyndelsen (hvorved 1. Overskrift* Af arf *— og denne alene på Dansk — findes); jfr. S. 90-93, hvor Begyndelsen er indført, S. 17-18 og i Forerindringen.*

(3. Bog.)

§ 4. Medlemmer optages af Samfundsraadet. Det halvaarlige Bidrag er 1 Rbd. Den der undlader at betale, betragtes som udtraadt af Samfundet. Ethvert Medlem erholder uden Betaling et Exemplar af de efter hans Indtrædelse udgivne Skrifter.

§ 5. Naar Samfundet tæller 500 Medlemmer, paaligger det Raadet, at bringe under Forhandling i Samfundet, hvorvidt nye og udførligere Love skulle vedtages. Indtil da skal Raadet paa det aarlige Møde afgive Beretning om det forløbne Aars Virksomhed og aflægge Regnskab.

Samfundet har udgivet:

I. Hrafnkel Freysgodes Saga, besørget af K. Gislason og oversat af N. L. Westergaard. Bogladepris 40 Sk.

II. Droplaugarsona saga, besørget og ledsaget med en Analyse og Ordsamling af K. Gislason. Bogladepris 1 Rbd. 8 Sk.

III. Hervarar saga ok Heiðreks konungs, besørget af N. M. Petersen og oversat af G. Thorarensen. Bogladepris 72 Sk.

IV. Bjarnar saga Hítdœlakappa, besørget og oversat af H. Friðriksson. Bogladepris 84 Sk.

V. Vápnfirðinga saga, þáttr af Þorsteini hvíta, þáttr af Þorsteini stangarhögg, Brandkrossa þáttr, besørget og oversat af G. Thordarson. Bogladepris 76 Sk.

VI. Sagan af Þórði hreðu, besørget og oversat af H. Friðriksson. Bogladepriis 72 Sk.

VII. Lucidarius, en Folkebog fra Middelalderen, besørget ved C. J. Brandt. Bogladepriis 80 Sk.

VIII. Tvær Sögur af Gísla Súrssyni, udgivne ved K. Gislason. Med en Forklaring over Kvadene af Dr. S. Egilsson. Bogladepriis 1 Rbd. 32 Sk.

IX. Kong Waldemar den andens Jyske Lov, ved N. M. Petersen. Bogladepriis 84 Sk.

X. Bandamanna Saga, ved H. Friðriksson. Bogladepris 60 Sk.

XI. *Grágás*, Islændernes Lovbog i Fristatens Tid, udgivet og oversat af V. Finsen. (Förste Hefte.) Bogladepris 68 Sk.

XII. *Sjurðar kvæði*, ved V. U. Hammershaimb. Bogladepriis 1 Rbd. 24 Sk.

Under Pressen er:

Fostbræðra saga ved K. Gislason.

Grágás, besørget og oversat af V. Finsen. (Andet Hefte.)

Eriks sællandske Lov ved P. G. Thorsen.

Til Pressen forberedes:

Grettis saga, ved G. Magnusson.

Hávarðar saga Ísfirðings ved G. Thordarson.

Udsigt over Nordens gamle Literatur ved P. G. Thorsen.

Elucidarius ved K. Gislason.

Njáls saga ved K. Gislason.

Færöiske Kvæder ved V. Hammershaimb. (Andet Hefte.)

Tiltrædende Medlemmer kunne erholde alle af Samfundet udgivne (I-XIII) Skrifter for 10 Rbd. Anmældelse om Indtrædelse i Samfundet modtages saavel hos Samfundsraadets Medlemmer: *K. Gislason* (Vesterbro 59), *A. F. Krieger* (Kronprindsessegade 401 C), *P. G. Thorsen* (Kronprindsessegade 408) og *N. L. Westergaard* (Gammelstrand 7), som i den *Gyldendalske Boglade* (Klareboderne 8) og udenfor Kjøbenhavn hos dennes Commissionærer.

